

CIHANNÜMA

SOSYAL

www.cihannumaakademi.org

ISSN 2822-2350 | 2024 MART CİLT 3 | SAYI 1

BİLİMLER

AKADEMİ DERGİSİ

JOURNAL OF CIHANNUMA SOCIAL SCIENCES ACADEMY

مجلة جهان نوما الأكاديمية للعلوم الاجتماعية

Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi
Journal of Cihannuma Social Sciences Academy

ISSN: 2822-2350
E-ISSN: 2822-357X

Yılda iki sayı yayımlanır.
This journal is published biannually.

Cilt: 3 - Sayı: 1 - Mart 2024
Volume: 3 - Issue: 1 - March 2024

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/csbad>
www.cihannumaakademi.org/csbad
www.cihannumaacademy.org

Ankara- TÜRKİYE
Mart 2024

CİHANSOBAD
Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi

JOC SOSA
Journal of Cihannuma Social Sciences Academy

ISSN: 2822-2350
E-ISSN: 2822-357X

Cilt: 3 - Sayı: 1 - Mart 2024
Volume: 3 - Issue: 1 - March 2024

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/csbad>
www.cihannumaakademi.org/csbad
www.cihannumaacademy.org

Yayımcı / Publisher
Cihannüma Dayanışma ve İşbirliği Derneği Adına
Av. Rıza YORULMAZ

Av. Rıza YORULMAZ
On behalf of the Cihannuma Solidarity and
Cooperation Association

Editör / Editor

Doç. Dr. Ebubekir CEYLAN
İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Ebubekir CEYLAN
Istanbul Technical University, Türkiye

ceylaneb@itu.edu.tr

Yardımcı Editörler / Associate Editors

Doç. Dr. Mervan SELÇUK
Sakarya Üniversitesi,
Türkiye

Assoc. Prof. Mervan SELÇUK
Sakarya University,
Türkiye

mervanselcuk@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Lütfü ÇAKIR
İstanbul Ticaret Üniversitesi,
Türkiye

Assist. Prof. Lütfü ÇAKIR
Istanbul Ticaret University,
Türkiye

drlutfucakir@gmail.com

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
(Arapça), Türkiye

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt University
(Arabic), Türkiye

ycivelek@ybu.edu.tr

Dr. Abdullah ŞENGÖNÜL
(Siyaset Bilimi),
Türkiye

Dr. Abdullah ŞENGÖNÜL
(Political Science),
Türkiye

abdullah.sengonul@kvkk.gov.tr

Dr. Yasin ERTÜRK
Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
(Maliye), Türkiye

Dr. Yasin ERTÜRK
Hacı Bayram Veli University
(Finance), Türkiye

yasin.erturk@hbv.edu.tr

Dr. Ahmet ASLAN
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
(Sosyoloji), Türkiye

Dr. Ahmet ASLAN
Erzincan Binali Yıldırım University,
(Sociology), Türkiye

ahmet.aslan@erzincan.edu.tr

Alan Editörleri / Field Editors

Dr. Fatih UYAR
Gümüşhane Üniversitesi
(Türkoloji), Türkiye,

Dr. Fatih UYAR
Gümüşhane University
(Turcology), Türkiye

fatihauyar@hotmail.com

Öğr. Gör. Burak KAZAN
Dicle Üniversitesi,
(Tarih), Türkiye

Lecturer Burak KAZAN
Dicle University,
(History), Türkiye

burak.kazan@dicle.edu.tr

Öğr. Gör. Mehmet ŞENGÜL
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
(İngilizce), Türkiye

Lecturer Mehmet ŞENGÜL
Ankara Hacı Bayram Veli University,
(English), Türkiye

sengul.mehmet@hbv.edu.tr

Arş. Gör. Muhsin Ramazan İşsever
İstanbul Üniversitesi
(G.Asya/Dil), Türkiye,

Res. Assist. Muhsin Ramazan İşsever
İstanbul University
(S. Asia / Language), Türkiye

muhsin.issever@istanbul.edu.tr

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Salih KESGİN
Samsun Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Salih KESGİN
Samsun University, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet AKIN
Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet AKIN
Sakarya University, Türkiye

Prof. Dr. Murat ERTEKİN
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Murat ERTEKİN
Necmettin Erbakan University, Türkiye

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye

Prof. Dr. İdris SARISOY
Marmara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. İdris SARISOY
Marmara University, Türkiye

Prof. Dr. Mahmut BİLEN
Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mahmut BİLEN
Sakarya University, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet KESGİN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet KESGİN
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye

Doç. Dr. Kemal ŞAMLIOĞLU
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Kemal ŞAMLIOĞLU
Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye

Doç. Dr. Kamuran GÖKDAĞ
Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Kamuran GÖKDAĞ
Mardin Artuklu University, Türkiye

Doç. Dr. Aytaç AYDIN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Aytaç AYDIN
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye

Dr. Mehmet Ali BOLAT
İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye

Dr. Mehmet Ali BOLAT
İstanbul Sebahattin Zaim University, Türkiye

Dış Temsilciler Koordinatörü
General Coordinator of Foreign Editors

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,
Türkiye

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt University,
Türkiye

Dış Temsilciler/ Representative of Foreign Country

Levent Ali YILDIZ
ABD

Doç. Dr. Necati ANAZ
Kanada

Doç. Dr. Süleyman ELİK
Kore

Dr. Recep YÜRÜMEZ
Kırgızistan

Dr. Abdullah TIRABZON
Bulgaristan

Levent Ali YILDIZ
USA

Assoc. Prof. Necati ANAZ
Canada

Assoc. Prof. Süleyman ELİK
Korea

Dr. Recep YÜRÜMEZ
Kyrgyzstan

Dr. Abdullah TIRABZON
Bulgaria

Aim and Scope

The Journal of Cihannüma Social Academy (JOCSOSA) is published with the aim of bringing the cultural values and issues of Turkish and Islamic geography to international scientific world with authentic and academic studies in accordance with scientific research methods It aims to promote academic researches to the attention of world scholarship

JOCSOSA is an international peer-reviewed journal that includes research articles written in Turkish, English and Arabic languages prepared in the light of scientific activities in such various fields of Social Sciences as Literature, History, Sociology, Political Science, Economy and Religious Studies.

Amaç ve Kapsam

Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi (CİHANSOBAD) Türk ve İslam coğrafyasının kültürel değerleri ve sorunlarını bilimsel araştırma yöntemlerine uygun, özgün ve akademik çalışmalarla uluslararası bilim dünyasına taşımak ve katkı sağlamak amacıyla yayımlanmaktadır.

CİHANSOBAD, Sosyal Bilimlerin Edebiyat, Tarih, Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Ekonomi, İlahiyat, Sanat ve Sanat Tarihi gibi çeşitli alanlarında yapılan bilimsel faaliyetler sonucunda hazırlanmış Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerinde yazılmış araştırma makalelerine, kitap/ sempozyum tanıtım değerlendirmeye yer veren uluslararası hakemli bir dergidir.

Dizinler / Indexing and Abstracting

Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi aşağıdaki indeksler tarafından taranmaktadır:

- Crossref
- Google Scholar
- Asos Index

Makale İşleme Ücreti / Article Processing Charge

Makaleler için makale işleme ücreti talep edilmez.
The journal does not charge an Article Processing Fee (APC).

Hakemlik/ Peer-review

Dergi çift taraflı kör hakemlik sistemi kullanır. Hakem listesi her yılın sonunda dergi web sayfasında yayımlanır.

The journal uses a double-sided blind review system. The referee list is published on the web page at the end of each year.

Açık Erişim / Open Access

Dergi açık erişimlidir (CC BY-NC).
The journal is an Open Access (CC BY-NC).

Adres / Executive Office

Hacı Bayram Mah. Haşimi (Kutlu) Sok. No: 12
Altındağ, Ankara, Türkiye
cihansobad@gmail.com

Web siteleri / Websites

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/csbad>
<https://www.cihannumaakademi.org/csbad>
www.cihannumaacademy.org

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Muhammet Özdemir..... 10-29

Possible Risks of the Metaverse and the Posthuman: The Separation of the Economy and the Money
Metaverse ve Posthumanın Muhtemel Riskleri: Ekonomi ve Paranın Birbirinden Ayrışması

İbrahim Keskin, Moh'd Abdalla ve Emine Vuşlat Özke..... 30-45

Zionist Occupation: A Historical Analysis of the Israeli-Palestinian Question
Siyonist İşgal: İsrail-Filistin Sorununun Tarihsel Analizi

Ayşenur Şahin ve Durmuş Ümmet..... 46-69

Çalışan ve Çalışmayan Evli Kadınların Evlilik Doyumları, Problem Çözme Becerileri ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi
Investigation of the Relationships Between Marriage Satisfaction, Problem Solving Skills and Happiness Levels of Working and Non-Working Married Women

Mehmet Baydemir ve Mehmet Ali Bolat 70-95

Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Politikası (2002-2024)
Türkiye's Policy of International Students (2002-2024)

Değerlendirme / Review

Metin Gümüş.....96-101

Bir Çalıştayın Ardından: Yapay Zekâ ve İnsanlığın Geleceği: Fırsatlar ve Tehditler (10-11 Mayıs 2024, Kocaeli)
After a Workshop: Artificial Intelligence and the Future of Humanity: Opportunities and Threats

Possible Risks of the Metaverse and the Posthuman: The Separation of the Economy and the Money

*Metaverse ve Posthumanın Muhtemel Riskleri:
Ekonomi ve Paranın Birbirinden Ayrışması*

Muhammet Özdemir

Assoc. Prof., Mersin University, Faculty of Education,
muhammetozdemir2012@gmail.com,

ORCID: 0000-0001-8465-1924

Arrival Date: 21/02/2024 - **Acceptance Date:** 27/08/2024

DOI: 10.55205/jocsosa.3120241529777

Citation: Özdemir, M. (2024) Possible Risks of the Metaverse and the Posthuman: The Separation of the Economy and the Money. *Journal of Cihannuma Social Sciences Academy*, 3(1), 10-29.

ABSTRACT

This study examines the reflections of the integration between culture and nature, which is promised in the philosophies of technology, in the context of metaverse and posthuman examples. The dichotomy between culture and nature can lead to many new dichotomies in the contemporary daily life. Especially with the modern period, some dilemmas have emerged between mathematics and humanity, technology and social life, science and religion, social media or metaverse and real life, and money and economy. In order to solve these dilemmas, individualization has been developed in the contemporary period. In fact, 20th century societies are largely individualized and middle-class societies. While individualization promises to solve existing dilemmas, it can lead to increasingly deeper human problems. The most important of these problems is that virtual life, which was invented to assist real human life, has turned into something that suppresses and manipulates the real life. For example, the money, which has four different functions, is now destroying the financial economy with a single function-the symbolic exchange value function. In addition, like the social media platforms, the metaverse is presented in a format that is more real than real life. Here, there is also an intervention in the function of religion. There are serious efforts which are made to

substitute simultaneous virtual belief and ritual logic instead of real time and life experiences of the religion and the belief. Especially Islam is not a religion suitable for this intervention and target. Because Islam is primarily a worldly religion and remembers the afterlife in terms of what it promises. For Muslims, the religious rituals cannot be performed on a virtual level and separate from the real lives of other people. This separation from real life is the most advanced version of alienation and the most radical version of individualization. After the descriptions of metaverse, posthuman and economy, the article deals with this alienation and also criticizes alienation, which also means the separation of economy and money.

Key Words: Metaverse, Posthuman, Economy, Money, Individualization, Islam.

ÖZ

Bu çalışma, teknoloji felsefelerinde taahhüt edilen kültür ile doğa arasındaki bütünleşmenin metaverse ve posthuman örneğindeki yansımalarını incelemektedir. Kültür ile doğa arasındaki dikotomi günlük yaşamda birçok yeni dikotomiye yol açabilmektedir. Özellikle modern dönemle birlikte matematik ile insan, teknoloji ile toplumsal yaşam, bilim ile din, sosyal medya ve metaverse ile gerçek yaşam ve para ile ekonomi arasında bazı ikilemler ortaya çıkmıştır. Bu ikilemlerin çözümü için çağdaş dönemde bireyselleşme geliştirilmiştir. Aslında 20. yüzyıl toplumları büyük ölçüde bireyselleşmiş ve orta sınıflaşmış toplumlardı. Bireyselleşme mevcut ikilemleri çözmeyi taahhüt ederken gitgide daha derin insani sorunlara yol açabilmektedir. Bunlardan en önemlisi gerçek insan yaşamına yardımcı olmak için icat edilen sanal yaşamın gerçek yaşamı baskılayan ve onu manipüle eden bir asla dönüşmesidir. Sözelimi dört farklı işleve sahip olan para günümüzde tek bir işlevle -sembolik değişim değeri işleviyle- sınırlandırılarak finansal ekonomiyi tahrip etmektedir. Ayrıca sosyal medya platformları gibi metaverse de gerçek yaşamdan daha gerçek bir formatta görücüye sunulmaktadır. Burada dinin işlevine de bir müdahalede bulunmaktadır. Gerçek zaman ve yaşamdaki din ve inanç deneyimleri yerine eşzamanlı sanal inanç ve ritüel mantığı ikame edilmeye çabalanmaktadır. Özellikle İslam dini bu müdahale ve hedefe uygun bir din değildir. Çünkü İslam dini öncelikle dünyevi bir din olup vaat ettikleri bakımından ahireti anmaktadır. Müslümanlar açısından dini ritüeller sanal seviyede ve başka insanların gerçek yaşamlarından ayrı yerine getirilemez. Gerçek yaşamdan bu ayrıştırma yabancılaşmanın en ileri ve bireyselleşmenin en radikal versiyonudur. Makale metaverse, posthuman ve ekonomiye dair tariflerden sonra bu yabancılaşmayı ele almakta ve aynı zamanda ekonomi ve paranın birbirinden ayrışması demek de olan yabancılaşmayı eleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Metaverse, Posthuman, Ekonomi, Para, Bireyselleşme, İslâm.

INTRODUCTION

This paper aims to analyze the philosophical relations between the reduction of money to only one of the four functions and the substitution of the metaverse for real life¹. These two developments, which have come to the fore as global capitalism, individualization and financial economy provoked digital transformation, contain three important risks. Firstly, money has separated from the economy and has identified only with exchange value which has symbolic interaction (Ernst, 2014: 77). Secondly, the scientific, philosophical and cultural value of human resources and social experiences is being discredited (Hochschild, 2012: 55, 143; Bembolz, 2014: 56-57). Thirdly, both developments lead to the commercialization of belief in God, religious beliefs and practices, which is one of the historical achievements of man (Einstein, 2008: 9-10). The practical consequence of the first risk is the exhaustion of labor and production. Since the nature and the human life will not accept this, the economic growth of those who continue to labor and production will be fast. The practical consequence of the second risk is the loss of trust, free will, morality and ethics. Since the nature and the human life will not accept the second outcome, societies that can keep up and maintain traditional norms at a consistent level will be able to benefit from human resources, which are the most important capital. The practical consequence of the third risk is alienation from one's own history, identity and self. Since the nature and the human life will not accept the third outcome, the societies that can protect belief in God, religious beliefs and practices by purifying them from commercialization will decide what will happen to people in the future. The common result of all three risks, practical consequences, and reasonable inferences is that money must retain its four functions, traditional and modern, and continue to rule the metaverse and other digital environments of real life (Young, 2019: 200-203). The paper proposes to problematize this result through the new radical relations between economy and money.

In this context, first of all, the dilemma between automatization and denying the benefits of the modern civilization needs to be re-evaluated. A new antinomy which has been added to Immanuel Kant's antinomies by Martin Heidegger and Jean Paul Sartre points at the dichotomy be-

1 This article has founded its current form by developing the paper with the same title which was presented at the symposium titled "Metaverse and Religion" organized by Ankara Social Sciences University on 03-04 November 2022.

tween the technology and the free will. Because accepting the civilization, the progress and the technology brings with it commercialization and automatization (Wrathal, 2019: 13-16; Siegler, 2022: 47-48). Only global capitalists can truly profit from commercialization and automatization. The societies that have realized the need to protect human resources and historical capital will not easily accept the blessings of the civilization. Secondly, the economic cost of web 3.0, blockchain and metaverse is not proportional to the domestic production and earnings of each society. In addition, the monetization of the economy and the all kinds of technological possibilities which have made nonfunctional by decentralized finance under monetization can hinder the economy of societies that want to develop. Therefore, thirdly, the monetization of the economy and decentralized finance need to be critically evaluated. Finally, the divine and religious belief, which is the most important example of the historical achievements of humanity today, should be evaluated. Because the issue of belief, which is forced into an internal economic equation with two options between secularism and fundamentalism (Wahba, 2022: 57-60), is actually related to commercialization process in global capitalism age (Einstein, 2008:37-39). Because in the era of globalization and individualization, the secularism includes an economic distribution, while the fundamentalism includes another economic distribution, but the commercialization process includes both. Religious people may seem to be against secularism because they do not realize the reality of commercialization. However, the commercialization determines all options. While the commercialization damages the consistency of religions' truth claims, it can pave the way for the sanctification of technological possibilities such as the metaverse (Mercer, Trothen, 2021: 19-27; Bibri, Allam, 2022: 13, 16-17). One fact that can be drawn from the example of contemporary location of the religion is the risk that a commercialized technology—here the metaverse—becomes sanctified rather than people's historical gains. The substitution of the Metaverse for religious places and times means that it has become sacred (Epstein, 2024). This can seriously damage the operativeness of religions. Because the time and the space habits of religions have created an institutional basis and consciousness over the years. With this new development, institutionalization and awareness being subjected to sudden and major updates for any commercial reason may harm the common sense of religious members.

THE DICHOTOMY OF AUTOMATION AND UNCIVILIZED SOCIETY

Over the past century, the German philosopher Heidegger and the French philosopher Sartre have warned all humanity of a dichotomy which contains a split between the naturalness of life and technology. Both warnings were significant. But especially in Heidegger's criticisms, there was a question of taking refuge in past histories without technology. Researchers have determined that this contains a deadlock (Wrathal, 2019: 14-15, 21). However, today we have to accept the dichotomy stuck between the automation and lagging behind the civilization. Because the economic needs have determined the possible ways which the both attitudes can follow. Commercialization can invest in both attitudes as a global process, and every commercialization is actually on the side of the technology. It is also the case that the economy has surrendered to the financial economy as a fundamental factor that determines traditional community organizations and innovative community organizations. This fact is at a developed level and has some characteristics that can validate Heidegger's insoluble criticisms (David, 2019: 133-134). Therefore, the following question can be asked: Can people and societies maintain their economic existence by ignoring the yields of civilization to some extent?

Today, indigenous cultures who have come under the influence of the global capitalism are alienated from the nature and their own history to the extent that they adapt to digital technology. Here, the alienation means the passive participation of human subjects or individuals in a network of relations that they cannot control and manage. The inspiring concept for Heidegger, Sartre, and others who are analysts is alienation. Because all critical philosophies refer to the thoughts of the German philosopher G. W. F. Hegel. According to Hegel, the alienation, as a process that started with the Enlightenment and the French Revolution, can be overcome by the labor-gain relations that the human subject or individual acquires in a free market. There is no consciousness for the human subject other than the relationship between labor and earnings (Eecke, 2008: 27, 49-50). According to Hegel, the fact that the free market is based on subjectivity can make it ethical. However, radical subjectivity in politics is not possible. In that case, as an answer to the question posed

above, the people and the societies need to make maximum calculations and manage to benefit from the yields of the civilization within a strategy. Because the civilization itself is an economic investment. Passive participation in modern civilization must be managed correctly. This may involve some inhibition of the popularization of using the technology at the expense of delay (Eecke, 50-56).

When it comes to the financial economy, it is understandable that other societies, which are considered to be post-colonial, except for metropolitan societies that dominate labor-earnings relations, take a traditionalist attitude. What is the traditional here is not a stable concept or consistent norm. The image of “the traditional” includes the search for potential alternatives to the financial economy. The main purpose is to create a temporary resistance against the financial economy, which does not involve any real activity other than the exchange of banknotes or cryptocurrencies. Because the financial economy cannot be sustained when there is no market. People’s need for the yields of technology is actually less than the financial economy’s need for the Market. It is almost impossible to take refuge in a stable traditional attitude within the existing networks of the economic relations. But it is possible to make the financial economy feel the opposite. The traditionalist attitude is itself an economic investment and is mainly driven by the digital technology society. Because the number of traditional societies that do not use technology at all is few. Demonstrating the traditional attitude against the financial economy’s standardizing the societies functions as a strategy of the indigenous societies. Otherwise, in beginning, the traditionalist attitude itself does not correspond to a perfect economy (Jia, 2020: 230-238).

WEB 3.0, BLOCKCHAIN, METAVERSE AND AVATARS

Concepts such as web 3.0, blockchain, metaverse, and avatar are the newest concepts in the tech society. These concepts include new possibilities and opportunities of the commercial technology. In addition, these concepts, which contains new stage of an evolutionary direction that affirms automatization, promise to minimizing real relationships between the people. This is because the greatest risk to humans is humans. So it can be said that machines are not as dangerous as humans. In a way, the real meaning of a possible conflict between the humans

and the machines is a war between a group of the people who manage the machines and the people who are less fortunate than those people. All the wars recorded by the consciousness in the world take place only between the people. This detail is important in understanding the digital technology society. The metaverse and the avatars cannot be understood without understanding web 3.0 and blockchain technologies.

As the first known network example of the Internet, web 1.0 was in use from 1989 to 2004. The property of web 1.0 was that people could use the computer, but not interact with it. So the users could have only read in web 1.0 (Ejeke, 2022: 13-16). Web 2.0 was in use from 2004 to 2012. The property of web 2.0 was that people could interact with the computers and all kinds of internet usage tools. So the users could have read and have written in web 2.0 (Ejeke, 17-20). Web 1.0 was designed in 1989, web 2.0 was designed in 1999. Since 2012 the people are aware of web 3.0, but web 3.0 was designed in 2006. In web 3.0, besides reading and writing, it has become possible to live in a common network at the 3D level. Since 2012, web 3.0 has been tried to be developed. The purpose of this network is that people do not need an outside network provider during any interaction. Now the people will be able to interact with the other people and the objects using all objects in the common network of objects. Thus, the safety of people can be maximized. Corporations, organizations and governments will not be able to control the people. This design is still under development (Ejeke, 23-29). Meanwhile, the concept of cloud came into question with web 2.0 and it corresponds to the functions that include the storage and the infrastructure service. For example, internet providers such as TTNET in Turkey and international tools such as Google Drive are known examples of cloud. Prior to web 3.0, these storage and infrastructure services led to centralization. In Web 3.0, the cloud is defined at the decentralized level (Ejeke, 21-22).

Blockchain can be defined as the new technology for the new “ledger” or “database”. Relationships between the three parties, contain sending, addressee and recorder center in previous digital ledgers were not reliable enough. Because the sender and the addressee could not be sure of each other, and sometimes there were problems with the third party. The blockchain technology has committed to eliminate this centralization of third part to remove the problems. As a young entrepreneur, Satoshi

Nakamoto has developed both blockchain technology and the first coin since 2008. The blockchain technology and web 3.0 work together. Both mediate decentralized financial relations (Palladino, 2019: 1-2; Ragnedda, Destefanis, 2020: 1-2; Swing, Nakamoto, 2021: 134).

The concepts such as metaverse and its concepts are considered and possible with web 3.0 and blockchain technology. Wilson J. Davis' definition of the metaverse is eye-opening, as one of the first to write on the metaverse and the avatar at a professional level. According to him, "the metaverse could be defined as a multi-user real-time virtual space where individuals worldwide can connect via a network, co-exist, socialize and exchange value" (Davis, 2021; 8). Based on this definition, the metaverse can be considered as a new stage of the social media platforms that have come into use with web 2.0. The problem of centrality continues in social media platforms and the people cannot protect their privacy. In addition, 3D interaction is not possible in social media (Russell, 2022: 15-20, 35-36). In addition to solving these two problems, Metaverse brings new possibilities and opportunities for communication, advertising, marketing, business meetings, education, health, justice, politics, religion and entertainment. It should be noted that different areas of social life such as the education, the business, the entertainment, the advertising, the religion and the art, especially the banks, will exist by using the metaverse. Each of these processes will be possible through the people's use of the avatars to get rid of physical and biological barriers. For example, distances can be considered as physical barriers, old age, disability and diseases can also be considered as biological barriers (Davis, 2021: 8-9).

In the meantime, it is necessary to place particular focus on two literatures which are similar to each other. The literature of metaverse and the literature of "second life" developed in parallel with each other in the 2000s. The "second life" literature, which clearly points to a similar possibility with the metaverse meaning "second world" and involves using social media platforms in 3D, has developed in competition with each other. Although this detail has not been reflected in the texts yet, there are some differences. "*Second Life* was launched in 2003 by Linden Lab, whose CEO Philip Rosedale served as the public face of the company" (Virgilo, 2022). However, the metaverse seems to have suppressed the market.

The avatars can be defined as virtual identities of users in the metaverse. The users will be able to perform shopping, entertainment, marketing, advertising, meetings, education, religious rituals and other activities on the metaverse platform with these identities that have not yet been determined and are intended to remain anonymous (Davis, 2021: 18). Another concept, NFTs, is designed as digital art and as a each piece in which the environment in which the avatars will live is arranged. The digital architecture of the metaverse environment can also be called NFT in general (Peter, 2021: 190). The most important fact here is that the metaverse is an investment subject and framework.

MONETIZATION OF THE ECONOMY AND THE RISKS OF DECENTRALIZED FINANCE

It is necessary to remember together a few important developments of the last ten years. Firstly, the global community has increasingly adapted to the financial economy. It means that driving profit from the token/symbolic money has substituted to the money which contains producing the common benefit. The production takes place through the objectivization of a tangible and visible benefit. Many societies have prioritized industrial investments and more recently digital investments and artificial intelligence over than agricultural investments. The second is the discrediting of the world's economic centers—for example, the dollar, the euro, and the pound. This means the transition to a decentralized economy. The decentralized economy works its way through the decentralized finance. The third is the adaptation of people and societies to digital life in the Covid-19 Pandemic. This means that the real life is losing the credibility and virtual commerce is becoming widespread. The previous two developments could be noticed with the Pandemic. Fourthly, as a result of these three developments, the symbolic money has replaced all measurement of value. Thus, the money has come to be identified only with the exchange value, yet it included the use value, the exchange value, the measurement value and the storage value before. The money as a measurement value is also reduced to ownership of the symbolic money instead of the money which contains the production. The monetization of the whole economy and the decentralization of finance are transforming all human experience. The process of monetization which has no the center

and the direction is an unfortunate development for people and societies (Baudrillard, 1999: 29-30; Hess, 2014: 80-95; Özdemir, 2022: 18-19).

The main subject of this study, which investigates the possible risk practices of the metaverse and the posthuman through the separation of the economy and the money, is not the statistical and numerical content of monetization. The issue here is the transformation and relatively the dissipation of human beings and disabling of their historical achievements. Without his historical experiences and obtainments, the man will not have a mind that he has accumulated. In addition, when the meanings in the established language and culture are distorted, communication will be impossible. Moreover, when the symbolic/token money becomes a criterion, human resources and qualifications will not matter. However, in discourse, everything is for man (Özdemir, 20-21). In order not to fall into this paradox, experiences such as the existence of divine belief, the religious belief and the religious practices provide a kind of insurance for the people. Because the religious beliefs, whether accepted as true by some people or false by some other people, constitute the essence of human history (Welker, 2014: 105-107). Undoubtedly, these analysis are operative for Western religions such as Judaism and Christianity. However, the religion of Islam and Muslims can also be affected by the same facts.

In order to understand the decentralized finance and the possible risk areas, it is useful firstly to definite the money. The money essentially means the common benefit which has been produced based on labor to supply with the people's needs (Özdemir, 2022: 19-20). In this universalizable definition, the three components which contains the needs of people, labor and common benefits are important. The decentralized finance subordinates the needs, the labor and the common good. Because it does not appeal to all people, yet only to the digital technology era and prioritizes the needs of earning of those who have the symbolic/token money (Aramonte, Huang, Schrimpf, 2021: 21-35). This case narrows the scope of representation of the metaverse and the posthuman. In this way, the economy can turn into pure profit, and the terms metaverse and posthuman can turn into pleasure practices. Because those who do not have symbolic money will not be able to earn in decentralized finance, and those who do not earn will not be able to invest in the metaverse technology and the posthuman. This may mean that the total worldly labor given accumulates in the hands of a group of people as money, but many people in need die. The more the money's travel supposedly democratizes, the more the people become as a slaves of mon-

ey distributors. Both have a consistency to each other. Therefore, controlling the people and exerting of power around the world is not done through institutions, but through symbolic money, which has in fact become the criterion of all human relations. In this context, the decentralized finance is not a good thing. Because symbolic money becoming the criterion and institutions becoming dysfunctional may sabotage the social realization of common sense and judgment. The existence of individual freedoms should not undermine common sense and judgment. As a virtual network and the second world, the metaverse is unreliable. The posthuman itself cannot signify anything other than a radical natural selection. It can be said it shows that the customer people are at risk with the metaverse offering (Hackl, Lueth, Bartolo, 2022: 14-15, 169, 189).

THE COMMERCIALIZATION OF THE RELIGION AND THE POTENTIAL OF THE METAVERSE TO BE SACRED

In the era of the globalization, the individualization and the digitalization, the real tools and the functions are replaced by the virtual tools and the functions. It seems that the labor can be replaced by the financial analysis, the human beings by the artificial intelligence, the real experiences by the virtual experiences, the ideas by the statistics and the religions by the virtual religions. This simply cannot be approved, because the commercialization of the religion and the sacralization of the metaverse will harm the religions, the people and all historical obtainments (Fortnow, Terry, 2022: 27-28). It should be mentioned about Islam specifically in another context. Because unlike the other religions, Islam is not suitable for the commercialization of the faith. In addition, it is not possible to perform Islamic worship such as to perform prayer, fasting and pilgrimage in the metaverse environment. Instead of all these, Muslims can benefit from the metaverse opportunity for educational purposes. The metaverse seems to be functional for learning the worships through the 3D simulation. When it comes to education, the commercialization will not harm the creed and the spirit of the religion (Tadros, 2011: 50-51).

Two important discussions need to be mentioned here. The first is the dilemma of fundamentalism and secularism, which is constantly being revisited when it comes to the religion. The second is the reality of the commercialization, which governs the dilemma and is the main problem.

The first discussion is continued in Mourad Wahba's book translated into English in 2022. Wahba proposes to divide the views in the contemporary world and the Islamic world into the fundamentalism and the secularism. Although his book contains many different modern and contemporary texts, it is rather open to debate in terms of the thoughts of postmodernism and liberalism. Wahba reduces the Islamic attitude towards the contemporary world to two sharp approaches. He describes those who live nowadays by embracing the contemporary possibilities without any critique as a secular, and those who want to live nowadays by a critique which is based on the past as fundamentalist (Wahba, 2022: 3-82). When his approach is applied to the relationship between the metaverse and the religion, the living of religion in the metaverse can be secular. To criticize this would be a fundamentalist attitude. Probably Wahba would not accept such an interpretation, but that's exactly what comes out of his approach. Instead of the dilemma that he reassessed, the concept of commercialization that governs this dilemma and other divisions should be analyzed.

According to the determination of Dursun Ali Yaz, "Prophets changed the direction of money flow" (Yaz, 2022: 127). This means that the Prophet of Islam has intervened in an unfair money flow and has changed its direction. This economic-based reading may have some drawbacks. But it offers the possibility of a more comprehensive world reading against Wahba's dilemma. For example, the spiritual attainments cannot be easily reduced to any material framework. For this reason, the Islamic rituals cannot be performed in the metaverse environment. On the other hand, the Islamic understanding aims for people to live in a just environment. Religious autonomy that establishes a just life can be damaged when the metaverse, which is invested instead of real life, is taken as the basis for worship. Because the metaverse has its owners and they are also human. No personal or corporate business investment should decide the venue and time of worship. As mentioned above, the only web 3.0-based platform is not the metaverse – there is an alternative "second life" literature to it- and religion as a historical achievement representing the real life cannot be handed over to it. Based on Yaz's analysis, it can be said that when the metaverse decides on the place and time of worship, the religion can become commercialized and the metaverse can be sanctified. Perhaps this is permissible for other religions, because some similarities can be found in some past experiences of Christianity (Jun, 2020: 1-9). But the religion of Islam is not suitable for this.

RE-DEATH OF THE MAN AND THE POSTHUMAN

The following words of Michel Foucault can be applied to the real relationship between the metaverse and the religion. Because Foucault is a thinker who was closely interested in the return of the concept of religion to social life and public sphere as a basic component after the Second World War. His words contain more than analyzes of Heidegger and Sartre: “I understand the unease of all such people. They have probably found it difficult enough to recognize that their history, their economics, their social practices, the language (langue) that they speak, the mythology of their ancestors, even the stories that they were told in their childhood, are governed by rules that are not all given to their consciousness;... They cannot bear (and one cannot but sympathize) to hear someone saying: ‘Discourse is not life: its time is not your time; in it, you will not be reconciled to death; you may have killed God beneath the weight of all that you have said; but don’t imagine that, with all that you are saying, you will make a man that will live longer than he.’” (Foucault, 1972: 210-211)

Among these sentences, especially the last two sentences are interesting. It is stated here that the discourse and the life, the virtual life and the real life are not the same, and talking about the God’s death does not mean that the human can continue to live freely. In the first words connected with the last words, it is mentioned that the practices of the historical past and the life are forgotten, and in fact, new ones are substituted for them. What this means is that massive change in the styles of relationships can change the humanity. Islam made this change in the name of justice. The metaverse, on the other hand, wants to do it for a group to earn more money and on the pretext of making life easier (Stock, 2022: 9, 31, 68). The content and the scope of the demand in this economic supply equation does not seem to have been adequately examined. It is not clear whether the first thing humanity needs is the virtualization of life or not. There is indeed a significant simplification of the life, but it is not possible to find any analysis in the literature of metaverse about the cost of this facilitation. This case brings to the mind the self-alienation of the man, based on the previous modern experiences. In this case, the posthuman can become a self-alienated human. The longing for uncivilized society may increase if the western civilization or the digital society accepts the metaverse as a criterion.

The separation of the money from the economy or the reduction of money to the symbol of exchange or the replacement of reality by virtual life means the death of the human. Here, the economy includes all the naturalness and real achievements of the human history. Without the humanity, the faith, the knowledge, the virtue and the morality, there can be no real economy. Since the economy in the modern era has been deprived of these historical achievements, the technology has gradually evolved into an algorithm that analyzes mechanical relations. The humans are the creatures that have feelings and need the belief. The man is not just matter. The money reduced to the barter symbol includes virtual and commercial variables. Without the people and the real life, the virtuality and the commerce have no meaning. Therefore, the death of the man and the invalidity of money are synonymous (Sandel, 2012: 10, 28-31, 157-159).

CONCLUSION

This study has tried to analyze the concepts of metaverse and posthuman, which include the nature of a radical stage of individuation. The individuation implies the identification of the man without the community and the regional history. It is now possible to talk about a person who is not the son of the one, the father of the other, or the daughter of the another, and who seeks a personal framework based on himself. The new variant of the individuation in the virtual environment may even involve confining the person completely to himself (or herself). The future of the humanity has been tried to be understood by an analysis made between the concept of the economy before the digital society period and the money belonging to decentralized finance. The replacement of the reality by the virtual environment and the replacement of the entire economy by the money as only a medium of exchange are equivalent to each other (Baudrillard, 1993: 20-22). In both cases, which support each other and rely on web 3.0 and the blockchain technology, the fictitious or the token replaces the essential or the main. According to this study, this fact is against the nature and the culture. Simply put, the money is only a symbol of the labor, and the money as a medium of the exchange cannot overquell the labor.

The religion is one of the most important contexts of the human history, which supports the nature and the culture. For this reason, the changes that the metaverse may bring about in the religion can shed light on the

future of the humanity. Transferring the religious rituals to the metaverse environment, which is an investment issue, will mean the commercialization of the religion. This does not mean that the religion is against the metaverse technology. For example, in the context of the theoretical and the practical teaching of the religion, the metaverse can have a legitimate relationship with Islam. Indeed, the social media platforms have a similar function. The metaverse can offer more effective opportunities for the education. If it remains instrumental in comparison to the primary statuses of the nature, the man, the culture, and religion, the metaverse can be useful. The basic principle here is that what has been accumulated throughout the history should not be sacrificed for a temporary commercial investment. The common demand in the critiques of the modernity and the enlightenment since George Berkeley, Edmund Burke, G. W. F. Hegel, and Søren Kierkegaard was to preserve the human dignity and his (her) central status compared to the commerce. The maintaining the autonomy and the central status of the religion in the relations between the metaverse and the religion is a continuation of the same justified demand. A man-made thing should not rule him (her). Perhaps in some instances of the investigations of the religion, such as of Christianity, some researchers might justify that the metaverse could replace the chapels (churches), for example. However, such a relationship is unacceptable for the using of the metaverse in Islam. Indeed, until recently, the “second life” literature which contained a developed variant of the social media platforms was separate from and rivaled by the metaverse. Now, because the metaverse is more visible, it cannot be treated as if it were the criterion of the reality. More clearly, the man and the reality are two phenomena which is more actual than metaverse. The man and the reality can rule the metaverse, but the metaverse cannot decide the both. Therefore, the metaverse should be structured in a format that helps to the real life, not be structured in a format that influences it.

The most significant risk of misuse of the metaverse is that for the posthuman, the relationship between the real and the virtual is set far from the common sense. Such an order can lead to a social and even a global schizophrenia that is difficult to reverse.

References

- Aramonte, S., Huang, W., Schrimpf, A. (2021). DeFi risks and the decentralisation illusion. *BIS Quarterly Review* (December), 21-36.
- Baudrillard, J. (1993). *Symbolic Exchange and Death*. (İngilizceye Çev.: Iain Hamilton Grant). London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Baudrillard, J. (1999). *The Consumer Society: Myths and Structures*. (İngilizceye Çev.: C. T.). London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Bernholz, P. (2014). "Money and its role in a decentralized market economy". *Money as God: The Monetisation of the Market and its Impact on Religion, Politics, Law and Ethics*. (Ed.: Jürgen von Hagen, Michael Welker). (42-49) içinde. Cambridge University Press.
- Bibri, S. E., Allam, Z. (2022). The Metaverse as a virtual form of data-driven smart cities: the ethics of the hyper-connectivity, datafication, algorithmization, and platformization of urban society. *Computational Urban Science* (2:22), 1-22.
- Davis, B. W. (2019). Heidegger's Releasement From the Technological Will. *Heidegger on Technology*. (Ed.: Aaron James Wendland, Christopher Merwin, Christos Hadjioannou). (133-148) içinde. Routledge.
- Davis, W. J. (2021). *Metaverse Explained for Beginners: A complete guide to Investing in cryptocurrency, NFT, Blockchain, Digital Assets, web 3 & Future Technologies*. Amazon Kindle Baskısı.
- Eecke, W. V. (2008). *Ethical Dimensions of the Economy: Making Use of Hegel and the Concept of Public and Merit Goods*. Springer.
- Einstein, M. (2008). *Brands of Faith: Marketing Religion in a Commercial Age*. Routledge.
- Ejeke, P. (2022). *WEB 3.0: What Is Web 3?* Amazon Kindle Baskısı.
- Ernst, W. (2014). *Mensura et mensuratum: money as measure and measure for money*. *Money as God: The Monetisation of the Market and its Impact on Religion, Politics, Law and Ethics*. (Ed.: Jürgen von Hagen, Michael Welker). (60-79) içinde. Cambridge University Press.

- Epstein, G. M. (2024). *Tech Agnostic: How Technology Became the World's Most Powerful Religion, and Why It Desperately Needs a Reformation*. The MIT Press.
- Fortnow, M., Terry, Q. (2022). *The NFT Handbook How to Create, Sell and Buy Non-Fungible Tokens*. Wiley.
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge & The Discourse of Language*. (Translated by A. M. Sheridan Smith). Pantheon Books.
- Hackl, C., Lueth, D., Bartolo, T. (2022). *Navigating the Metaverse: A Guide to Limitless Possibilities in a Web 3.0 World*. (ed.: John Arkontaky). Wiley.
- Hess, B. (2014). Standardization and Monetization: Legal Perspectives. *Money as God: The Monetisation of the Market and its Impact on Religion, Politics, Law and Ethics*. (Ed.: Jürgen von Hagen, Michael Welker). (80-95) içinde. Cambridge University Press.
- Hochschild, A. R. (2012). *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. (3. Basım). University of California Press.
- Jia, D. L. (2020). *Dynamic Macroeconomic Models in Emerging Market Economies: DSGE Modelling with Financial and Housing Sectors*. Palgrave Macmillan.
- Jun, G. (2020). Virtual Reality Church as a New Mission Frontier in the Metaverse: Exploring Theological Controversies and Missional Potential of Virtual Reality Church. *Transformation: An International Journal of holistic Mission Studies*, 37 (4) 1-9.
- Mercer, C., Trothen, T. J. (2021). *Religion and the Technological Future: An Introduction to Biohacking, Artificial Intelligence, and Transhumanism*. Palgrave Macmillan.
- Özdemir, M. (2022). Bireysel ve Toplumsal İnsan Varoluşunun Temel Belirleyicisi Olarak Paranın Üretimi ve Dolaşımı. *Yetkin Düşünce*. Dosya Konusu: Para/Tarihten Geleceğe, Bütün Yönleriyle (4/18), 17-30.
- Palladino, S. (2019). *Ethereum for Web Developers: Learn to Build Web Applications on top of the Ehtereum Blockchain*. Apress.
- Peter, L. (2021). *NFT, Metaverse & Defi The Complete Guide to Invest and Build Wealth in a Decentralized World - How to Lend, Trade & Invest in cryptocurrency and Digital Assets*. Amazon Kindle Baskısı.
- Ragnedda, M., Destefanis, G. (2020). Blockchain: A Disruptive Technology. *Blockchain and Web 3.0: Social, Economic, and Technological Challenges*. (Ed.:

- Massimo Ragnedda, Giuseppe Destefanis). (1-12) içinde. Routledge.
- Russell, J. (2022). *Metaverse for Beginners: A Complete Guide on How to Invest in the Metaverse: Learn all about land investing. Nft, and virtual reality | 5 Crypto Projects that are going to explode soon*. Amazon Kindle Baskısı.
- Sandel, M. (2012) *What Money Can't Buy: The Moral Limits of Market*. Penguin Book, e-book.
- Siegler, M. (2022). The Dialectics of Action and Technology in the Philosophy of Jean-Paul Sartre. *Philosophy & Technology* (35: 47), 1-28.
- Stock, B. (2022) *Metaverse: The #1 Guide to Conquer The Blockchain World and Invest in Virtual Lands, NFT (Crypto Art), Altcoins and Cryptocurrency + Best DeFi Projects*. Blockchain NFT Academy. Amazon Kindle Baskısı.
- Swing, C., Nakamoto, M. (2021). *Bitcoin and Cryptocurrency Trading*. Amazon Kindle Baskısı.
- Tadros, M. (2011). E-hijab: Muslim Women in the Metaverse. Formulations & Findings. *International Journal of Learning and Media* (2: 2-3), 45-61.
- Virgilo, D. (2022). What Comparisons Between *Second Life* and the Metaverse Miss. *Future Tense*. (Feb 09, 2022). <https://slate.com/technology/2022/02/second-life-metaverse-facebook-comparisons.html>
- Wahba, M. (2022). *Fundamentalism and Secularization*. (Çev.: Robert K. Beshara). Bloomsbury Academic.
- Welker, M. (2014). “Kohélet and the Co-evolution of a Monetary Economy and Religion”. *Money as God: The Monetisation of the Market and its Impact on Religion, Politics, Law and Ethics*. (Ed.: Jürgen von Hagen, Michael Welker). (96-108) içinde. Cambridge University Press.
- Wrathall, M. A (2019). The Task of Thinking in a Technological Age. *Heidegger on Technology*. (Ed.: Aaron James Wendland, Christopher Merwin, Christos Hadjioannou). (13-38) içinde. Routledge.
- Yaz, D. A. (2022). “Dursun Ali Yaz İle Söyleşi”. *Yetkin Düşünce*. Dosya Konusu: Para/Tarihten Geleceğe, Bütün Yönleriyle (4/18), 127-143.
- Young, J. (2019). Heidegger, Habermas, Freedom, and Technology. *Heidegger on Technology*. (Ed.: Aaron James Wendland, Christopher Merwin, Christos Hadjioannou). (194-208) içinde. Routledge.

EXTENDED ABSTRACT

This study explains and evaluates the risk of devices and tools which were developed to facilitate human life and start to replace their original devices. There is a means-end relationship between economy and money, and life and the metaverse. The economy uses the money as a tool when regulating the governance relationship between resources and needs. Here, the money serves four types of functions: storage, measurement, use value and exchange value. In the transition to the posthuman and metaverse period, only the exchange value feature and function of the money can be used and the other three features and functions can be excluded. The symbolic exchange feature and function of the money becoming a unique and widespread presence can sabotage the measurability and traceability of produced labor. Such a development could displace all accepted assumptions about human life and social solidarity until the 21st century. This study examines the nature, the humans, the culture, the religion and the economy as advanced the cultural structures, one by one, together with their new representations, and discusses the risks that the money can bring to life through metaverse technology. Exchange relationships that position themselves through money can be dragged into great chaos if the positions between ends and means are reversed.

The fact that individualization is constantly explained and developed through those who participate from the sidelines, without ever talking about the culture at the center, leads to a radical displacement between goals and means. This displacement may also prevent various social groups, who are already confused by finding each other at the center, from communicating among themselves. This may lead individualization, which seeks an integration between the nature and the culture, to experience absolute dualism. A development such as absolute dualism that may occur between the nature and the culture may destroy the cultural developments that make it possible for the people and the societies to establish the civilizations. This risk, which may be caused by radical individualization through the reduction of money to a single meaning and function, is a very serious risk today.

There is a nature independent of humans and societies. There is a certain cost and limit to making this existence of nature relative to people's experiences and acceptances. When the balance between cost and limit is not set correctly, the societies can destroy the whole of the human life by violating a certain limit. The culture must in any case be subject to nature. The source of the nature is the culture within certain limits and measures, but the source of culture is the nature at the absolute level. This relationship should not be ignored when defining the nature and the culture. Today, the postponement and the marginalization caused by modernity in some negative experiences do not allow some cultures to restrain their materialistic ambitions. A similar version of this situation, which is especially visible in Asian contemporary capitalism, is also

experienced in North America. The minimum cost and maximum profit targets that excessive ambitions desire are close to destroy the balance between the nature and the culture. When the needs for technology prevail over the needs for the nature and the symbolic existence of money exceeds its use value, it can blind people and societies. In this context, the people and the societies need to be very careful.

Martin Heidegger and Jean Paul Sartre warned the humans and the societies about the technology in the 20th century, and Michel Foucault and some other intellectuals warned the humans and the societies about the culture. Comendators of these philosophers have developed an inverse correlation between automated societies and free societies, almost creating a social antinomy between thriving and remaining free. Recently, a similar inverse correlation and the social antinomy interpretation between being religious and being knowledgeable has been presented to the market through the concept of secularization. The inverse correlation established between automatization and freedom is accurate regarding the risk of destroying the balance between the culture and the nature. However, it cannot be ignored that this correlation gives a pessimistic idea and that the people and the societies can actually act cautiously. This article tries to say how the pessimism regarding both culture and religion can be managed correctly. The way to resolve this inverse correlation can begin by preventing the economy from being reduced to a single-functional and single-meaningful definition and experience of the money. In addition, it should not be ignored that the metaverse is only an auxiliary to real life. Otherwise, the humanity may declare its own death.

Author Contributions

The article was written by a single author.

Conflict of Interest

The author reported that there is no conflict of interest.

Funding

No funding support was received for this research article.

Ethics Statement

This study does not require the approval of ethics committee.

Zionist Occupation: A Historical Analysis of the Israeli-Palestinian Question

Siyonist İşgal: İsrail-Filistin Sorununun Tarihsel Analizi

İbrahim Keskin¹, Moh'd Abdalla², Emine Vuslat Özke³

1) Prof. Dr., Bursa Uludağ University, Faculty of Arts and Sciences, Dept. of Sociology

ORCID: 0000-0002-9423-9236, ikeskin@uludag.edu.tr

2) Independent Researcher, **ORCID:** 0009-0003-8003-6432, mohd01001@gmail.com

3) Bursa Uludağ University, Institute of Social Sciences, PhD Student

ORCID: 0009-0009-3798-238X, eminevuslatozke@gmail.com

Arrival Date: 02/08/2024 - **Acceptance Date:** 06/11/2024

DOI: 10.55205/jocsosa.3120241527145

Citation: Keskin, İ., Abdalla, M. ve Özke, E. V. (2024) Zionist Occupation: A Historical Analysis of the Israeli-Palestinian Question. *Cihannüma Social Science Academy Journal*, 3(1), 30-45.

Abstract

Since biblical times, the Jews wanted to go back to the Eretz-Israel continuously, because the traditional Jewish belief holds that God promised Jewish people this land. However, the ambition of Jews to make Palestine their homeland planted the seeds of conflict between the Palestinians and the Israelites. The exposure of this desire had no perceivable effect until Zionists won armed assistance of the imperial powers. This is also based on a false idea that a land without a people for a people without a land formula should work. However, sacrificial clauses have always been expected from the Palestinian party. Therefore, in this article, scholarly works that consider the history of relations between the Palestinian and the Israeli authorities are evaluated in a descriptive manner from the beginning to this day. In this way, one can reach an understanding of possible solutions regarding the creation of one-state or twostates in order to be able to reevaluate the critical issues taking place in the area these days.

Keywords: Zionism, Palestine, Israel, Jewish immigrants, Jewish settlement.

Siyonist İşgal: İsrail-Filistin Sorununun Tarihsel Analizi

Öz

Kitab-ı Mukaddes'te anılması dolayısıyla Yahudiler sürekli Eretz-İsrail'e dönmeyi istediler. Bunun sebebi, geleneksel Yahudi inancında Tanrı'nın bu bahsi geçen toprakları onlara söz vermesidir. Ancak Yahudilerin Filistin'i anavatan yapma isteği konusundaki hırslı tutumu, Filistin ve İsrail arasında geçimsizlik çıkmasına sebep olmuştur. Siyonistler emperyalist güçlerin desteğini kazanana kadar söz konusu isteğin dışavurumunun gözle görülür bir etkisi olmamıştır. Bu aynı zamanda topraksız bir halk için halksız bir toprak formülünün işe yaraması gerektiğine dair yanlış bir inanca dayanmaktadır. Zaten fedakârlığa katlanması her zaman Filistin tarafından beklenmiştir. Bu yüzden bu makalede, Filistinli ve İsraili otoriteler arasındaki ilişkilerin tarihini geçmişten günümüze kadar göz önünde bulunduran akademik çalışmalar, betimsel bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu şekilde, bugünlerde bölgede meydana gelen gelişmelerin yeniden farklı bir gözle değerlendirilebilmesi amacıyla önceden ortaya konan tek devletli yahut iki devletli çözüm önerilerine dair bir anlayışa ulaşılabilmesi umut edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyonizm, Filistin, İsrail, Yahudi göçmenler, Yahudi yerleşkesi.

Introduction

Zionism was one of the nationalist ideologies that emerged in the nineteenth century under the influence of political developments in Europe. According to the ideology, Jews share a common history and culture. These historical and cultural elements are fundamental and morally significant to their community. This is the reason that Zionism inspired many Jews to realize their "right" to self-determination in the land of Palestine rather than in any other place where Jews were already populated. Moreover, this reason is based on biblical verses that mention the name of Zion. Zion is the name of a city, captured by the King David about 1000 BC. Later, David's son, King Solomon, built the Temple in this area. However, the area covers a small portion of Jerusalem. After that, Babylonians invaded Jerusalem and Jews were removed to Babylon in 586 BC. In the following years, the Romans expelled the Jews from Palestine due to the revolts led by Bar Kokhba. These revolts took place in 135 CE, which is why the same events are considered to mark the beginning of the Jewish diaspora.

For many years, even though the Jews adapted to their lives in different countries all over the world, they succeeded in preserving their identity. In addition to that preservation, they transferred their narration of a dream about returning to Zion, which is considered to be part of the so-called promised land, one day for almost two millennia, from generation to generation.

Initially, this narration was based on religious beliefs. From biblical times, the Jewish people have been waiting for their redemption, which would be provided on the Day of Judgement. This day refers to times when all nations would find peace after the coming of the Messiah. However, in time, this notion of redemption and the term Zion have become politically oriented during the age of nationalism in Europe, affecting Jewish communities in both positive and negative, but mostly negative ways.

This article will, therefore, try to provide links between religious discourses and political claims. These claims serve for the realization of the historical rights of Israel. Additionally, the article will also try to reach an understanding of probable solutions discussed by some academics. In order to do this, in the first sections of the article, the history of Zionist movement will be introduced in a descriptive manner from the beginning to this day under the different phases where religious and political discourses will be analyzed at the same time. Last, two different solutions for the peace in Palestine (namely, the creation of one state and the creation of two states) will be compared, for it will help providing a comprehensive reading about the region.

Zionist Movement

Starting from the 1700s, a group of Jews, about 1500 in Eastern European countries -Poland and Lithuania- began their journey to Palestine. In the middle of the eighteenth century, a small minority population of Jews already resided in Palestine (Harms and Ferry, 2008). The economic hardship that the Jewish immigrants encountered made it difficult to live in Palestine. Consequently, agricultural schools were founded, and with the emergence of the so-called “anti-Semitism” towards the end of the nineteenth century the wave of Jewish immigration increased toward Palestine.¹ The Jews from Rus-

1 Harms and Ferry (2008) states that when a German journalist named Wilhelm Marr used the word “anti-Semitic,” it became popular towards the end of the nineteenth century. At first, the term was referring to religious hatred. However, after a while, it meant racist hatred. Although the Jews adopted the culture of the society in which they live, they were always defined biologically as Jews.

sia were at high speed to head not only to Palestine but also to the different parts of the world.

The Jews who immigrated to Palestine formed two groups of movements: Bilu and Hovevei Zion (Lovers of Zion) -or later Hibbat Zion (The Love of Zion)- and slowly started their activities in Palestine. In 1882, under the financial support of Baron Edmond de Rothschild, they managed to build the Jewish town known as Zikron Yaakov (Memory of Jacob). Gilbert (1998) says that in the same year, a British citizen, Hayyim Amzalak, bought land, gave it to Bilu, and financed the building of Jewish villages known as Petah Tikvah and Rishon le-Zion (First to Zion). Villagers were dealing with agricultural activities and were supported by Moses Montefiore Testimonial Fund. Later, educational activities of the Jews also increased. There opened a Hebrew spoken kindergarten and a primary school for children. These developments in Jewish settlements caused an increase in the number of Jewish immigrants in the area. Between 1864 and 1889, only in Jerusalem, they reached to 25.000 while the Arabs were 14.000.

According to Hellinger *et al.* (2018) these were the first movements introduced under the heading of religious Zionism in order to redeem the land, since the religious Zionists aim at controlling the Greater Land of Israel. Settling down in Palestine was already planned in accordance with the messianic ideals of Holy Bible. However, the religious Zionists believe that this God-given state should be delivered to them without bloodshed. They believe that a Jew can choose to live in Palestine as an individual but cannot establish a state². Therefore, since then, they oppose to the actions of the government if those actions provide an obstacle for the realization of the divine plan.³

2 This idea is based on an interpretation of Talmud Meseches Kesuvos 111a (which also interprets The Song of Songs 2:7, 3:5, 8:4) by saying Heaven and Earth made three vows for Jews not to get Eretz Yisrael/Falastin with a massive force but one by one. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/anti-zionism-among-jews>.

3 According to the Book of Genesis (15:18-21) on that day the Lord made a covenant with Abram and said, "To your descendants I give this land, from the Wadi of Egypt to the great river, the Euphrates- the land of the Kenites, Kenizzites, Kadmonites, Hittites, Perizzites, Rephaites, Amorites, Canaanites, Girgashites and Jebusites." However, this gift comes with a strict observance of some other verses (The Book of Numbers, Chapter 15; The Book of Judges, 11:22-25) in the Holy Bible. The religious Zionists believe that since they were not able to observe these verses, they have cast out. Yet, they also believe that Israel is their homeland and God will give their land to them but in a miraculous way. Their belief is based on the following verse: The Prophecy of Jeremias 32:37 "Behold I will gather them together out of all the lands to which I have cast them out in my anger, and in my wrath, and in my great indignation; and I will bring them again into this place, and will cause them to dwell securely." This may mean that the religious Zionists are, at the same time, religious Anti-Zionists. <https://www.ewtn.com/catholicism/library>.

During this course of events, the emergence of Theodor Herzl in the 1890s changed the direction of the Jewish goal in Palestine. On his side, he was frustrated by the anti-Semitism and suggested the solution of being free from it. Herzl convinced Jews to live in a Jewish land with a Jewish government and not to be assimilated into the society they live in; thus, from this option, the aim of Zionism was politically oriented. The journey of establishing the state of Israel started when Herzl organized the World Zionist Organization in 1896. The idea of political Zionism got high support from the Jews when Herzl published his book entitled "*The Jewish State*." In his book, Herzl (1896:41) says:

"We suddenly discover our strength. Yes, we are strong enough to form a state and, indeed, a model state... The Jews would not live in a ghetto in a new state... The state would be a testimony to enlightenment and emancipation; it would witness the birth of the modern Jew in a Jewish state... it would no longer be possible to scatter them all over the world. The Diaspora cannot take place again unless the civilization of the whole earth shall collapse."

The idea of Herzl for founding a state for Jews in the land of Palestine was against the focus of the Jewish Colonization Association, which provided financial assistance for the establishment of Jewish settlements in Argentina, Brazil, the United States, Canada, and Cyprus. According to Gans (2008), Herzl was criticised because this attempt would oppose to the universal traits of Judaism. However, to Herzl, a Jewish state would not be a luxury but a compensation for what was experienced throughout the history.

However, it was the Basle declaration that brought future hope to the Jews, especially Herzl, who visualized the Jewish state. The Jews' morale increased in the fifth congress of 1901, in which the Jews National Fund was introduced to buy land in Palestine. Funds would be collected from the Jewish Diaspora, especially in Britain, Germany, the United States, and Austria-Hungary. In these countries, small tin boxes were placed in shops, synagogues, offices, and public areas; consequently, Kfar Hittim (Grain Village) in Galilee was purchased through this fund. The Jewish National Fund succeeded in achieving various targeted goals despite misunderstanding that happened amongst the Zionists (Gilbert, 1998).

However, Gans (2008:13) states that in 1902, the unity of Zionists

broke up after Herzl accepted the offer from the British Colonial Secretary Joseph Chamberlin to make British East Africa, especially Uganda, a Jewish homeland:

“Herzl accepted this with the view that Uganda would be a temporary asylum for one million Russian Jews. The opposing side, under Nordau, insisted on the settlement in Palestine, for they saw Uganda was not Palestine, but Herzl replied, “Like Moses, he was leading the people to their goal via an apparent detour.” This led to the sixth Zionist congress, for some time known as “the Uganda Congress” in Basle, where the delegates were against any other place except Palestine; hence, Herzl had a hard time winning over Nordau’s decision. In the end, Herzl succeeded in persuading the 295 delegates to accept the Uganda plan 175 against and 99 abstained. The decision to establish the Jewish settlement in Uganda failed due to Herzl’s death on July 3, 1904.”⁴

Five years after Herzl’s death, the Jewish National Fund succeeded in buying land from Turks in 1909, where they established “later called Tel Aviv and today’s capital city of Israel” (Dowty, 2019).

The Balfour Declaration and the Idea of the State of Israel

Tel Aviv came to be known as the first all-Jewish city. There opened a Hebrew language high school, the Herzliya Gymnasium, named after Herzl. Two of the first streets of the new town were named after Herzl and Abad Ha’am. When war broke out in 1914, more than 2.000 Jews lived in Tel Aviv in fewer than two hundred dwellings (Gilbert 1998). However, the outbreak of World War I brought many changes in the region when Ottomans fought on Germany’s side, and the British gained support from the Jewish community under the persuasive power of Chaim Weizmann. Prior (1999) argues that for the Jews, gaining the assistance of a European power was critical. In order to be able to do that Weizmann claimed that the Jewish existence in

4 With these kind of statements one can observe the orientation of religious Zionism with political Zionism; that is Herzl’s reply about being like Moses.

the area would provide an efficient safeguard for the Suez Canal.

Therefore, the Balfour Declaration came to be the result of this trust, which secures the interests of the Jews in the area. It was drafted by the United Kingdom's Foreign Secretary, Arthur Balfour. Yet Harms and Ferry (2008) point out that the Balfour Declaration was debated and lobbied intensely. In order to form a Jewish state in Palestine and not to deprive non-Jewish population of their rights and privileges (Immell, 2010), the British part used an inadequate language.⁵ It was believed that this use of language would help bring about reconciliation between the Zionists, the anti-Zionists, the Americans, the Arabs and Shariff Hussein.

However, the declaration, in one way or another, planted the seeds of conflict not only in Palestine but also in the Middle East, because neither the Arabs' names nor their political rights were mentioned in the declaration. This led to increasing hostility between Arabs and Jews since Arabs were not ready to see the influx of Jewish migrants to Palestine. From here, the long-term friendship and solidarity between the Arab and the Jewish communities reached an end, as Gilbert (1998) argued by emphasizing that Arab hostility to Zionism had emerged before World War I, and intensified after it. In 1920, there were Arab protests against further Jewish immigration. As the tension increased between the Arabs and the Jews, in 1929, the Shaw Commission was set up to investigate the reason for unrest and conflict. Controlling and limiting the Jewish immigration to Palestine was the only suggestion of the Shaw Report. As a corollary of this, Jewish immigrants were temporarily stopped, but after a while, the situation relapsed. It was very difficult to stop the Jews from immigrating to Palestine during the inter-war period since they suffered a lot from the Nazi regime.

When Hitler came to power on 30 January 1933, the lives of Jews got worse. Hitler's policy of attacking on German Jews such as exclusion from their professions and driving them out of their villages and towns led to a sudden upsurge in immigration. The Jews were rushed to Palestine in large numbers.⁶ The pattern of immigration fluctuated dramatically. Not only was immigration from Germany encouraged by the new German authorities, but the restrictions on immigration to Palestine were minimal at that time. The

5 For the full content of the Balfour Declaration see Harms and Ferry, 2008, p. 69.

6 More than 60.000 Jews came to Palestine during 1930s. encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/refugees.

resulting influx of refugees from Germany altered the demographic balance⁷ of Palestine Jewry (Farsakh, 2021). However, this Jewish situation, as well as the Great Depression, which increased the number of unemployed Arabs, did not stop the Arabs from revolting against the illegal Jewish immigrants. This continued till 1946 when a foundation for establishing Jewish settlement in Palestine was laid. This was part of a bigger plan, namely the idea of Greater Israel (Eretz Yisrael Hashlema). This is a Jewish policy to expand territory and sovereignty of Israeli state which consists the historic area from Palestine, Golan Heights, Jordan River and the Mediterranean Sea as the Jewish Promised Land and considered to be their divine right regardless of who settles on the land. Some people see this policy as a dangerous ideology that centers on ethno-supremacy and the marginalization of the land from indigenous Palestine people (Afarra, 2023 and Beloff, 2013).

The UN Decision of Partition, Israeli Statehood, and the Afterwards

After the World War II, the British government brought the issue of Palestine before the assembly of the United Nations, which opened a special session in 1947 to hear the arguments. Yet Gilbert (1998) states that the speech given by an American Zionist, Abba Hillel Silver, was sufficient to explain the process itself, because in his speech he mentioned that the Jews were their allies during the war and they sacrificed a lot for the victory of European powers. Hence, he continued his speech with careful choice of words hoping that it would highlight common prospects of the Jews with the Europeans.

As a result of the speedy recognition of the state of Israel by the United Nations, it was thought that the Great Powers had provided a permanent solution between the Palestinians and the Jews. Instead, the United Nations ended up making things worse. The decision of the United Nations did not ensure constant peace in the region because, after the partition, the organization did not station the peacekeeping forces on both sides. According to Khalidi (2020), the reason for this was there was already a state apparatus functioning for decades on the part of Israel because they already had used their military power against the weakened

7 Between 1929 and 1939, Arab population decreased from 83% to 70% and the population of the Jews increased from 17% to 30%. www.un.org/unispal/document/auto-insert-206581/

Palestinians. They only needed a formal sovereignty by the European powers. As a result, Palestinians decided to restore their sovereignty in the form of a strong resistance soon after the state of Israel was officially proclaimed on May 14, 1948. Therefore, the creation of the Israeli state went hand in hand with the outbreak of endless conflicts between the Arabs and the Jews, resulting in the influx of Palestinian immigration to the Arab countries and different parts of the world, deaths of innocent civilians, and destruction of properties from both sides. Immell (2010) argues that though the Jewish people had secured a victory and fulfilled the Zionist dream in doing so, it created many regional problems, like the emergence of Palestinian refugees. Thus, over the next years, the Arab nations would fight a series of wars with Israel and would consistently deny Israel's right to exist as a sovereign state in the area.

To this day, the Arabs have not stopped thinking that Israel is the enemy and Israel have not stopped thinking that "land for peace" formula will not work and these all became clear at the time of one of the most important milestones in the history of relations between the Palestinians and the Israelis, namely the Oslo Accords in 1993, which made the situation much more complicated in the region (Vatikiotis, 2013). Vatikiotis also points out that the opponents of the Oslo Accords are, at the same time, political exiles. He states that some of these political exiles are well known. One is Dr. Anis Sayegh, director of the PLO Research Center in Beirut and the Gulf, and the other is Dr. Edward Said of Columbia University, a late-comer to both Palestine and the PLO.

So, one should comprehend that all these developments make sure that the Palestine question is something more than a territorial issue. For instance, Edward W. Said, the writer of the book "The Question of Palestine" (1980) and who opposed the Oslo Accords, firmly states that the issue is rooted in the complex narratives of colonialism. Said is a Palestinian intellectual and scholar who experienced exile while feeling responsible for the situation in the Middle East (Said, 2000). He wrote articles, attended conferences, and negotiated the peace talks between the two sides throughout his life. He recommended that the Palestinian narrative is marginalized in mainstream media and institutions, and this attitude serves the denial of Palestinian rights in the region.

Additionally, he believed that the peace process, since the beginning,

has perpetuated a segregated view of the future. He emphasized that the people do not focus on peace and justice but on war and security. This is why he spent a great deal of time speaking out for the cause of the Palestinians. Therefore, his significant contributions to the Palestine question's discourse should be considered. These contributions are based on challenging orientalist stereotypes and advocating for Palestinian self-determination. In his powerfully stated sentences in the book *Orientalism* (1978), Said explored how the Western world distorted and dehumanized the culture and history of Arabs. These distortions and dehumanizations are not innocent at all because they are the same colonial powers who assisted the Israeli government in terms of arms and funds. Since the conflict between Israel and Palestine continues today, one can see how deeply rooted are Said's arguments in this book. Moreover, this point of view helps us to bring the possible solution proposals for 'one-state' and 'two states' into consideration.

Solution Proposals

The Israeli-Palestinian question became one of the world's trending stories from the 1940s to the present day. The situation emerged as a question of land and self-determination in the region whereby the Jews claim that the land of Palestine is their original homeland, and Palestinians see the region being their original land as well. Indeed, the region's history shows that the earliest inhabitants were Canaanites, the ancestors of both the Arabs and the Jews. In the divine books, these two nations descended from the sons of Abraham. That is to say, the modern Palestinians and Jews came from the same path, but they differed in cultural and religious beliefs.

Thus, according to the historical facts, it is not wise for the Jews to claim self-determination in Palestine per se. The Jews' argument concerning national determination in Palestine does not hold water, because the modern Jews came to Palestine as immigrants with their nationalities of European countries like Germany, Poland, Russia, and others. After landing in Palestine, they bought land from the indigenous people and started their activities, especially farming. In fact, these immigrant Jews, who came mainly from Europe, were strangers to the region. Then why and how could a stranger who bought and conquered the land claim

self-determination in the region? If the region was their homeland, why did they buy the land? However, this was done deliberately to legalize the occupation of the land of Palestine after what was known as the Balfour Declaration in 1917. This meant that the creation of the Jewish state depended highly on the support of big powers and was finally blessed by the United Nations. Therefore, the major cause of the Israeli-Palestinian conflict is based on neither religious beliefs nor ethnicity, but its main cause is the “occupation” of the Palestinian land by the Zionists.

The support that Israel secured from the big powers makes them somehow innocent, and the Palestinians who seek self-determination have become terrorists. This is a double standard, because, for many years in Palestine, the Israelistate has committed actions that are against universal human rights. Unfortunately, the UN Security Council remains silent. Surprisingly, the Western media broadcast these immoral and illegal actions done by the Israelistate in a biased way and perpetuate using of the word “conflict” to give the impression that the occupier and the occupied are equals in terms of resources, international support, and even the possession of the same weapons. Moreover, the question of the right to self-determination for the Palestinians is undermined by the Zionist government and its allies. Since the creation of the Jewish state, Palestinians have become valueless, with no dignity, and lack international support to attain their self-determination. This brings us to the real question: What should be done?

The question of the Israeli-Palestinian conflict has been discussed by many writers and politicians whereby they suggested possible solutions. Some proposed “one-state” solution, under which both communities -Palestinians and Jews- will live together within the borders of the same state. The others argued that the two-state solution is the best alternative considering the urgent need for stability in the area.

As for the one-state solution, the new state will not be based on race, ethnicity, and religion. This view can be taken into consideration if there is an aim of creating political unity between Palestinians and Jews. According to Pappé (2010) and Khalidi (2006), the realization of two-state solution requires more effort than thought. Besides, there are difficult issues to be bargained over such as borders, sovereignty of the new state, and refugees. In spite of the deep desires of both parties for having their own states, Pappé and Khalidi, separately, stressed that the stronger par-

ty will continue to impose its will on the weaker one. Because two states solution has always been the preference of Zionists. This idea of two-state still guides the political system of Israel today. The creation of two states would enable the Zionists to expand the settlement project and increase the volume of violence against Palestinians.

On the other hand, one-state solution is revisited these days but has always been met with hesitation. AsKhalidi (2006) pointed out, there are many different views on one-state solution. Many observers think that current events will eventually lead to a one-state formation since, on the one side, there will remain no Palestine to be created as a state due to the continuing annexation of the land by Israel, and on the other, the population of Palestinians is growing. However, if this happens then how will the parties overcome their distrust against each other or what will be the constitutional structure or the political arrangements? Questions like these need answers in order one-state solution to be realized. However, despite these questions, Pappé (2010) believes that this is the only moral, not just political, settlement that contains, and answers, all the outstanding problems involved in the ongoing conflict.

As a result, it can be said that it is not easy to determine the choices for the destiny of these people but what other solutions are proposed, all should aim to cease the feud immediately and permanently. There is a silver lining that these two peoples are descendants of the same ancestor. Therefore, it may be expected that the future holds high hopes for the next generations who are well aware of this fact.

Conclusion

Historical records show that the conflict between Israeli and Palestinian parts, in one way, has always been different from the conflicts all around the world. It has been affecting not only two groups of people but also the whole Middle East and the other regions long before the globalization became a phenomenon in social studies. This is the same reason why none of the answers help difficult questions at the local, regional or global scales in today's world. This is, again, the same reason why all the steps taken remain shallow. In addition to all of these, no progress can be made and it is getting worse day by day before the eyes of the whole

world. It is everybody's business and nobody's business at the same time.

In the article, it can be seen from the historical outline that all turning points and all milestones has brought the humanity to the edge of barbarism and, in this age, the existence of Palestinian people are being denied of their most basic rights each and every time. Something critical needs to be done. This is because the hidden -but not so hidden- agenda of Zionists continue to serve their aims. And no one on the earth seems to be able to cope with this military muscle neither physically nor religiously and philosophically. From now on, only good intentions of the good people can save this critical situation. However, this is not about the amount of humanitarian aid and donations for the Palestinians. This is about being a human and demanding the same thing both for ourselves and for the people at the other corners of the world in a responsible way. Therefore, this vicious cycle of aggression should immediately be channelled into an effort for the realization of a common ground for the future prospects.

Due to these necessities, the article contains the steps defining the establishment of a Jewish state in Palestine on the basis of biblical verses with the interpretation of political intentions. Accordingly, the use of religious language helps from the beginning because the first settlers named all the settlements including the word Zion as a reference to the ancient city promised to Jewish people by God. Yet, in time, the political intentions grew stronger enough to make religious Zionists oppose to the idea of the establishment of Israel as a state. Additionally, this political ambition has gone hand in hand with the military power before and after the formal introduction of Israel to the international community. This is the reason Palestinians have always seen Israelis as occupiers from the beginning. And they are still longing for the remedy to the root causes that will end the occupation and bring formal recognition as a sovereign nation. As an attempt to consider these demands, the article tries to address the two solution proposals namely "one-state" and "two-state." It seems that the one-state solution is more popular among the leading scholars who are worried about the well being of the people in the region. Since the prerequisites for the realization of "two-state" solution are already in motion, one-state solution seems to deserve a chance in order to give an immediate end to the humanitarian drama taking place everyday for almost five decades.

References

- Alfarra, J. (2023). *From scratch: 'Greater Israel'*. www.middleeastmonitor.com. November 17,2023.
- Beloff, M. (1994). *The Diaspora and the peace process*. Israel Affairs, (1), 27-40.
- Chomsky, N. and Pappé, I. (2010). *Gaza in crisis: Reflections on Israel's war against the Palestinians* (First Edition). Haymarket Books.
- Dowty, A. (2019). *Arabs and Jews in Ottoman Palestine: Two worlds collide* (First Edition). Indiana University Press.
- Farsakh, H. L. (2021). *Rethinking statehood in Palestine: Self-determination and decolonization beyond partition* (First Edition). University of California Press.
- Gans, C. (2008). *A just Zionism: On the morality of the Jewish state* (First Edition). Oxford University Press.
- Gilbert, M. (1998). *Israel: A history* (First Edition). William Morrow and Company, Inc.
- Halwani, R. and Kapitan, T. (2008). *The Israeli-Palestinian conflict: Philosophical essays on self-determination, terrorism, and the one-state solution* (First Edition). Palgrave Macmillan.
- Harms, G. and Ferry, M. T. (2008). *The Palestine-Israel conflict: A basic introduction* (Second Edition). Pluto Press.
- Hellinger, M., Isaac, H. and Bernard S. (2018). *Religious Zionism and the settlement project: Ideology, politics, and civil disobedience* (First Edition). SUNY Press.
- Herzl, T. (1896). *The Jewish state*, MidEastWeb PDF Edition <http://www.middleeastweb.org>.
- <https://www.encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/refugees>
- <https://www.ewtn.com/catholicism/library>
- <https://www.jewishvirtuallibrary.org/anti-zionism-among-jews>
- <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-206581/>
- Immell, M. (2010). *Perspectives on modern world history: The creation of the state of Israel* (First Edition). Gale Cengage Learning.

- Khalidi, R. (2007). *The iron cage: The story of the Palestinian struggle for statehood* (First Edition). Oneworld Publications.
- Khalidi, R. (2020). *The hundred years' war on Palestine: A history of settler colonial conquest and resistance, 1917-2017* (First Edition). Metropolitan Books.
- Prior, M. (1999). *Zionism and the state of Israel: A moral inquiry* (First Edition). Routledge.
- Said, W. E. (1978). *Orientalism* (First Edition). Pantheon Books.
- Said, W. E. (1980) *The question of Palestine* (First Edition). Vintage Books.
- Said, W. E. (2000). *Out of place: A memoir* (First Edition). Knopf.
- Vatikiotis, P. J. (2013). *Peace by the end of the century? A personal gloss on the Arab-Israeli peace process* (First Edition). Taylor and Francis Online. 5-12.

Extended Abstract

The history of relations between Palestine and Israel goes back to the ancient periods when there was no region known as Palestine. The region known as Canaan was renamed by the Emperor Hadrian as Palestina. The area was already dwelt with different cultural identities like Philistines, Judahites, Samaritans, Moabites, Arabs, and Phoenicians.

Jews are descendants of the prophet Abraham's son, Isaac. Additionally, "Israel" stands for the grandson of prophet Abraham, Jacob. However, the geography is equally important for Muslims and Christians also. From the first encounter with the Muslims to the late years of the Ottoman Empire, different societies lived together mostly in peace and harmony but the land of Palestine was divided into three provinces called Jerusalem, Nablus, and Acre in the following years.

Yet today if a person looks at modern maps of the area, he or she will not be able to see Palestine but Gaza Strip and West Bank representing Palestine. On the other hand, the state formed in 1948 in the area is found very easily on the maps. This is of course the result of a bias shared by the defendants of the historical rights of the Jews over the region. However, the area is called the Holy Land since it has importance for all three Abrahamic religions.

For the Jews, it is the promised land. The name Zion is found in the Holy Bible and over time, the people of Israel adopted this name as a mean to their connection with the Messianic hope of redemption. In time, it became associated

with the ideology known as Zionism, which advocated the restoration of the Jews to the Land of Palestine. The organization of the movement, however, was founded in 1897 by Theodor Herzl. And it is this foundation that led to the course of events and formed a special terminology about the area for more than a hundred and fifty years.

This is why there is a gigantic collection of academic works related to the issue. In order to get some ideas even about current agenda taking place in the area, one would get buried under a pile of texts concerning only the suggestions or only the history. Another difficulty is that the recent developments presented by the media can be questioned for their objectivity, too.

Under these circumstances, it seemed to be necessary to outline the past events that led to the catastrophe and therefore analyze negotiations held with the help of foreign powers who have been trying to preserve their own interests in the region for a long time.

Nonetheless, in order to develop a more insightful perspective about this deeply rooted problem, here, the writers of the article have tried to avoid engaging in the past in the form of some truth-seeking effort but they looked into the past as learning new lessons to lay down a precondition for a peaceful coexistence. This also stems from the fact that the meta narratives of both sides are always conflicting. However, if one focuses on negotiations and their requirements to be fulfilled or not, it would be sufficient in terms of understanding the degree of willingness by the both parties to live together in peace in the area. This approach brings up the subject of Zionism as an ideology.

The comprehension of Zionism is considered to be a must in terms of understanding the ideology paving the way to establish the state of Israel. Moreover, its changing content and the basis of justification over the years must be observed so that one can develop a thorough review of the matter. Also this everlasting polarization and war climate inevitably creates inflexible ideas and stringent moral codes since there seems to be no authority existing to evaluate the situation for the equal benefit of two sides.

In this story, some people may identify themselves with Jews as a scattered community and some people may identify themselves with displaced population of Palestinians. However, we should keep an open mind that there are possible scenarios beyond these identifications. In consequence, in this article, the transition of Zionist intentions from a religious one into a political one will be observed because it might be argued that this concept of historical rights has been used only for the Jews to legalize the occupation over Palestine. This analysis helps the readers to develop an understanding of scholarly work on the subject to see whether it is possible to coexist.

Çalışan ve Çalışmayan Evli Kadınların Evlilik Doyumları, Problem Çözme Becerileri ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Investigation of the Relationships Between Marriage Satisfaction, Problem Solving Skills and Happiness Levels of Working and Non-Working Married Women

Ayşenur Şahin¹, Durmuş Ümmet²

1) İstanbul Ticaret Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: 0009-0003-5197-9394, aysenurbayoglu@hotmail.com

2) Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: 0000-0002-8318-9026, dummet@marmara.edu.tr

Geliş Tarihi: 26/09/2024 - Kabul Tarihi: 20/11/2024

DOI: 10.55205/jocsosa.3120241556447

Atıf: Şahin, A., ve Ümmet, D. (2024). Çalışan ve Çalışmayan Evli Kadınların Evlilik Doyumları, Problem Çözme Becerileri ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 3 (1), 46-69.

Öz

Bu çalışmada kadının çalışma hayatında problem çözme yaklaşımları, evlilik doyumu ve ilişki mutluluğu üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu amaçla yapılan çalışmaya yaş ortalaması 35 olan toplam 300 kadın katılmıştır. Katılımcılara içerisinde demografik bilgi formu, Evlilik Doyumu Ölçeği, İlişki Mutluluğu Ölçeği ve Problem Çözme Envanterinin bulunduğu anket formu uygulanmıştır. Veriler SPSS.26 paket programı ve Macro Process uzantısı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde frekans analizi, Bağımsız Örnek t-Testi, korelasyon analizi ve aracılık analizleri kullanılmıştır. Yapılan analizlerde çalışma durumu değişkenine göre katılımcıların ölçek puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Bunun yanında evlilik doyumu, ilişki mutluluğu ve problem çözme yaklaşımları arasında anlamlı ilişkiler

saptanmıştır. Son olarak problem çözme yaklaşımları ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide ilişki mutluluğunun aracı rolü olduğu bulgulanmıştır. Elde edilen bulgular evlilik doyumunun daha iyi anlaşılmasında uzmanlara güncel bilgiler sunarken evliliklerin sağlıklı devam ettirilmesinde çiftlere farkındalık kazandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Mutluluk, Doyum, Problem Çözme, Çalışma Hayatı.

Abstract

In this study, the effects of women's working life on their problem-solving approaches, marital satisfaction and relationship happiness were examined. A total of 300 women with an average age of 35 participated in the study conducted for this purpose. A survey form including demographic information form, Marital Satisfaction Scale, Relationship Happiness Scale and Problem-Solving Inventory was applied to the participants. Data were analyzed with SPSS.26 package program and Macro Process extension. Frequency analysis, Independent Sample t-Test, correlation analysis and mediation analyzes were used to analyze the data. In the analyses, it was seen that the scale score averages of the participants showed significant differences according to the variable of employment status. In addition, significant relationships were found between marital satisfaction, relationship happiness and problem-solving approaches. Finally, it was found that relationship happiness had a mediating role in the relationship between problem-solving approaches and marital satisfaction. The findings provide up-to-date information that can be used in a better context of marital satisfaction and are centrally provided to couples in maintaining a healthy marriage.

Keywords: Marriage, Happiness, Satisfaction, Problem Solving, Working Life.

1. GİRİŞ

Toplumsal dinamiklerin temelinde yer alan bir kurum olan evlilik, bireyi, çevresini ve toplumu etkilemesi açısından önemli görülmektedir (Çelik ve Tümkiye, 2012: 224). Bu bağlamda evlilik dinamiklerin sağlıklı olması beklenmektedir. Evlilik dinamiklerinin incelenmesinde literatürde evlilik doyumu kavramı sıklıkla araştırılmaktadır (Çakal ve Güven, 2024; Muslu ve Kabasakal, 2024). Çiftlerin mutluluk ve beklentilerin karşılanma düzeyini belirten bu kavram evlilik kurumu için turnusol kâğıdı işlevi görmektedir (Çağ ve Yıldırım, 2016: 14). Çiftlerin mutluluk düzeyleri ilişkilerini sürdürme noktasındaki algılarını oluşturmaktadır. Literatür çalışmaları incelendiğinde evlilik doyumu ile ilişkili bulunan romantik duygular (Tarhan, 2011: 19), iletişim (Özgülven, 2012: 23), kaliteli zaman geçirme (Leggett, Roberts-Pittman, Byczek ve Morse, 2012: 184), cinsel yaşantı (Dokur ve Profeta, 2006: 17), çocuk sahibi olma

(Baltaş ve Baltaş, 2008: 28) ve evlenme biçimi (Kubilay ve Oktan, 2015: 27) gibi kavramların olduğu görülmüştür. Ancak çiftlerin çalışma hayatı, evlilikten aldıkları mutluluk (Arslan, 2012; Yıldırım, 2021) ve problem çözme becerileri (Gamsari ve Safara, 2017; Tortumlu ve Uzun, 2022) gibi kavramların da etkili olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın kapsamını evli bireylerin evlilik deneyimleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda hazırlanan anket formu doğrultusunda çiftlerin problem çözme becerileri, evlilik doyumu ve mutluluk düzeylerine dair yanıtları analiz edilecektir. Evlilik içerisinde etkili olan parametrelerin dikkatli ve özenli incelenmesi evliliğin daha iyi anlaşılmasında ve yaşanan sorunlara çözümler üretilmesinde gerek uzmanlara gerek çiftlere önemli bilgiler sunacaktır. Evli bireylerin yaşantılarının çalışma hayatının önemli olabilmektedir. Özellikle çalışan kadınların yaşadıkları sorunlara çözüm üretme kapasitelerinin belirlenmesi ve bunun evlilik hayatına yansımalarının okunması kadın istihdamını teşvik etme ve mutlu evliliklerin inşa edilmesi noktasında pozitif katkılar sunabilir. Kültürel bağlamda ve sosyal normlar içinde kadının çalışma hayatına adım atmasının farklı yankıları olmuştur. Yapılan çalışmada, bu değişimlerin evlilik sürecine etkilerinin evlilik doyumu, ilişki mutluluğu ve problem çözme beceri kapsamında incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Kadının İş Hayatındaki Yeri

Ataerkil düşüncenin yaygın olduğu dünyamızda kadınların görevi uzun yıllar boyunca ev hayatı ile ilgilenmek ve çocukların bakımını üstlenmek olarak belirlenmiştir (Çimen ve Dinç Kaya, 2024). Bireysel ve toplumsal normların etkili olduğu bu sabit düşünce kalıbı, sanayileşme ile değişim göstermiştir. Üretimin yaygınlaşması, ihtiyaçların değişmesi ve aile yapılarındaki farklılaşma kadının günlük hayat pratiklerinde daha çok yer kazanmasına imkân sunmuştur. Zaman içinde kadınların sahip olduğu hukuki ve sosyal haklar genişlemiş ve çalışma hayatındaki yeri yükselmiştir (Akman ve Erbil, 2024: 285; Kuzgun ve Sevim, 2004: 15). Beşer (2003: 34) kadının çalışma hayatı içinde aktif olmayı istemesi, maddi sorunların varlığı, ekonomik bağımsızlık isteği, aile ve toplumsal baskıların kadının çalışma hayatına adım atmasında etkili olabileceğini vurgulamıştır. Gönüllü ve İçli (2001: 85) tarafından yapılan bir çalışmada kadın çalışma hayatına yönelim nedenleri incelenmiştir. Katılımcıların %40'ı maddi açıdan ailelerine destek olma nedenini, %33'ü maddi yönden kendisine yetebilme nedenini, %10'u yeni deneyimler elde etme nedenini ve %7'si ise zamanlarını kaliteli değerlendirme nede-

nini bildirmiştir. Küreselleşen dünya içinde işin niteliğindeki değişimler de kadının çalışma hayatında daha kolay yer bulmasına imkân sunmuştur. Kas gücü ve yoğun performans dayalı iş tanımlarının yerini günümüzde daha çok hizmet ve bilişim sektörleri almıştır (Yıldırım, 2021). Bu iş alanları da daha çok zihinsel çalışma yönüne değer vermektedir. Bu sayede niteliksel özelliklerin ön plana çıktığı çalışma dünyasında kadınlar ve erkekler arasındaki fiziksel farklılıklar ortadan kalkmaya başlamıştır. Bu durumda kadın ve erkeğin daha dengeli şartlar altında rekabet etme kolaylığı sunmuştur (Kenan ve Yüksel, 2012: 37). Yalçın ve Erduran (2024) çalışmalarında kadınların iş hayatındaki başarıların süreci pekiştiren etkilerini aktarmıştır. Kazanılan öz yeterlilik ve toplumsal algıdaki değişimle birlikte kadınların farklı iş saha- larında kendilerine alan bulma oranları da artış göstermiştir.

1.2. Evlilik Doyumu

Evlilik doymu, çiftlerin ilişkilerini sürdürme niyetlerine doğrudan etki eden bir kavramdır (Uğurel, 2024). Çiftlerin birbirlerinden ve ilişkilerinden tatmin olmalarını sağlayan evlilik doymu, bir bağlamda evliliğin belirteci olarak da yorumlanabilir (Çağ ve Yıldırım, 2016: 15). Yapılan bir tanımda evlilik doymu çiftlerin evlilikte ihtiyaç ve beklentilerinin ne oranda karşılandığına yönelik algı olarak karşımıza çıkmaktadır (Çetin ve Çetin, 2024: 74). Bunun yanında evlilik içindeki stresin çözülmesi, problemlerle başa çıkma, birlikte karar alma, mutlu ve hoşnut bir evlilik süreci de evlilik doymuna atıfta bulunmaktadır (Özgül, 2000: 21). Grandon, Myers ve Hattie (2004: 61) ise evlilik doymuna daha kompleks bir tanım getirmiştir. Çiftlerin birbirlerini takdir ettikleri, ortak paylaşım alanlarının olduğu, karşılıklı sevgi ve saygı ortamının tesis edildiği, kaliteli etkileşim ve iletişim süreçlerinin olduğu bir evlilikte doymun yüksek olacağı aktarılmıştır.

1.3. Çalışan Kadın ve Evlilik Doyumu

Kadının çalışma hayatının evlilik hayatına etkileri literatür çalışmalarında incelenmiştir (Yaghmaei ve Taymaz, 2024). Singh (2014: 123) araştırmasında, çalışan kadınların çalışmayan kadınlara oranla hayat doymularının daha yüksek ve stres düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermiştir. Bu durum çalışan kadınların psikolojik sağlıklarına pozitif katkılar sunmakla birlikte evlilik doymu üzerinde de pozitif etkilerin görülmesine olanak sağlamaktadır. Durualp, Kaytez ve Girgin (2017:

131) çalışmalarında, kadının çalışmasının evlilik doyumu üzerinde pozitif etkisi olduğunu belirtmiştir. Öyle ki çalışan kadın kendini daha değerli görmekte ve ekonomik yeterliliğe sahip olmaktadır. Bu durum eşi ile ilişkilerinde daha olumlu etkiler uyandırmaktadır. Diğer taraftan çalışmayan kadınlar ev işleri ve günlük hayatın stresi ile mücadelede yalnız olduklarından bu stresi eşlerine ve aile hayatına yansıtabilmektedir. Bal (2014: 17) çalışan kadının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine denge getirebileceğini savunmuştur. Kadına yönelik kültürel normlar ve toplumsal kabuller ev hayatı ile sınırlı kalırken çalışan kadınlar bu kalıpları kırarak toplumun bu düşüncelerine karşı çıkmaktadır. Ayrıca bu örneklerin çoğalmasında çalışan kadınların kendilerini daha güvenli ve pozitif hissetmelerine kolaylık sunmaktadır. Kadının toplum gözündeki değerinin giderek artması, bireyin gerek işte gerek toplumda gerekse evliliğinde daha mutlu ve huzurlu olması ile sonuçlanmaktadır.

1.4. Çalışan Kadın ve Problem Çözme

Çalışma hayatının bireysel ve evlilik üzerindeki etkilerinde problem çözme becerileri de incelenen bir kavramdır (Özasma, 2024). Ayres ve Malouff (2007: 281) çalışma hayatında kadınlara sunulan problem çözme eğitimlerinin kadınları daha donanımlı yaptığını aktarmıştır. Çalışan kadınlar aldıkları eğitimler ve bunları uygulama sahası buldukları ölçüde problem çözme becerisinde daha başarılı olmaktadır. McLennan ve Arthur (1999: 84) da kadınların çalışma hayatında kariyer sahibi olma noktasında erkeklere oranla daha güdülü olduklarını aktarmıştır. Bu bağlamda karşılaşılan sorunlarla başa çıkmada kadınlar daha başarılı olmak zorunda hissetmektedir. Problem çözme becerisi, insanların yaşamdaki sorunlu durumlarla başa çıkmak için etkili başa çıkma stratejilerini keşfettiği ve tanımladığı bilişsel-davranışsal bir süreçtir (Akbiyık ve Mert, 2024). Genel olarak problem çözme becerisi, bir kişinin günlük problemler için uyarlanabilir ve etkili başa çıkma stratejilerini keşfedeceği veya icat edeceği bilişsel-davranışsal-yenilikçi bir süreci ifade eder. Yani problem çözme yeteneği ile kişisel ve sosyal gelişimi arttıran, stres ve ruh sağlığı sorunlarını azaltan önemli bir baş etme stratejisidir. Çalışan kadınlarda iş yeri ve ev hayatı gibi farklı çatışma alanları nedeni ile bu becerilerini geliştirme noktasında fırsatlara sahiptir (Garmsari ve Safara, 2017: 5). Bu çalışmada çalışan ev kadınlarının evlilik doyumu, evlilik mutluluğu ve

problem çözüme becerileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Literatür çalışmaları incelendiğinde kavramlar arasındaki ilişkileri ikili olarak inceleyen çalışmalar bulunmakla birlikte kavramlar arasındaki üçlü ilişkilerin incelendiği çalışmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda yapılan çalışma literatürde yer alan bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Yapılan çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu kapsamda hazırlanan anket formunda ölçülmek istenen kavramlar arasındaki ilişkilerin ve etki eden değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca uygun olarak ilişkisel tarama modeli içinde karşılaştırmalı desen ve korelasyonel desen tercih edilmiştir (Karasar, 2005). Karşılaştırmalı desende, araştırma bağımlı değişkenlerine etki ettiği düşünülen parametrelere yönelik karşılaştırma analizleri yapılmıştır. Korelasyonel desende ise araştırma bağımlı değişkenleri arasındaki ilişkinin varlığı, yönü ve şiddetine yönelik analizler uygulanmıştır. Bu kapsamda araştırma bağımlı değişkenleri evlilik doyumu, evlilik mutluluğu ve problem çözüme toplam puanları iken bağımsız değişkenler demografik veriler olarak planlanmıştır. Araştırmaya dâhil olma kriterleri 18 yaşından büyük olmak, evli olmak, okuryazar olmak ve herhangi bir psikolojik rahatsızlığın olmaması olarak belirlenmiştir. Dışlama kriterleri için 18 yaşından küçük olmak, bekâr olmak, okuryazar olmamak ve herhangi bir psikolojik rahatsızlığın olması olarak belirlenmiştir.

2.2. Araştırma Grubu

Yapılan çalışmaya 20-68 yaş aralığında ($\bar{x}=35,00\pm 8,95$ yıl) 300 kadın katılım göstermiştir. Amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak yürütülen çalışmada katılımcılar tamamen gönüllülük esasına bağlı olarak çalışmada yer almıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi ile 300 kadın katılımcı katılmıştır. Yapılan çalışmaya maddi durumu iyi olan 114 kişi (%38,0) ve orta olan 186 kişi (%62,0) katılmıştır. Eğitim durumu lise ve altı olan 30 kişi (%10,0), üniversite olan 188 kişi (%62,7) ve yükseköğretim olan 82 kişi (%27,3) vardır. Çalışan 184 kişiye (%61,3) karşın çalışmayan 116 kişi (%38,7) bulunmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Yapılan çalışmada sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan anket veri toplama tekniği tercih edilmiştir. Bu kapsamda hazırlanan anket formunda aşağıda yer alan ölçme araçları bulunmaktadır.

2.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından literatür taraması sonucunda oluşturulan bilgi formudur. İçerisinde katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, maddi durum, çalışma hayatı ve evlilik hayatına yönelik sorular yer almaktadır.

2.3.2. Evlilik Doyumu Ölçeği

Bireylerin evlilik doyumu düzeylerinin belirlenmesi için Çelik ve Yazgan İnanç (2009) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek beşli Likert tipinde (1 = *Bana Hiç Uygun Değil*; 5 = *Bana Tamamen Uygun*) toplam 13 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin beşi olumlu iken sekizi olumsuzdur. Ölçek puanlamasında olumsuz maddeler ters yönlü puanlanmaktadır. Ölçek puan ranjı 13-65 olarak belirlenmiştir. Alınan yüksek puan evlilik doyumunun da yüksek olduğunu göstermektedir. Orijinal çalışmada Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0,79 olarak bulunurken çalışmamız için bu değer 0,80 olarak hesaplanmıştır.

2.3.3. İlişkilerde Mutluluk Ölçeği

Bireylerin evlilik doyumu düzeylerinin belirlenmesi için Fletcher, Fitness ve Blampied (1990) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması Tuterel Kışlak (2002) tarafından yapılmıştır. Ölçek yedili Likert tipinde (1 = *Hiç*; 7 = *Çok*) toplam altı maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 4. madde ters yönlü puanlanmaktadır. Ölçek puan ranjı 6-42 olarak belirlenmiştir. Alınan yüksek puan ilişki mutluluğunun da yüksek olduğunu göstermektedir. Orijinal çalışmada Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0,87 olarak bulunurken uyarlama çalışmasında 0,80 olarak aktarılmıştır. Çalışmamız için bu değer 0,82 olarak hesaplanmıştır.

2.3.4. Problem Çözme Envanteri

Bireylerin problem çözme düzeylerinin belirlenmesi için Heppner ve Petersen (1982) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması Taylan (1990) tarafından yapılmıştır. Ölçek altılı Likert tipinde (1 = *Hiç Böyle Davranmam*; 7 = *Hep Böyle Davranırım*) toplam 35 maddeden oluşmaktadır. Ölçek puan ranjı 32-192 olarak belirlenmiştir. Ölçek problem çözme kavramını aceleci yaklaşım, düşünen yaklaşım, kaçınan yaklaşım, değerlendirici yaklaşım, kendine güvenli yaklaşım ve planlı yaklaşım) olmak üzere altı boyut bulunmaktadır. Alt boyutlardan alınan yüksek puanlar ilgili yaklaşımın daha fazla kullanıldığını göstermektedir. Orijinal çalışmada Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0,82 olarak bulunurken uyarlama çalışmasında 0,90 olarak aktarılmıştır. Çalışmamız için bu değer 0,86 olarak hesaplanmıştır.

2.4. İşlem

Çalışmanın ilk aşamasında İstanbul Ticaret Üniversitesi etik kurul onayı alınmıştır (E-65836846-044-320505). Etik kurul onayının ardından hazırlanan anket formu Google Forms aracılığıyla sanal ortama taşınmıştır. Amaçlı örneklem yöntemi ile hazırlanan anket linki katılımcılara ulaştırılmıştır. Ankette yer alan soruların yanıtlanması ortalama 15 dakika sürmüştür. Gönüllülük onayı olmayan bireyler çalışmada yer almamıştır. Toplanan veriler tasnif edildikten sonra analiz sürecine geçilmiştir. Toplamda 310 kişiye erişilmiş olsa da 10 kişi uç değerlere sahip olmaları nedenleri ile veri setinden çıkartılmış ve verilerin analizine 300 kişi üzerinden devam edilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS.26 paket programı kullanılmıştır. Kişi ve yüzde dağılımı için frekans analizi, iki kategori için ortalamalar arası farkın incelenmesinde Bağımsız Örnek *t*-Testi, ölçek ve alt boyut toplam puanları arasındaki ilişkilerin incelenmesinde Pearson Korelasyon Analizi ve yordayıcılık ilişkilerinin incelenmesinde basit ve çoklu doğrusal regresyon analizleri kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Tablo 1.

Çalışma Durumuna Göre Katılımcıların İlişki Mutluluğu Ölçeği, Evlilik Doyumu Ölçeği ve Problem Çözme Envanteri Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi

Ölçek	Çalışma Durumu	n	\bar{x}	ss	$t_{(298)}$	p
Mutluluk Ölçeği	Çalışıyor	184	35,34	4,65	1,954	0,052
	Çalışmıyor	116	34,17	5,64		
Doyum Ölçeği	Çalışıyor	184	53,72	6,93	-0,251	0,802
	Çalışmıyor	116	53,93	7,53		
Planlı Yaklaşım	Çalışıyor	184	19,47	3,66	0,173	0,863
	Çalışmıyor	116	19,40	3,82		
Değerlendirici Yaklaşım	Çalışıyor	184	14,64	3,03	0,056	0,955
	Çalışmıyor	116	14,62	3,15		
Düşünen Yaklaşım	Çalışıyor	184	23,53	4,83	1,554	0,121
	Çalışmıyor	116	22,57	5,81		
Kendine Güvenli Yaklaşım	Çalışıyor	184	27,65	6,26	-0,004	0,997
	Çalışmıyor	116	27,66	6,67		
Aceleci Yaklaşım	Çalışıyor	184	27,71	8,94	-1,563	0,119
	Çalışmıyor	116	29,48	10,47		
Kaçınan Yaklaşım	Çalışıyor	184	9,08	4,79	-2,982	0,003
	Çalışmıyor	116	11,00	6,31		

Çalışan ve çalışmayan katılımcıların problem çözmede kaçınan yaklaşım ($t_{(298)} = -2,982$; $p < 0,01$) toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Ortalama puanlar incelendiğinde çalışmayan katılımcıların problem çözmede kaçınan yaklaşım puan ortalamaları çalışan katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek görülmüştür.

Tablo 2.

Katılımcıların İlişki Mutluluğu Ölçeği, Evlilik Doyumu Ölçeği ve Problem Çözme Envanteri Alt Boyut Toplam Puanları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

	Mutluluk Ölçeği	Doyum Ölçeği	Planlı Yaklaşım	Değerlendirici Yaklaşım	Düşünen Yaklaşım	Kendine Güvenli Yaklaşım	Acelecı Yaklaşım
Mutluluk Ölçeği	1						
Doyum Ölçeği	0,366***	1					
Planlı Yaklaşım	0,179**	0,185**	1				
Değerlendirici Yaklaşım	0,139*	0,156**	0,553***	1			
Düşünen Yaklaşım	0,128*	0,168**	0,679***	0,493***	1		
Kendine Güvenli Yaklaşım	0,131*	0,123*	0,633***	0,540***	0,783***	1	
Acelecı Yaklaşım	-0,259***	-0,166**	-0,143*	-0,146*	-0,127*	-0,203***	1
Kaçınan Yaklaşım	-0,233***	-0,254***	-0,036	-0,208***	-0,112	-0,156**	0,475***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

İlişki Mutluluğu Ölçeği toplam puanı ile problem çözmede planlı

yaklaşım arasında ($r=0,179$; $p<0,01$), değerlendirici yaklaşım arasında ($r=0,139$ $p<0,05$), düşünen yaklaşım arasında ($r=0,128$; $p<0,05$) ve kendine güvenli yaklaşım arasında ($r=0,131$; $p<0,05$) arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. İlişki Mutluluğu Ölçeği toplam puanı ile problem çözmede aceleci yaklaşım arasında ($r=-0,259$; $p<0,001$) ve kaçınan yaklaşım arasında ($r=-0,233$; $p<0,001$) arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Evlilik Doyumu Ölçeği toplam puanı ile problem çözmede planlı yaklaşım arasında ($r=0,185$; $p<0,01$), değerlendirici yaklaşım arasında ($r=0,156$ $p<0,01$), düşünen yaklaşım arasında ($r=0,168$; $p<0,05$) ve kendine güvenli yaklaşım arasında ($r=0,123$; $p<0,05$) arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. İlişki Mutluluğu Ölçeği toplam puanı ile problem çözmede aceleci yaklaşım arasında ($r=-0,166$; $p<0,001$) ve kaçınan yaklaşım arasında ($r=-0,254$; $p<0,001$) arasında negatif yönlü, düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Ölçekler ve alt boyut toplam puanları arasında hesaplanan ilişki katsayıları yordayıcılık ilişkileri için fikir vermiştir. İlk olarak problem çözmede planlı yaklaşım, değerlendirici yaklaşım, düşünen yaklaşım ve kendine güvenli yaklaşım olumlu problem çözme yaklaşımları ve aceleci yaklaşım ve kaçınan yaklaşım olumsuz problem çözme yaklaşımı olarak gruplandırılmıştır. İkinci olarak olumlu ve olumsuz problem çözme yaklaşımları ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide ilişki mutluluğunun aracılık etkisinin incelendiği 2 model tahmin edilmiştir. Bu bağlamda aracılık analizi yapılmıştır. Aracılık analizi için gerekli varsayımlar şu şekildedir (Valeri ve VanderWeele, 2013: 141-143):

- Bağımsız değişkenin aracı değişkeni yordama gücü anlamlıdır.
- Bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordama gücü anlamlıdır.
- Aracı değişkenin bağımlı değişkeni yordama gücü anlamlıdır.
- Aracı değişkenin yer aldığı modelde bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordama gücü azalmakta veya anlamlılığını kaybetmektedir.

Tablo 3.

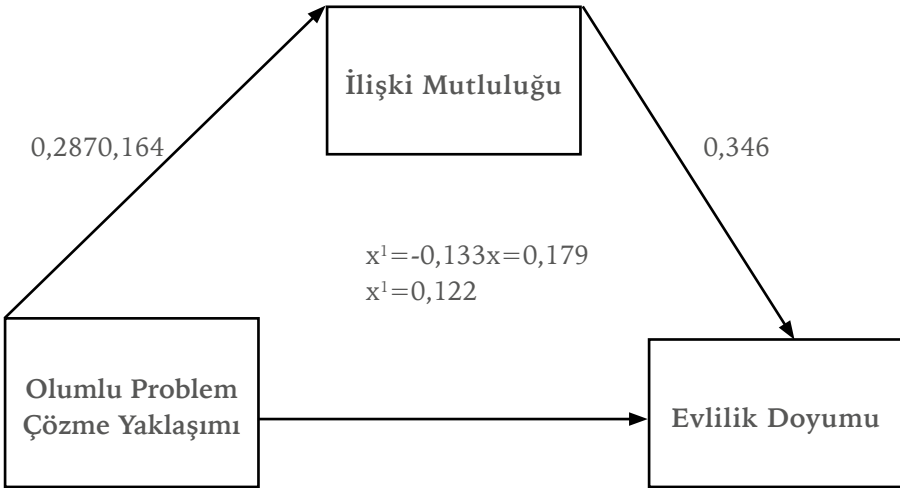
Olumlu Problem Çözme Yaklaşımı ile Evlilik Doyumu Arasındaki İlişkide İlişki Mutluluğunun Aracılık Rolünün İncelenmesi

Bağımlı/ Aracı değişken	Bağımsız değişkenler	B(b)	SH	Beta	t	p	Güven aralığı	
							Düşük	Yüksek
Mutluluk	Sabit (a)	30,424	1,581		19,246	0,000	27,313	33,535
	Olumlu problem çözme	0,053	0,018	0,164	2,874	0,004	0,017	0,089
F _(1,298) = 8,259; p = 0,004; R ² = 0,03								
Evlilik doyumu	Sabit (a)	46,926	2,224		21,100	0,000	42,549	51,302
	Olumlu problem çözme	0,081	0,026	0,179	3,144	0,002	0,030	0,132
F _(1,298) = 9,886; p = 0,002; R ² = 0,03								
Evlilik doyumu	Sabit (a)	32,059	3,129		10,247	0,000	25,902	38,216
	Olumlu problem çözme	0,055	0,025	0,122	2,254	0,025	0,007	0,104
	Mutluluk	0,489	0,077	0,346	6,383	0,000	0,338	0,639
F _(2,297) = 25,975; p = 0,000; R ² = 0,15								

Olumlu problem çözme yaklaşımı ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide ilişki mutluluğunun aracılık rolünün incelenmesinde SPSS PROCESS (by Andrew Hayes) paket programı kullanılmıştır. Bu amaçla Hayes'in önerdiği taslaklar içinde yer alan model 4 tahmin edilmiştir. Bu kapsamda ilişki mutluluğu puanı aracı değişken, olumlu problem çözme puanı bağımsız değişken ve evlilik doyumu puanı bağımlı değişken olarak atanmıştır.

Bağımsız değişkenin aracı değişkeni yordadığı ilk model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F_(1,298) = 8,259; p < 0,01). Olumlu problem çözme puanı (t₍₂₉₈₎ = 2,874; p < 0,01), ilişki mutluluğu puanının %3'lük kısmını açıklamaktadır. Olumlu problem çözme puanındaki 1 birimlik artış ilişki mutluluğu puanını 0,164 birim arttırmaktadır. Bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordadığı ikinci model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F_(1,298) = 9,886; p < 0,01). Olumlu problem çözme puanı (t₍₂₉₈₎ = 3,144; p < 0,01), evlilik doyumu puanının %3'lük kısmını açıklamaktadır. Olumlu problem çözme puanındaki 1 birimlik artış evlilik doyumu puanını 0,179 birim arttırmaktadır.

Bağımsız değişken ve aracı değişkenin bağımlı değişkeni yordadığı üçüncü model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(2,297)}=25,975$; $p<0,001$). Olumlu problem çözme ($t_{(297)}=2,254$; $p<0,05$) ve ilişki mutluluğu ($t_{(297)}=6,383$; $p<0,001$) puanları, evlilik doyumu puanının %15'lik kısmını açıklamaktadır. Olumlu problem çözme puanındaki 1 birimlik artış evlilik doyumu puanını 0,122 birim artırırken ilişki mutluluğu puanındaki 1 birimlik artış evlilik doyumu puanını 0,346 birim arttırmaktadır. Son olarak olumlu problem çözme puanının evlilik doyumu puanını yordama gücü ilişki mutluluğu puanının dâhil olduğu modelde 0,179'dan 0,121'e düşmüş ve istatistiksel anlamlılığını kaybetmemiştir. Bu noktada olumlu problem çözme yaklaşımı ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide ilişki mutluluğunun kısmi aracılık rolü olduğu görülmektedir. Yapılan analizlerin sonucunda olumlu problem çözme yaklaşımı ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide ilişki mutluluğunun kısmi aracılık rolünün anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta= 0,057$, SH = 0,024, % 95 CI [0,016-0,108]).

Şekil 1. Olumlu Problem Çözme Yaklaşımının Evlilik Doyumunu Yordamasında İlişki Mutluluğunun Aracı Rolü

Tablo 4.

Olumsuz Problem Çözme Yaklaşımı ile Evlilik Doyumu Arasındaki İlişkide İlişki Mutluluğunun Aracılık Rolünün İncelenmesi

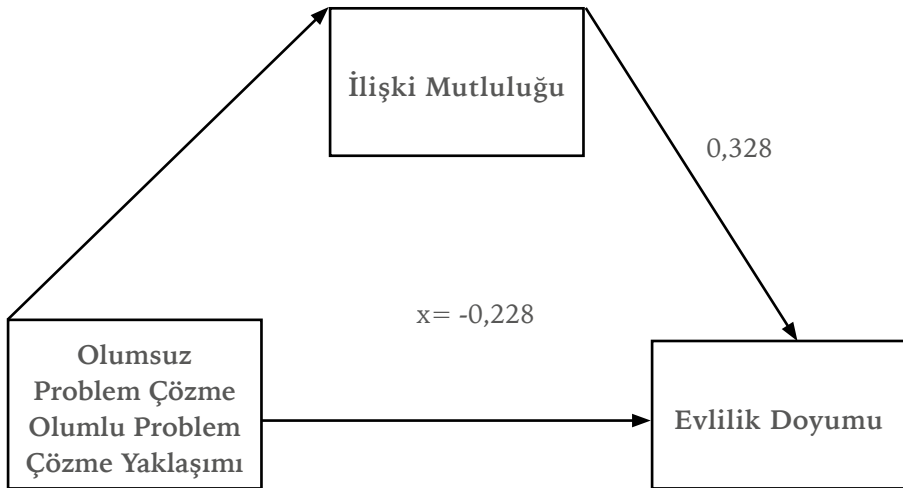
Bağımlı/ Aracı değişken	Bağımsız değişkenler	B(b)	SH	Beta	t	p	Güven aralığı	
							Düşük	Yüksek
Mutluluk	Sabit (a)	39,132	0,867		45,121	0,000	37,426	40,839
	Olumlu problem çözme	0,053	0,021	-0,287	-5,170	0,000	-0,153	-0,069
$F_{(1,298)} = 26,733; p=0,000; R^2=0,08$								
Evlilik doyumunu	Sabit (a)	58,547	1,224		47,081	0,000	56,100	60,994
	Olumlu problem çözme	-0,124	0,031	-0,228	-4,035	0,000	-0,185	-0,064
$F_{(1,298)} = 16,284; p=0,000; R^2=0,05$								
Evlilik doyumunu	Sabit (a)	40,430	3,299		12,254	0,000	33,938	46,923
	Olumlu problem çözme	-0,073	0,030	-0,133	-2,391	0,017	-0,133	-0,013
	Mutluluk	0,463	0,079	0,328	5,879	0,000	0,308	0,618
$F_{(2,297)} = 26,342; p=0,000; R^2=0,15$								

Olumsuz problem çözme yaklaşımı ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide ilişki mutluluğunun aracılık rolünün incelenmesinde SPSS PROCESS (by Andrew Hayes) paket programı kullanılmıştır. Bu amaçla Hayes'in önerdiği taslaklar içinde yer alan model 4 tahmin edilmiştir. Bu kapsamda ilişki mutluluğu puanı aracı değişken, olumsuz problem çözme puanı bağımsız değişken ve evlilik doyumu puanı bağımlı değişken olarak atanmıştır.

Bağımsız değişkenin aracı değişkeni yordadığı ilk model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(1,298)} = 26,733; p < 0,001$). Olumsuz problem çözme puanı ($t_{(298)} = -5,170; p < 0,001$), ilişki mutluluğu puanının %8'lik kısmını açıklamaktadır. Olumsuz problem çözme puanındaki 1 birimlik artış ilişki mutluluğu puanını 0,287 birim azaltmaktadır. Bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordadığı ikinci model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(1,298)} = 16,284; p < 0,001$). Olumsuz problem çözme puanı ($t_{(298)} = -4,035; p < 0,001$), evlilik doyumu puanının %5'lik kısmını açıklamaktadır. Olumsuz problem çözme puanındaki 1 birimlik artış evlilik doyumu puanını 0,228 birim azaltmaktadır.

Bağımsız değişken ve aracı değişkenin bağımlı değişkeni yordadığı üçüncü model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(2,297)} = 26,342; p < 0,001$). Olumsuz problem çözme ($t_{(297)} = -2,391; p < 0,05$) ve ilişki mutluluğu ($t_{(297)} = 5,879; p < 0,001$) puanları, evlilik doyumu puanının %15'lik kısmını açıklamaktadır. Olumsuz problem çözme puanındaki 1 birimlik artış evlilik doyumu puanını

0,133 birim azaltırken ilişki mutluluğu puanındaki 1 birimlik artış evlilik doyumu puanını 0,328 birim arttırmaktadır. Son olarak olumsuz problem çözme puanının evlilik doyumu puanını yordama gücü ilişki mutluluğu puanının dâhil olduğu modelde 0,228'dan 0,133'e düşmüş ve istatistiksel anlamlılığını kaybetmemiştir. Bu noktada olumsuz problem çözme yaklaşımı ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide ilişki mutluluğunun kısmi aracılık rolü olduğu görülmektedir. Yapılan analizlerin sonucunda olumsuz problem çözme yaklaşımı ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide ilişki mutluluğunun kısmi aracılık rolünün anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = -0,094$, SH = 0,027, % 95 CI [-0,152/-0,046]).

Şekil 2. Olumsuz Problem Çözme Yaklaşımının Evlilik Doyumunu Yordamasında İlişki Mutluluğunun Aracı Rolü

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada evli bireylerde kadının çalışması ve çalışmaması durumunun problem çözme, evlilik doyumu ve mutluluk düzeylerine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. İlgili amaçla yürütülen çalışmada elde edilen bulguların literatür araştırmaları ışığında tartışılmasına yer verilmiştir.

Çalışma durumuna göre yapılan karşılaştırma analizleri sonucunda, çalışmayan kadınların problem çömede daha kaçınan yaklaşımlar benimsedikleri bulgulanmıştır. Ayres ve Malouff (2007: 281) çalışmalarında çalışma hayatının

bireyin problem çözme becerilerine olumlu katkıları aktarmıştır. Çalışma hayatında bireyin kendisini geliştirme imkânı bulması, aldığı eğitimlerle düşünce yapısını esnetmesi ve bu farkındalıkları uygulamaya dökme şansının olması problem çözme yaklaşımlarına olumlu katkı sunabilmektedir. Garmsari ve Safara (2017: 7) ise çalışma hayatının birey için farklı sorun ve problemler oluşturmaları nedeni ile problem çözme becerilerinde daha donanımlı olmalarına katkı sunduğunu belirtmiştir. Çalışan kadın yaşadığı sorunlar nedeni ile daha deneyimli olmakta ve problem çözmede aktif yolları benimseyebilmektedir. Swanson (2000: 80) da çalışmasında iş yerindeki strese karşı daha etkili bir şekilde başa çıkmada kadınların daha başarılı olduğunu aktarmıştır. Tortumlu ve Uzun (2022: 225) ise iş yeri ortamının ve çalışma hayatının kadının sorunlarla mücadele etmesinde güdüleyici etkisi olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca çalışma hayatının bireyin benlik saygısına yaptığı olumlu katkılar problem çözme becerilerinde kendine güvenli ve pratik yaklaşımların benimsenmesinde etkili olabilir (Erdem ve Taşçı, 2003: 172). Çimen ve Dinç Kaya (2024) kadınların iş hayatında karşılaştıkları ayrımcılık davranışlarının problem çözme becerilerini geliştiren etkisine vurgu yapmıştır. Karşılaşılan sorun ve sıkıntılar bireyin baş etme sürecinde motivasyon kaynağı olabilmektedir.

Korelasyon analizi sonucunda pozitif problem çözme yaklaşımları ile evlilik doyumu ve mutluluk arasında pozitif ilişki varken negatif problem çözme yaklaşımları ile negatif yönde ilişki olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular literatür çalışmaları ile tutarlılık göstermektedir. Erbek ve arkadaşları (2005: 41) çalışmasında sorunlara ve problemlere etkili çözümler bulunmayan evliliklerin kalitesinin giderek azaldığını belirtmiştir. Bu sebeple evlilik içsel ve çevresel tehlikelere karşı daha dayanıksız bir konuma gelmektedir. Batık ve Kalkan (2017: 2631) ise çalışmalarında sorun çözme biçimlerinin evlilik doyumu varyansının %50'den fazlası üzerindeki etkisini göstererek problem çözme kavramının evlilik doyumu için önemini göstermiştir. Sağlıklı bir evlilik için gösterilen çabalar çiftlerin evlilik kurumundan daha fazla mutluluk ve haz almaları ile sonuçlanmaktadır (Parlar ve Akgün, 2018: 15). Şıvkın (2024) ise çalışmasında problem çözme sürecinin çiftler arasındaki etkileşim ve iletişime yaptığı katkılar ile evlilik doyumuna etki ettiğini aktarmıştır.

Tallman ve Hsiao (2004) evlilik doyumu yüksek evlilikleri sundukları iletişim, empati, değer verme ve anlayış ortamının problem çözme süreci için gerekli atmosferi sunduğunu belirtmiştir. Çiftler birbirlerine karşı daha destekçi, iletişim halinde ve çözüm odaklı yaklaşımlarını benimsemektedir. Taşköprü (2013: 34)

evlilik doyumunun yüksek olmasının bireyin problem çözme becerilerin daha sağlıklı yöntemleri benimsemeye yardımcı olduğunu ve kendine güveni arttırdığını belirtmiştir. Bu sonuçla pozitif başa çıkma tutumları artarken negatif başa çıkma tutumları azalacaktır. Bradbury ve Karney (2004: 865) de benzer şekilde evlilik doyumundaki artışın pozitif bir sosyal destek olarak algılandığını ve bireyin desteklendiği bir ortam sunması nedeniyle problem çözmede olumlu yaklaşımların benimsenmesinde yardımcı olabileceğini vurgulamıştır.

Çalışmanın son bulgusunda ise pozitif problem çözme yaklaşımlarının evlilik mutluluğu üzerinden evlilik doyumu pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Bununla birlikte negatif problem çözme yaklaşımlarının evlilik mutluluğu üzerinden evlilik doyumu negatif yönde yordamaktadır. Elde edilen bulgular çalışmanın özgün yanını göstermekle birlikte literatürde benzer bir bulguya rastlanmamıştır. Bu bulgular problem çözme yaklaşımlarının bireyin ve ilişki sürecindeki mutluluğun önemli bir yordayıcısı olduğunu göstermektedir. Problemlerin ve sorunların çözümünde daha pozitif/etkili başa çıkma biçimlerinin tercih edilmesi stresörlerin ortadan kalkması nedeni ile bireyi mutlu edecektir. Negatif ve etkisiz başa çıkmalar ise sorunun devam etmesine ve ötelenmesine neden oldukları için mutluluk üzerinde olumsuz etkide bulunacaktır. Bireyin ruhsal durumun çevresine ve özellikle ilişkisine yansıyor olması da evlilik doyumundaki değişimi açıklar niteliktedir. Bu bağlamda çiftlerin problem çözmeye yönelik benimsedikleri yaklaşımların nitelikleri birey ve ilişkisel mutluluk kadar evlilik doyumu üzerinde de düzenleyici bir role sahip olduğu söylenebilir.

Çalışmada elde edilen bulguların sonucunda, çalışmayan kadınların problem çözmeye kaçınan yaklaşım puanları yüksek bulunmuştur. Evlilik doyumu ile ilişki mutluluğu arasında pozitif ilişki; evlilik doyumu ile pozitif problem çözme yaklaşımları arasında pozitif ilişki; evlilik doyumu ile negatif problem çözme yaklaşımları arasında negatif ilişki bulunmuştur. Son olarak olumlu problem çözme yaklaşımı ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide ilişki mutluluğunun aracılık rolü bulunurken olumsuz problem çözme yaklaşımı ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide ilişki mutluluğunun aracılık rolü bulunmaktadır. Elde edilen bu sonuçlar pozitif bir evlilik sürecinin inşası noktasında çiftlere öneriler sunmaktadır. Evlilik doyumu çiftler kadar toplumsal yaşantının da bir parçası olarak görülmektedir. Bu bağlamda birey ve toplumun psikolojik sağlığı noktasında evlilik hayatının pozitif olması önem arz etmektedir. Çiftlerin çalışmada elde edilen bulgular ışığında doğru bildikleri yanlışlara ve eksiklerine eğilerek farkındalık kazanmaları ve bunu

davranışlarına yansıtılmaları kaliteli evliliklerin zemini hazırlayabilir.

Çalışma bulguları ışığında uzmanlara, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütlerine şu öneriler sunulabilir:

- Kadınların çalışma hayatında yer almasını kolaylaştıran pozitif ayrımcılık temelinde uygulamalar yürütülebilir.
- Çalışma hayatındaki kadınların yaşayabileceği sorunlara yönelik psikolojik danışmanlık ve rehberlik aktiviteleri planlanabilir.
- Çalışan kadın temalı bilgilendirici ve kamuyu aydınlatıcı kampanyalar düzenlenebilir.
- Kadınların becerilerinin farkında varacağı ve geliştirebileceği kursların açılabilir ve desteklenebilir.
- Kadına karşı tutumların toplum tabanında değişmesi açısından kamuyu bilgilendirici politikalar benimsenebilir.

Kaynaklar

- Akbıyık, E. İ. ve Mert, G. (2024). Kamu hastanelerinde çalışan hemşirelerin lider üye etkileşimi ve çatışma yönetimi davranışları arasındaki ilişki. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 207-225.
- Akman, S. ve Erbil, K. (2024). Modern yaşamın sanayi devrimi ile birlikte mutfakta kadına etkileri. *The Journal of Academic Social Science*, 86(86), 284-292.
- Arslan, M. (2012). İş-aile ve aile-iş çatışmalarının kadın çalışanların iş doyumları üzerindeki etkisi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 99-114.
- Ayres J. ve Malouff M.J. (2007). Problem-solving training to help workers increase Positive effect, Job satisfaction, and Life satisfaction. *European Journal of Work & Organizational Psychology*, 16(3), 279-294.
- Bal, M.D. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Baltaş, Z. ve Baltas, A. (2008). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Batık, M. V., Kalkan, M., (2017), "Evlilikte algılanan sorun çözme becerileri ve evlilik doyumunu", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 2630-

2646.

- Beşer, F. (2003). *Kadının çalışması ve sosyal güvenliği*. İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- Bradbury, T.N. ve Karney, B.R. (2004). Understanding and altering the longitudinal course of marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66, 862-879.
- Çağ, P. ve Yıldırım, İ. (2016). Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Turkish Psychological Counseling And Guidance Journal*, 4(39), 13-23.
- Çakal, H. ve Güven, N. (2024). Evlilik doyumunda önemli bir kavram: İlişkisel yılmazlık. *GAB Akademi*, 4(1), 80-93.
- Çelik, M. ve İnanç, B.Y. (2009). Evlilik Doyum Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 247-269.
- Çelik, M. ve Tümkaya, S. (2012). Öğretim elemanlarının evlilik uyumu ve yaşam doyumlarının iş değişkenleri ile ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 223-238.
- Çetin, N. ve Çetin, K. A. (2024). Okulöncesi çocukların sosyal-duygusal uyumu, anne babaların evlilik doyumunu ve ego durum ilişkileri. *Uluslararası Öğrenen Toplum Dergisi*, 1(1), 71-105.
- Çimen, B. ve Dinç Kaya, H. (2024). Türkiye'deki parlamenterlerin toplumsal cinsiyet algısı: Kalitatif çalışma. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 1-20
- Dokur, M. ve Profeta, Y. (2006). *Aile ve çift terapisi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Duruoğlu, E., Kaytez, N. ve Girgin, B.A. (2017). Evlilik doyumunu ve maternal bağlanma arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(2), 129-138.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N. ve Alpkan, R.L. (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam*, 18(1), 39-47.
- Erdem, M. ve Taşçı, N. (2003). Tüberküloz hastalarında benlik saygısı düzeylerinin belirlenmesi. *Tüberküloz ve Toraks Dergisi*, 51(2), 171-176.
- Fletcher, G.J., Fitness, J. ve Blampied, N.M. (1990). The link between attributions and happiness in close relationships: The roles of depression and explanatory style. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 9(2), 243-255.

- Garmsari, G. ve Safara, M. (2017). The Moderating effect of the economic situation on relationship between problem-solving skills and mental health in working women and housewives. *Higher Education Studies*, 7(3), 1-10.
- Gönüllü, M. ve İçli, G. (2001). Çalışma yaşamında kadınlar: Aile ve iş ilişkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 81-100.
- Grandon, J.R., Myers, J.E. ve Hattie, J.A. (2004). The relationship between marital characteristics, marital interaction processes, and marital satisfaction. *Journal of Counseling & Development*, 82(1), 58-68.
- Heppner, P.P. ve Petersen, C.H. (1982). The development and implications of a personal problem-solving inventory. *Journal of Counseling Psychology*, 29(1), 66-75.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kenan, Ö. ve Yüksel, H. (2012). Geçmişten günümüze çalışma hayatı. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1), 35-59.
- Kubilay, D. ve Oktan, V. (2015). Evlilik uyumu: Değer tercihleri ve öznel mutluluk açısından incelenmesi, *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(44), 25-35.
- Kuzgun, Y. ve Sevim, S.A. (2004). Kadınların çalışmasına karşı tutum ve dini yönelim arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 14-27.
- Leggett, D.G., Roberts-Pittman, B., Byczek, S. ve Morse, D.T. (2012). Cooperation, conflict, and marital satisfaction: bridging theory, research, and practice. *The Journal of Individual Psychology*, 68(2), 182-199.
- McLennan, N.A. ve Arthur, N. (1999). Applying the cognitive information processing approach to career problem solving and decision making to women's career development. *Journal of Employment Counseling*, 36(2), 82-96.
- Muslu, N. Ö. ve Kabasakal, H. Z. (2024). Türkiye'de çocuklu çiftlerde evlilik doyumu: Güncel çalışmalar. *The Journal of Academic Social Science*, 150(150), 414-425.
- Özasma, H. İ. (2024). Evli bireylerin yaşamış oldukları çatışmalar ve başa çıkma yöntemleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 611-638.
- Özgüven, İ.E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.

- Özgüven, İ.E. (2012). *Cinsellik ve cinsel yaşam*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Parlar, H. ve Akgün, Ş. (2018). Evlilikte bilinçli farkındalık, evlilik doyum ve problem çözme becerileri ilişkilerinin incelenmesi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 1(1), 11-21.
- Singh, S.K. (2014). Life satisfaction and stress level among working and non-working women. *The International Journal of Indian Psychology*, 1(4), 121-128.
- Swanson, N.G. (2000). Working women and stress. *Journal of the American Medical Women's Association*, 55(2), 76-79.
- Şıvkın, N. (2024). Eşler arası iletişimde çocuğun konumuna psiko-sosyal bakış. *Toplum Bilimleri Dergisi*, (16), 184-205.
- Tallman, I. ve Hsiao, Y.L. (2004). Resources, cooperation, and problem solving in early marriage. *Social Psychology Quarterly*, 67(2), 172-188.
- Tarhan, N. (2011). *Evlilik psikolojisi: Öncesi ve sonrası ile evlilik*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taşköprü, M. (2013). *Evlilik doyumunu ile problem çözme becerileri, stresle başa çıkma ve evlilik süresi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi, İstanbul.
- Tortumlu, M. ve Uzun, K. (2022). İşyeri zorbalığının çalışanların yaşam doyumunu üzerindeki etkisinde umut ve problem çözme becerisinin aracı rolünün incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(1), 220-241.
- Tuterel-Kışlak, Ş. (2002). İlişkilerde Mutluluk Ölçeği (İMÖ): Güvenirlilik ve geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi*, 10(1), 37-43.
- Uğurel, C. (2024). *Boşanmış ve boşanma aşamasında olan bireylerin psikolojik esneklik ve boşanmaya uyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Valeri, L. ve VanderWeele, T.J. (2013). Mediation analysis allowing for exposure–mediator interactions and causal interpretation: theoretical assumptions and implementation with SAS and SPSS macros. *Psychological Methods*, 18(2), 137-150.
- Yaghmaei, S. N. E. ve Taymaz, B. (2024). Çalışan kadınlarda iş güvence-

sizliği algısı ve bakım sorumluluğu. *Çalışma ve Toplum*, 3(82), 993-1022.

Yalçı, E. B. ve Erduran, G. Y. (2024). Çalışma hayatındaki mühendislerin mobbing ve toplumsal cinsiyet algısı ölçeklerine göre incelenmesi. *Akademik Hassasiyetler*, 11(24), 476-499.

Yıldırım, S. (2021). Ayrımcılık temelli dışlanma: Türkiye’de çalışma hayatında kadınlar. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 11(2), 321-346.

Yılmaz, A., Bozkurt, Y., İzci, F., Bozkurt, Y. ve İzci, F. (2008). Kamu örgütlerinde çalışan kadın iş görenlerin çalışma yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar üzerine bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 89-114.

Yazar Katkıları

Birinci yazar: teorik çerçeve, veri toplama, analiz, tartışma

İkinci yazar: teorik çerçeve

Çıkar Çatışması

Yazarlar tarafından çıkar çatışmasının olmadığı rapor edilmiştir.

Fonlama

Herhangi bir fon desteği alınmamıştır.

Not

Bu çalışma ilk yazarın yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

Etik Bildirim

Etik Kurul Adı: İstanbul Ticaret Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Evrak Tarih ve Sayısı: 04.06.2024/ E-65836846-044-320505

Extended Abstract

Family, which is the smallest structural unit of society, is an institution established by marriage union that affects the individual, the environment and society (Çelik and Tümkaya, 2012: 224). Variables such as romantic satisfaction, communication, sexual life, marriage style and having children that affect marriage

dynamics have been examined in literature studies (Baltaş and Baltaş, 2008: 28; Dokur and Profeta, 2006: 17; Kubilay and Oktan, 2015: 27; Leggett, Roberts -Pittman, Byczek and Morse, 2012: 184; Tarhan, 2011: 19). In addition, it is thought that a woman's working status also affects her marriage life. The place of women in business life has begun to change over time. The spread of production, changes in needs and differentiation in family structures have enabled women to gain more space in daily life practices. Over time, women have expanded their social rights and education and have risen to their place in working life (Kuzgun and Sevim, 2004: 15). Beşer (2003: 34) emphasized that women's desire to be active in working life, the existence of financial problems, desire for economic independence, family and social pressures may be effective in women's stepping into working life. This study aimed to examine the effects of women's employment status on marital satisfaction, relationship happiness and problem-solving skills, and the relationships between related concepts.

300 women between the ages of 20-68 ($\bar{x}=35.00\pm 8.95$ years) participated in the study. The study was conducted using the snowball sampling method and participants took part in the study entirely on a voluntary basis. A survey form was applied to the participants, including a demographic information form, the Marital Satisfaction Scale developed by Çelik and Yazgan İnanç (2009), the Happiness in Relationships Scale developed by Fletcher, Fitness and Blampied (1990) and the Problem Solving Inventory developed by Heppner and Petersen (1982). Ethics committee approval was received for the study from the ethics committee of Istanbul Commerce University with the number and document numbers E-65836846-044-320505. SPSS.26 package program was used to analyze the data. Frequency analysis was used for person and percentage distribution, Independent Sample t-Test was used to examine the difference between the means for two categories, Pearson Correlation Analysis was used to examine the relationships between the scale and sub-dimension total scores, and simple and multiple linear regression analyzes were used to examine the predictive relationships. Among the findings obtained, a statistically significant difference was found between the mean scores of avoidant approach to problem solving of working and non-working participants. While there were negative relationships between negative problem-solving skills and marital satisfaction and relationship happiness, these relationships were found to be positively significant for positive problem-solving skills. Similarly, relationship happiness score and marital satisfaction were found to be positively related. In tripartite models where the dynamic relationships between concepts were examined, it was seen that the partial mediator role of relationship happiness in the relationship between positive problem-solving approach and marital satisfaction was significant. In addition, it was observed that the partial mediator role of relationship happiness in the relationship between negative problem-solving approach and marital satisfaction was significant.

When the findings obtained were examined in the light of literature information,

Ayres and Malouff (2007: 281) stated in their study the positive contributions of working life to the individual's problem-solving skills. Having the opportunity to improve oneself through working life, stretching one's mindset through the training one receives, and having the chance to put these awareness into practice can contribute to positive problem-solving approaches. Garmsari and Safara (2017: 7) stated that working life contributes to the individual being better equipped in problem-solving skills because it creates different issues and problems for the individual. Working women become more experienced due to the problems they experience and can adopt active ways to solve problems. As a result of the correlation analysis, it was seen that there was a positive relationship between positive problem-solving approaches and marital satisfaction and happiness, while there was a negative relationship with negative problem-solving approaches. The findings obtained are consistent with literature studies. Erbek et al. (2005: 41) stated in their study that the quality of marriages that do not have effective solutions to problems is gradually decreasing. In this way, marriage becomes more vulnerable to internal and environmental dangers. Batik and Kalkan (2017: 2631) showed the importance of the concept of problem solving for marital satisfaction by showing the effect of problem-solving styles on more than 50% of the variance of marital satisfaction in their studies. Tallman and Hsiao (2004) stated that the environment of communication, empathy, valuing and understanding in marriages with high marital satisfaction provides the necessary atmosphere for the problem-solving process. Couples adopt more supportive, communicative and solution-oriented approaches towards each other. Taşköprü (2013: 34) stated that high marital satisfaction helps the individual to adopt healthier methods of problem solving skills and increases self-confidence. As a result, positive coping attitudes will increase while negative coping attitudes will decrease.

In the last finding of the study, it was seen that positive problem-solving approaches positively predicted marital satisfaction through marital happiness. However, negative problem-solving approaches negatively predict marital satisfaction through marital happiness. Although the findings obtained show the originality of the study, no similar findings have been found in the literature. These findings show that problem-solving approaches are an important predictor of happiness in the individual and the relationship process. Choosing more positive/effective coping styles in solving problems and problems will make the individual happy as the stressors disappear. Negative and ineffective coping will have a negative impact on happiness because they cause the problem to continue and be postponed. The fact that the individual's mental state is reflected in his environment and especially in his relationship also explains the change in marital satisfaction. In this context, it can be said that the qualities of the approaches adopted by couples towards problem solving have a regulatory role on marital satisfaction as well as individual and relational happiness.

Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Politikası (2002-2024)

Türkiye's Policy of International Students (2002-2024)

Mehmet Baydemir¹, Mehmet Ali Bolat²

1) Bağımsız Araştırmacı, Kocaeli, Türkiye

ORCID: 0000-0001-6375-9549, baymehmet@gmail.com

2) Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye

ORCID: 0000-0002-6897-5336, mehmet.bolat@izu.edu.tr

Geliş Tarihi: 16/04/2024 - **Kabul Tarihi:** 07/12/2024

DOI: 10.55205/jocsosa.3120241469312

Atıf: Baydemir, M., ve Bolat, M. A. (2024). Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Politikası (2002-2024). *Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 3(1), 70-95.

Öz

2002 yılından bu yana Türkiye'de uluslararası öğrencilik mefhumunda radikal değişiklikler olmuştur. 2002 yılında sadece 15 bin seviyesinde olan Türkiye'deki uluslararası öğrenci sayısının 2024 yılı itibarıyla 350 bine yaklaşması bu değişimin en belirgin göstergesidir. Gerçekleşen bu artışta siyasi iradenin, Türkiye'nin dış politikada yakaladığı ivmenin, küresel ve bölgesel bazda askerî ve ekonomik gelişmelerin katkısı açıktır. Ancak bahsedilen süreçte sivil toplumun, üniversitelerin, yerel yönetimlerin ve özel sektörün de yadsınamaz başat rolleri bulunmaktadır. Bu makale uluslararası öğrenciliğin Türkiye'deki yaşamış olduğu 20 yıllık değişimin altında yatan çeşitli etkenleri geniş bir bakış açısıyla incelemek amacıyla kaleme alınmıştır. Makalede Türkiye'ye öğrenci gelişinin çekici etmenleri üzerine durulmuştur. Ülkelerdeki itici etmenler veya diğer uluslararası öğrenci çeken ülkelerdeki değişen şartlar makalenin konusu dışındadır. Zira Türkiye'ye öğrenci gelişinde küresel şartların değişiminin etkisi yadsınamaz. Ancak burada sadece Türkiye çerçevesi ele alınmış, değişen Türkiye'nin uluslararası öğrenci çeken doğrudan ve dolaylı sebepleri irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Öğrenci, Erdoğan, STK, YTB, UDEF.

Abstract

Since 2002, there have been radical changes in the concept of international studentship in Turkey. The fact that the number of international students in Turkey, which was only 15 thousand in 2002, is approaching 350 thousand by 2024 is the most obvious indicator of this change. The contribution of political will, Turkey's foreign policy momentum, global and regional military and economic developments to this increase is obvious. However, civil society, universities, local governments and the private sector also play an undeniable role in this process. This article aims to examine the various factors underlying the 20-year transformation of international studentism in Turkey from a broad perspective. The article focuses on the pull factors of student migration to Turkey. The push factors in other countries or the changing conditions in other countries that attract international students are beyond the scope of this article. This is because the impact of changing global conditions on the arrival of students to Turkey is undeniable. However, only the framework of Turkey is discussed here, and the direct and indirect reasons for the changing Turkey attracting international students are analyzed.

Keywords: International Student, Erdogan, NGO, YTB, UDEF

GİRİŞ

Geçtiğimiz 20 yılda Türkiye, uluslararası alanda varlığını artırmak için çeşitli enstrümanlar geliştirmiş ve başta bölgesinde olmak üzere dünyadaki gelişmelerde söz sahibi olmaya çalışmıştır. Proaktif dış politika, yeni Osmanlılık gibi kavramların öne çıktığı bu dönemde Ankara, yumuşak güç unsurlarıyla diğer ülkeler için cazibe merkezi olma çabasında olmuştur. Özellikle insani yardım çabalarıyla gönülleri kazanma hedefinde olan Türkiye, uluslararası öğrencilere yönelik politikalar da şekillendirerek hedef ülkede birlikte çalışabileceği elitleri yetiştirmek istemektedir. 2023/2024 eğitim öğretim yılında uluslararası öğrenci sayısının 338 bin 161'e ulaştığı düşünüldüğünde (Çakmakçı, 2024), Türkiye'nin bu konuya verdiği önem ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan Türkiye'de uluslararası varlığı artarken tüm öğrenciler içerisinde uluslararası öğrencilerin yüzdesi OECD ülkeleri ortalamasının altında kalmaktadır. OECD ortalamasına göre; ev sahibi ülkede kayıtlı toplam yüksek öğretim öğrencilerinin sayısına göre uluslararası öğrencilerin oranı yüzde 6'dır. Başka bir deyişle OECD ülkelerinde her 100 öğrenciden 6'sı uluslararası öğrencidir. Lüksemburg'da eğitim gören her 100 öğrenciden 50'si, Avustralya'da eğitim gören her 100 öğrenciden 23'ü, Birleşik Krallık'ta

eğitim gören her 100 öğrenciden 22'si, Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim gören her 100 öğrenciden 5'i uluslararası öğrencidir. Türkiye'de ise tüm öğrenciler içerisinde uluslararası öğrencilerin oranı 2013'te yüzde 1 iken bu oran 2022 yılında yüzde 3'e çıkmıştır. (OECD, 2024).

Bu çalışmada, bölgesel ve küresel ölçekte geleceği şekillendirme potansiyeline sahip olan uluslararası öğrenciliğin Türkiye'deki hareketliliği ele alınacaktır. 2002 yılından günümüze kadar olan uluslararası öğrencilik politikasının değerlendirileceği çalışmada, ilk olarak dünyadaki uluslararası ğrenci hareketliliğine dikkat çekecektir. Daha sonra ise Türkiye'deki uluslararası ğrenci varlığı istatistiksel verilerle ortaya konacak ve Yükseköğretim Kurulu (YK), niversiteler, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), G İdareleri Başkanlığı'nın (GİB), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Türkiye Maarif Vakfı (TMV) Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) gibi kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplumun rolü ele alınacaktır. Çalışmanın ana sorusu ise 2002 yılında 15.000 olan uluslararası ğrenci varlığının 2024 yılı itibariyle 338 bin seviyelerine nasıl ulaştığı olacaktır. Makalede, ğrenci gelişinde Türkiye'nin merkezde olduğu çekici faktörler üzerine durulmuştur. Öğrenci kabul eden diğer ülkelerdeki şartlar, bu ülkelerdeki ayrımcılık, İslamofobi ve benzeri itici faktörler de öğrencilerin le tercihini etkilemektedir ancak bunlar bu çalışmanın konusu dışında tutulmuştur.

Dünyada Uluslararası ğrenci Hareketliliği

Hem Türkiye'de hem dünyada uluslararası ğrenci sayısındaki artış belirgin bir şekilde görülmektedir. OECD verilerine göre 2018 yılı itibariyle 5,6 milyon ğrenci kendi ülkelerinden ayrılarak farklı ülkelerde eğitim grmştir (OECD, 2020). Giderek daha fazla ülkenin uluslararası öğrencilerin varlığını önemli bir gelir ve insan sermayesi kaynağı olarak görmesi eğitimi bir sektör haline getirmiş ve daha rekabetçi bir ortam oluşmuştur. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Birleşik Krallık, Avustralya, Fransa, Almanya ve Yeni Zelanda gibi merkezi durakların yanı sıra in, Malezya, Rusya gibi yeni destinasyonlar ortaya çıkmıştır. 2020 yılında uluslararası öğrencilerin yüzde 20'sine denk gelen 1 milyon 75 bin öğrenciye ev sahipliği yapan ABD bu alandaki nc konumunu srdrmştir. Prestijli kurumlarıyla dünyanın her yerinden uluslararası öğrencileri çeken ABD'yi 551 bin ğrenci ile Birleşik Krallık, 503 bin ğrenci ile Kanada ve 463 bin ğrenci ile Avustralya takip etmektedir (Project Atlas, 2020). İngilizce konuşulan bu dört

ülkenin uluslararası öğrencilerin yüzde 47'sine ev sahipliği yapması gelişmişliklerinin yanında dünya genelinde her dört kişiden birinin İngilizce konuşması ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla hedef ülkenin dili uluslararası öğrenci hareketliliğini etkileyen önemli unsur olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda uluslararası öğrenciler başta ekonomik kaygılarla farklı ülkelere eğitim amaçlı giderken kültürler arası çeşitlilik gibi konular da öğrencilerin hareket etmesinde etkili olabilmektedir (Lee, Maldonado-Maldonado ve Rhoades, 2006; Bhandari, R., C. Robles and C. Farrugia 2018).

Ülkeler, uluslararası öğrenci sayısını artırmak için stratejiler geliştirmekte ve uygulamaya koymaktadır. Kanada, 2013 yılında formüle ettiği uluslararası eğitim stratejisi ile 2022 yılına kadar 450 bin uluslararası öğrenci ve araştırmacıyı ülkeye çekmeyi hedeflemiş ve 2020 yılında 503 bin öğrenciye ulaşarak bu hedefi aşmıştır. Yeni bir uluslararası eğitim stratejisi belirleyen Kanada, 1.233.000 uluslararası öğrenciyi ağırlamayı planlamaktadır (Government of Canada, 2019). 2015 yılında uluslararası öğrenci sayısını artırmak için bir strateji başlatan Avustralya, uluslararası öğrenci varlığını 2025 yılında 720 bine çıkarmayı hedeflemektedir. Eğitim kalitesini artırmak, karmaşık vize uygulamalarını ortadan kaldırmak gibi hedefler içeren plan, aynı zamanda ve uluslararası ortaklıkların geliştirilmesi ve güçlendirilmesini de içermiştir. 2019 yılında küresel yüksek öğrenim pazarındaki rolünü artırmak için yeni bir stratejiyi açıklayan Britanya, uluslararası öğrenci sayısını yüzde 30'dan fazla artırmayı amaçlamıştır. Britanya, eğitim sektöründen elde edilen gelirin 2030 yılına kadar 35 milyar pounda çıkarmayı hedeflemektedir (UK Government, 2019).

Sayılarla Türkiye'de Uluslararası Öğrenci Varlığı

Uluslararası öğrenci varlığının her geçen yıl arttığı Türkiye'de de bu alana yönelik yeni yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. 1992-1993 akademik yılında Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin yaklaşık dörtte biri Büyük Öğrenci Projesi (BÖP) kapsamında Türkiye'ye gelmiştir. Ne var ki BÖP'ün uygulandığı yıllarda istikrar sağlanamamış ve öğrenci sayısında iniş çıkışlar yaşanmıştır (Levent ve Karaevli, 2014). Ancak 2002 yılından bu yana uluslararası öğrenci sayısında sürekli bir artış yaşanmaktadır. Uluslararası öğrenci sayısının son 22 yılda 15.000'den 338 binin üzerine çıkmasında (Çakmakçı, 2024), devlet politikasının şekillenmesi etkili olmuştur. Türkiye Bursları Programı'nın (TBP) yanı sıra YTB ve GİB'in uluslararası öğren-

cilere yönelik yaklaşımları zamanla belli bir olgunluk kazanmıştır. Toplam öğrenci sayısı, yeni kayıt olan öğrenci sayısı ve mezun öğrenci sayısı bilgilerinin yer aldığı Tablo 1, Türkiye’deki uluslararası öğrenci sayısının yıllara göre ne düzeyde arttığını göstermektedir. Tablo, Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi’nden alınan verilerle oluşturulmuştur.

Tablo 1. 2000-2024 Yılları Arası Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Varlığı

Yıllar	Toplam Öğrenci Sayısı
2002/03	15.017
2015/16	87.903
2016/17	108.076
2017/18	125.138
2018/19	154.505
2019/20	185.047
2020/21	224.048
2021/22	260.289
2022/23	301.549
2023/24	338.161

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2024

TÜRKİYE’DE ULUSLARARASI ÖĞRENCİ VARLIĞINI ARTIRAN NEDENLER

Aktif Dış Politikanın Uluslararası Öğrencilik Alanına Etkisi

Türk dış politikası tarih boyunca iç ve dış dinamiklerin etkisi altında çeşitli evrelerden geçerek farklı biçimlerde şekillenmiştir. Bugün de Türkiye’nin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısındaki değişimler ve uluslararası arenadaki olaylar ve gelişmeler, Türk dış politikasının belirleyici unsurları arasında yer almaktadır. Türk dış politikasında özellikle Soğuk Savaş sürecinde ve sonrasında önemli değişimler yaşanmıştır. Bu dönemde Türkiye, Sovyet tehdidi ve komşu ülkelerle yaşanan gerginlikler

sebebiyle Batı ile yakın ilişkiler kurmayı tercih etmiştir. Ancak 1960'lar da ortaya çıkan Kıbrıs Sorunu karşısında Batı'nın gösterdiği tepki, Türkiye'nin Batı dünyası dışında yeni müttefikler aramasına sebep olmuştur. Örneğin 1970'lerin son çeyreğinde Türkiye, Afrika ülkeleriyle temasa geçerek destek arayışında bulunmuştur. Özellikle 1973 petrol krizi sebebiyle yaşanan ekonomik kriz ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında ABD tarafından Türkiye'ye uygulanan ambargo, Türkiye'nin İslam dünyasına yönelmesinde etkili olmuştur. Nihayetinde Türkiye, 1976 yılında İslam Konferansı Teşkilatı'na katılmıştır. 1980'lerin başına gelindiğinde Türkiye ile ABD arasındaki gerginlik son bulmuş ve ilişkiler yeniden normalleşmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin NATO'daki yeri ve geleceğiyle ilgili tartışmalar sona ererken bu defa da Sovyetler Birliği'yle olan ilişkiler bozulmuştur (Karahan ve Abbas, 2022).

Bunların dışında 1979 yılında yaşanan İran Devrimi ve Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali gibi gelişmeler de Türkiye'nin dış politikasını doğrudan etkileyen önemli dış dinamikler arasında yer almaktadır. Türkiye bu olaylardan sonra dış politikasını yeniden şekillendirmek zorunda kalmış ve bu durum Türkiye'nin uluslararası konumunu belirlemede önemli rol oynamıştır. Bundan sonra Türkiye reaktif dış politika yaklaşımından ayrılarak uluslararası arenada daha etkin bir rol oynamaya başlamıştır. Bu yeni dış politika yaklaşımı, kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere olaylar karşısında inisiyatif alma yoluna gitmeyi içermektedir (Erendor, 2020).

Türkiye'nin dış politikada daha aktif bir rol oynamasında etkili olan önemli dış faktörlerden biri de dünyada giderek yaygınlaşan küreselleşme olgusudur. Küreselleşme süreciyle birlikte, Soğuk Savaş döneminden farklı olarak iç ve dış politika arasındaki etkileşim artmış ve nihayetinde bu ikisi birbirinden ayrılmaz bir bütün hâline gelmiştir. Türkiye, 2000'li yıllar sonrasında Orta Doğu ağırlıklı ve çok yönlü bir dış politika izlemiştir. Türkiye'nin Orta Doğu'ya yönelimi, 1985'te Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) üyeliği, 1992'de Karadeniz Ekonomik İşbirliği Asamblesi (KEİ) üyeliği ve 1997'de D-8'e katılımı ile ivme kazanmıştır. 2000'li yıllara kadar Türk dış politikası Batıcılık (özellikle ABD ve Batı dünyasıyla iyi ilişkiler kurma) ve statükoculuk (1990'larda başlayan aktif dış politika anlayışını sürdürme) ilkeleri etrafında şekillenmiştir (Güder ve Mercan, 2000).

2000’li yıllarla birlikte Türkiye’nin dış politika hedefleri, sadece bölgesel değil aynı zamanda küresel çapta da stratejik bir boyut kazanmıştır. 2005 yılında Afrika, 2006 yılında Latin Amerika ve 2010 yılında Doğu Asya gibi bölgelere yapılan açılımlar ve ilişkilerde yaşanan derinleşme, Türk dış politikasının yeni vizyonunu ve anlayışını yansıtan önemli gelişmelerdir. Bu açılımların sonuçlarından biri olarak 2008 yılında Türkiye, 2009-2010 döneminde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine Afrika ülkelerinin tamamının oy desteğini alarak seçilmiştir. Bu dönemde Türkiye’nin dış politikası, Batıcılık ve statükoculuğun yanında ve ötesinde yumuşak güç, adil, akıllı ve inandırıcı politikalar gibi kavramlar etrafında şekillenmiştir (Karahana ve Abbas, 2022).

Türkiye’nin “dünya devleti” olma hedefini benimsediği bu dönemde, yumuşak güç kavramı öne çıkmıştır. Kamu diplomasisi, bu kavramın uygulanmasında önemli bir araç olarak değerlendirilmiştir. Günümüzde Türkiye’nin kamu diplomasisi liderler, TMV, TİKA, Türkiye Diyanet Vakfı (TDV), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), YEE, Anadolu Ajansı (AA) ve Türk Hava Yolları (THY) gibi çeşitli kamu kurum ve kuruluşları yanı sıra STK’lar aracılığıyla yürütülmektedir. Farklı alanlarda faaliyet gösteren bu kuruluşlar, Türkiye’nin diğer ülkelerle iletişim kurmasını ve etkileşimde bulunmasını sağlamaktadır. Ayrıca bu kurumlar aracılığıyla Türkiye’nin imajı, değerleri ve çıkarları diğer ülkelere en doğru şekilde tanıtılmakta ve ilişkiler geliştirilmektedir.

Erdoğan’ın Uluslararası Öğrenci Politikasındaki Rolü

Türkiye’nin 20 yıl gibi kısa bir zamanda 338 bini aşan uluslararası öğrenci varlığına ulaşmasında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın kişisel yaklaşımı etkili olmuştur. Özellikle Davos çıkışı, Mavi Marmara olayı, Mısır’daki darbe ve Suriye’deki Esad rejimine karşı duruşu gibi nedenler Erdoğan’ın İslam coğrafyasında popülaritesini artırmıştır. Dünya genelinde etkili ve dominant bir lider figürü hâline gelen Erdoğan, bilhassa dış politika uygulamalarıyla Türkiye’nin hem bölgesinde hem de dünyada söz sahibi bir ülke olmasını sağlamıştır (Kesgin, 2011). Erdoğan’ın yaklaşımı, ülkenin uluslararası öğrencilere yönelik daha açık bir politika benimsemesinde etkili olmuştur. Söz konusu dönemde Erdoğan, hem doğrudan hem de dolaylı olarak uluslararası öğrencilik alanının en belirleyici aktörü olmuştur.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) ve Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu'nun (UDEP) programlarına katılarak dünyada uluslararası öğrencilere doğrudan hitap eden Erdoğan, açıkladığı tüm vizyon belgelerinde uluslararası öğrencilere de yer vermiştir.

Hükümet Bursları ve Büyük Öğrenci Projesi'nden Türkiye Bursları Programı'na Atılan Yeni Adımlar

Türkiye'nin modern anlamda uluslararası öğrencilik alanına girişi 1980'lerin başında gerçekleşmiştir. 24 Ocak Kararları (1980) ile ekonomide dışa açılan Türkiye, uluslararası öğrencilik konusunda kararlar almıştır. 1983'ten itibaren ikili anlaşmalarla öğrenci değişim süreci başlatılmış; Hükümet Bursları veya Devlet Bursları gibi isimlerle ülkeler arası yapılan anlaşmalar Türkiye'ye öğrenci gelişinin yolu açılmıştır. Bu çerçevede İslam Kalkınma Bankası (İDB) üzerinden de burslu öğrenci gelişi başlamıştır. 1980'lerin başı, 1990'ların başı ve 2000'lerin başı Türkiye'nin dünyaya açılma girişimlerinin ivme kazandığı dönemlerdir. 1991'de Sovyetler Birliği ve Komünist Blok'un yıkılmasıyla dünyada büyük bir değişim yaşanmış, Türkiye de bu süreçle birlikte yeni bölgelere açılmıştır. Bu açılım aynı zamanda uluslararası öğrencilik alanında da bir sıçramayı beraberinde getirmiştir. Önce 10.000 Öğrenci Projesi adıyla başlatılan, zamanla Büyük Öğrenci Projesi (BÖP) adını alan girişimle özellikle Komünist Blok'un yıkıldığı ülkelerden Türkiye'ye öğrenci getirme amacı güdülmüş, sonrasında daha geniş bir coğrafya hedeflenmiş ve girişim asıl ivmesini Türkiye Bursları Programı'nın (TBP) devreye sokulduğu 2010'lardan itibaren yakalamıştır.

Bu açılım hedefi ülkenin uluslararası öğrenci politikasını büyük ölçüde etkilemiştir. Bu çerçevede hayata geçirilen burs programı, Türkiye'nin uluslararası öğrencilere yönelik en önemli projelerinden biridir. Burs programları ekonomik kalkınma, kişisel gelişim, sosyalleşme ve mesleki başarıların yanında kültürel etkileşim, bilgi üretimi, bilginin paylaşımı ve aktarımı açısından da önem taşımıştır. (Budak ve Terzi, 2021). Bu bağlamda nitelik ve içerik olarak BÖP'ten farklı olan TBP, çağın ritmini yakalamaya çalışan küresel ve stratejik bir projedir. BÖP, belirli bir kitleyi hedefleyen bölgesel bir yapıya sahipken, TBP öğrenci sayısı, öğrenci profili, program içeriği, eğitim düzeyleri (lisans, yüksek lisans, doktora),

burs miktarı ve sağladığı olanaklar açısından daha zengin ve kapsayıcıdır. Bu özellikleri sayesinde TBP, uluslararası öğrencileri Türkiye’de öğrenim görme konusunda teşvik etmektedir.

BÖP (1992-1998) de Türkiye’nin bağımsızlığını yeni kazanmış beş Orta Asya Türk cumhuriyetiyle (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan) ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2014). Türk cumhuriyetleri ve topluluklarının eğitim düzeylerinin geliştirilmesine, bu ülkelerdeki nitelikli insan gücü ihtiyacının karşılanmasına ve Türkiye ile bu ülkeler ve topluluklar arasında kalıcı kardeşlik ve dostluk ilişkisinin kurulmasına katkı sağlamak BÖP’ün temel hedefleri arasındadır. Bu doğrultuda 1992-1993 eğitim öğretim döneminde, söz konusu beş Türk cumhuriyetinden 10.000 öğrenci (7.000’i yükseköğretim, 3.000’i orta öğretim) eğitim almak amacıyla Türkiye’ye gelmiştir (Kavak ve Baskan, 2001). İlk etapta yalnızca yeni bağımsız olan soydaş ve akraba topluluklarla sınırlı kalan BÖP, kısa sürede genişleyerek 57 ülke ve topluluğu kapsayan bir eğitim açılımı hâlini almıştır. Proje, Türkiye’de 2000’li yıllarda yaşanan siyasi, ekonomik ve kültürel açılımların, özellikle de eğitim alanında dünyada giderek yaygınlaşan uluslararasılaşma olgusunun etkisiyle bir devlet bursu modülüne dönüşmüştür. Ne var ki BÖP koordinasyon, strateji, öğrenci seçimi ve burslandırma süreçlerindeki nitelik sorunları nedeniyle devam edememiştir (Öztürk, 2014).

2012 yılında TBP’nin hayata geçirilmesiyle birlikte Türkiye’deki öğrenci hareketliliği yepyeni bir boyuta evrilmiştir. TBP’nin ana hedefi, Türkiye’de öğrenim görmek isteyen uluslararası öğrencilere geniş kapsamlı burs imkânı sunarak bu öğrenciler aracılığıyla diğer ülkelerle karşılıklı iş birliğini geliştirmek ve Türkiye’yi dünya sahnesinde daha da öne çıkarmaktır. TBP’nin koordinasyonu görevini ise 2010 yılında Kültür Bakanlığı’na bağlı kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) yürütmektedir. YTB’nin öncelikli hedefi, burslu uluslararası öğrencilerin eğitim süreçlerini başarılı bir şekilde tamamlamaları için gerekli esasları belirleyerek ilgili kurumlar arasında uyum ve koordinasyonu sağlamaktır. Burslu öğrencilerin takibini tek bir noktada gerçekleştiren YTB, önceden Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü (KYK), YÖK, emniyet birimleri, valilikler gibi farklı kurumların yönettiği ve BÖP, Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Toplulukları Sınavı (TCS) gibi farklı isimlerle adlandırılan burs işlemlerini birleştire-

rerek TBP adı altında tek bir süreç hâline getirmiştir (Bolat, 2017). YTB verilerine göre şu anda TBP'den faydalanan ve eğitimlerine devam eden öğrenci sayısı 15.000'dir (YTB, 2024).

TBP'nin altyapısını hazırlayan üç temel etken vardır. Birincisi, 2002 sonrasında Türkiye'nin hem devlet hem de sivil toplum olarak az gelişmiş ülkelere ekonomik, siyasi, kültürel ve özellikle insani yardım alanlarında açılmasıdır. İkincisi, bu açılımlar sonucu diplomatik alanda söz konusu ülkelerle ikili anlaşma ve protokoller imzalanmasıdır. Üçüncüsü ise özellikle gelişmiş ülkelerde yaygınlaşan yükseköğretimde uluslararasılaşma olgusuna uyum sağlama ve uluslararası standartları yakalama çabasıdır. 2012 yılında, TBP'nin uygulamaya konulduğu süreçte, Türkiye'nin dış politikasındaki değişim de göze çarpmaktadır. Özellikle 1998-2005 arasında Orta Asya ve Kafkasya'ya, 2005-2013 arasında Avrupa Birliği'ne odaklı dış politikalarını geri plana iten Türkiye, bu dönemde Orta Doğu ve Afrika gibi çevre bölgelerine yönelmiştir. Bu açıdan BÖP'ten TBP'ye geçiş sürecinin Türk dış politikasında üçüncü döneme denk geldiği söylenebilir (Güneş, 2013).

Planlanma ve stratejik vizyon açısından bakıldığında Türkiye'deki yükseköğretimin dünya standartlarına kavuşması için kurgulanan TBP'nin BÖP'e göre küresel standartlara daha uygun olduğu görülmektedir. TBP, küresel ve bölgesel düzeyde ekonomik, ticari, diplomatik, kültürel ve insani yardım açılımları bağlamında daha küresel bir vizyona sahipken BÖP genel olarak soydaş-akraba topluluklara yönelik sınırlı bölgesel bir vizyona sahiptir. Dolayısıyla TBP, Türkiye'deki yükseköğretimin uluslararasılaşmasında BÖP'e göre önemli bir farkı ortaya koymaktadır. Hükümet veya devlet burslarının, BÖP ve TBP gibi özel programların en önemli dolaylı etkisi ise, bu programlara başvuruda bulunan ancak kazanamayan öğrencilerin bir kısmının Türkiye'ye kendi imkânlarıyla gelmeleridir.

YÖK Tarafından Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi'nin Kabulü ve Üniversitelerin Alana İlgisinin Artması

Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikasını şekillendiren en önemli kurumlardan biri YTB ise diğeri de YÖK'tür. YÖK ve YTB alana direkt müdahil olan iki aktördür. YÖK bu alanla ilgili iki büyük adım atarak

üniversitelerde uluslararası öğrenci çeşitliliğini ve sayısının artmasına katkı sağlamıştır. Birincisi, 2010'da 1981 yılından itibaren uygulanan Yabancı Öğrenci Sınavı'nın (YÖS) kaldırılmasıdır. 2010-2022 arası YÖK'ün aldığı karara binaen YÖS, ÖSYM yerine üniversitelerin kendi bünyelerinde yapılmıştır (İUYÖS, MÜYÖS, EGEYÖS, AÜYÖS gibi). Ancak 2023'te tekrar yürürlüğe konan merkezi TR-YÖS, farklı merkez ve zamanlarda sınav yapılmasına imkân sağlamıştır. Böylelikle üniversitelerin dağınık bir şekilde yaptıkları sınavlar kaldırılırken öğrencilerin daha kolay bir şekilde Türk üniversitelerine başvuru yapabilmemesinin önü açılmıştır.

YÖK'ün ikinci büyük adımı, hazırladığı Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi'dir (2018-2022). Belgede yükseköğretime erişim konusu ele alınarak detaylı bir çalışma ortaya konmuş ve yükseköğretime erişimle uluslararası öğrenci ve öğretim elemanlarının yükseköğretim sistemine dâhil olmalarını kolaylaştıracak politikaların geliştirilmesi vurgulanmıştır. Beş yıllık süreçte temel politika olarak benimsenen hususlar iki stratejik amaçta toplanmıştır: Türkiye'nin yükseköğretim alanında çekim merkezi hâline getirilmesi ve uluslararasılaşmada kurumsal kapasitenin artırılması. Bu iki yaklaşım, YÖK'ün uluslararası öğrenci varlığına verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Belge, kendi ülkelerindeki üniversitelerde çalışmak üzere yabancı öğretim elemanı yetiştirilmesi, uluslararası öğrenciler için ayrılan barınma kapasitesinin artırılması ve burs imkânlarının çeşitlendirilmesi hedeflerini de ortaya koymaktadır. YÖK'e göre öğrencilerin ülke tercihinde; başta akademik başarı olmak üzere tarihsel ve kültürel bağlar, sömürge geçmişi, sınır uzaklığı, ekonomik, ideolojik ve dinî birliktelik gibi unsurlar etkili olabilmektedir. YÖK ayrıca, sistemin güçlü ve zayıf yanlarını ortaya koyarak fırsat ve riskleri de belirlemiştir. Üniversite ve program sayısının çokluğu, yükseköğretim sisteminin Avrupa yükseköğretim alanının önemli bir parçası olması, üniversite kentlerinin kültürel çeşitliliği, kolay ulaşım imkânı, Türk dünyası için dil kolaylığı, Arap ve İslam dünyası için kültürel yakınlık ve yabancılara Türkçe öğretiminde yeterli kapasiteye sahip olunması, sistemin güçlü yanları olarak ortaya konulurken yükseköğretim kurumlarına erişimdeki güçlükler, yabancı dilde program sayısı, barınma imkânı, uluslararası öğrencinin entegrasyonuna yönelik altyapı ve kurumsal yapılanmanın yetersizliği, yabancı dil bilen akademik ve idari personel sayısının azlığı, yabancı dilde bilgilendirme eksikliği, tanıtım ve marka-

laşma çalışmalarının yetersizliği sistemin zayıf yanları olarak verilmiştir.

YÖK, hazırladığı bu strateji belgesiyle Türkiye’de uluslararası öğrenci varlığının artmasına yönelik olumlu ve olumsuz yönleri ortaya koymuştur. Güçlü ve zayıf yanlar, fırsatlar ve riskler olarak özetlenen unsurlar arasında güçlü yan olarak üniversite ve program sayısının çokluğunun ilk iki sırada yer alması, YÖK’ün nitelikten ziyade sayıya önem verdiğini göstermektedir. Diğer yandan risk olarak bölgesel istikrarsızlık ve güvenliğe ilişkin olumsuz algının görülmesi, Türkiye’nin bu konuda kat etmesi gereken mesafeler olduğunu ortaya koymaktadır.

YÖK bu belgeyi yayınlamakla önemli bir adım atarken belgeyi uygulayarak uluslararası öğrenci sayısını artıranlar bizzat üniversiteler olmuştur. Gerek devlet gerekse vakıf üniversiteleri söz konusu yıllarda Türkiye’deki öğrenci sayısının ve ülke çeşitliliğinin artırılmasına yönelik özel gayret sarf etmiştir. Bu alana önem veren üniversiteler, yurt dışı tanıtım fuarlarına katılarak stant açmakta ve öğrenci çekmeye yönelik her türlü bilgilendirici materyali kullanmakta; düzenledikleri sınavlarla ve online başvuru olanaklarıyla uluslararası öğrencilerin kendilerine erişimini kolaylaştırmaktadırlar. Ayrıca uluslararası akademik personel alımı yapılmakta, üniversite kampüsü uluslararasılaşmaya açılmakta ve uluslararası öğrenci kulüp ve toplulukları desteklenmektedirler. Öğrenci getiren şirketlerle resmî iş birliklerine gidilirken, ülkelerin büyükelçilik ve konsolosluklarıyla irtibat kurulmakta ve alanda çalışan STK’larla ortak faaliyetler gerçekleştirilmektedirler. Alanda devlet üniversiteleri kadar vakıf üniversitelerinin de inisiyatif aldığı görülmektedir. Bu noktada uluslararası öğrencilerden alınan eğitim ücretlerinden elde edilen yüksek gelir, üniversiteler için önemli bir motivasyon kaynağı olmaktadır.

YÖK’ün ve üniversitelerin bu makalenin konusu olan dönemde geçmiş yıllara nazaran güçlü bir atılım yaptığını söylemek yanlış olmaz. Zira Türkiye’deki uluslararası öğrenci sayısındaki artışın en önemli ayağını YÖK ve üniversiteler oluşturmuştur. TBP ve diğer burslarla Türkiye’de eğitim alan öğrenci sayısı 20.000’i geçmezken kalan 30 bini aşkın öğrenci kendi imkânlarıyla okumaktadır. Bu öğrenciler; üniversitelere harç ödeyerek, barınma ve diğer ihtiyaçlarını kendisi karşılayarak Türkiye’de üniversite eğitimi almaktadır. Yükseköğretim Strateji Belgesi’nin oluşturulması ve üniversitelerin bu yönde adımlar atması, Türkiye’deki uluslararası öğrenci çeşitliliğini ve sayısını arttırmıştır.

Diğer Devlet Kurumlarının Alana Katkısı

Türkiye'nin hem dış politikasına hem de uluslararası öğrencilik çalışmalarına doğrudan ve/veya dolaylı katkı sağlayan kurum ve kuruluşları vardır. YTB dışında bu yapıların başında Kültür Bakanlığı'na bağlı TİKA ve yine aynı bakanlığa bağlı YEE gelmektedir. TDV, TMV, Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı KYK ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı GİB de bu alana katkı sağlayan diğer kurum ve kuruluşlardır.

2000'li yıllarla birlikte yeniden yapılandırılan TİKA, bugün 150 ülkede faaliyet göstermektedir; bu ülkelerin 60'ında da toplam 62 program koordinasyon ofisi bulunmaktadır (TİKA, 2024). Gayrisafi millî hasılasına göre en fazla insani yardım yapan ülke olan Türkiye, 2015 yılından bu yana dünyanın en cömert ülkesi konumundadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024). Mesleki eğitim ve öğretim (Vocational Education and Training/ TVET) programları geliştiren TİKA, hedef ülkede belirli bir meslek alanında istihdam ve kazanç sağlanmasını amaçlamaktadır. Teknik yardım programları yanı sıra çeşitli eğitim programları da düzenleyen kurum, farklı ülkelere uzmanları Türkiye'ye getirerek eğitimler vermektedir (Baydemir, 2024). TİKA tarafından verilen mesleki eğitimler aynı zamanda Türkiye'nin eğitim konusundaki bilinirliğine de katkı sağlamakta ve böylelikle uluslararası öğrencilerin Türkiye'ye ilgisini artırmaktadır. Özellikle son 10 yılda Sahra Altı Afrika'dan Türkiye'ye gelen öğrenci sayısındaki artışta, Türkiye'nin insani yardımlarının yanı sıra TİKA tarafından geliştirilen projelerin ve mesleki eğitim programlarının önemli katkısı vardır.

Bir ülkeye yönelik gerçekleştirilen kültürel diplomasi çalışmaları da uluslararası öğrencilerin ülke tercihlerini belirlemelerinde etkilidir. Uluslararası çevreyi yönetmeyi hedefleyen bu yaklaşımlar kültür enstitülerini ön plana çıkarmış ve ülkelerin politikalarını şekillendirmiştir. Bu çerçevede Türkiye'de, 2009 yılında, önde gelen kültürel diplomasi aktörü olarak Yunus Emre Enstitüsü'nü (YEE) kurmuştur. Türkiye'nin uluslararası alanda bilinirliğini ve itibarını artırmak için çalışmalar yapan YEE, Türkçenin yaygınlaşması amacıyla faaliyetler yürütmektedir. Yurt içinde 68 üniversiteyle iş birliği ve tanıtım protokolü, 6 üniversiteyle uluslararası öğrenci sınavı (YÖS) protokolü, 31 üniversiteyle yaz okulu protokolü imzalayan YEE, yurt dışında da 97 üniversiteyle Türkoloji protokolü,

101 üniversiteyle iş birliği protokolü imzalamıştır. Ayrıca farklı ülkelerdeki eğitim kurumlarıyla yapılan iş birlikleriyle Türkoloji bölümlerini ve Türkçe öğretimini destekleyen YEE'nin yurt dışında 85 kültür merkezi bulunmaktadır (YEE, 2024). Bir ülkenin dilinin yaygınlaşması diğer devletlere nazaran daha etkili bir kamu diplomasisi uygulamasına imkân sağlamaktadır; dolayısıyla YEE'nin farklı ülkelerde gerçekleştirdiği Türkçe programlar, uluslararası öğrencilerin Türkiye'yi tercih etmelerinde dil faktörünü öne çıkarmaktadır. YEE faaliyetleriyle Türkçe öğrenen uluslararası öğrencilerin üniversite eğitimlerini Türkiye'de almaları kolaylaşmaktadır. YEE hem doğrudan hem de dolaylı olarak Türkiye'ye uluslararası öğrenci gelişine etki etmektedir.

Türkiye'ye uluslararası öğrenci akışını sağlayan önemli kurumlar arasında yer alan TDV de bu alanda stratejik bir rol oynamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak 1975 yılında kurulan vakıf, başta Türk cumhuriyetleri olmak üzere dünyanın pek çok noktasından öğrencileri Türkiye'de yükseköğretim düzeyinde ilahiyat eğitimi almak için teşvik edip desteklemiştir. TDV, 1992-2011 yılları arasında farklı ülkelerden 3.115 öğrenciye Türkiye'de eğitim imkânı sunmuştur. Eğitim faaliyetlerine öncelik veren vakıf, Kur'an kurslarından hafızlık eğitimine, anaokulundan ilköğretime, imam hatip lisesinden üniversiteye, yüksek lisans-tan doktora kadar eğitimin her kademesinde farklı ülkelerden gençlere din eğitimi vermek için çalışmaktadır. Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi projesi TDV ile MEB arasında yürütülen bir iş birliği projesidir. Proje kapsamında Türkiye'ye gelen öğrencilerin barınma ve eğitim giderleri MEB tarafından karşılanırken sağlık, ulaşım, burs gibi giderleri vakıf tarafından karşılanmaktadır. Başarılı öğrencilere burs veren; yükseköğretim öğrenci yurtları, öğrenci konuk evleri, kolej ve üniversite açan TDV, 2021 yılı verilerine göre; Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi projesi, uluslararası ilahiyat lisans, yüksek lisans ve doktora programları gibi projelerle 111 ülkeden 2.595 öğrenciye Türkiye'de eğitim imkânı sunmuştur (Türkiye Diyanet Vakfı, 2021). TDV, bu öğrenciler aracılığıyla Türkiye ile Müslüman toplumlar arasında kültür köprüleri kurmayı hedeflemektedir. Büyük ölçüde Müslüman ülkelerden gelen öğrenciler böylelikle Türkiye ile kültürel yakınlık kurmanın yanında inanç noktasında da benzer düşüncelere sahip olmaktadır. Türkiye'de verilen din eğitimi, gönül bağını güçlendirmesi yanı sıra öğrencilerin dinin aşırı yorumları karşısında bir denge kurmalarını da sağlamaktadır. TDV hem ülkeler-

den doğrudan uluslararası öğrenci getirmekte hem de bölgelerde yaptığı faaliyetlerle Türkiye'ye olan ilgiyi ve öğrenci gelişini beslemektedir.

2016 yılında kurulan ve kamu yararı gözeterek çalışmalarını sürdüren Türkiye Maarif Vakfı ise âdeta Türkiye'nin uluslararası eğitimde dünyaya açılan kapısı konumuna gelmiştir. Okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar sektörün her safhasında hizmet veren TMV'nin 52 ülkede 465 eğitim kurumu bulunmaktadır (TMV, 2024). 2023 verilerine göre 52.000'den fazla öğrencisi bulunan TMV, küresel ölçekte etkili bir uluslararası eğitim markası hâline gelmiştir (Maarif Bülten, 2023). TMV okulları, lisans ve lisansüstü eğitimlerini uluslararası öğrenci olarak sürdürmek isteyenlerin öncelikle Türkiye'yi tercih etmelerinde doğrudan ve dolaylı olarak çok önemli bir rol oynamaktadır (Baydemir, 2024).

11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir genel müdürlük statüsünde kurulan Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) da uluslararası öğrenciler açısından önemli bir kurumdur. YTB'nin uluslararası öğrenciler konusunda tek yetkili kurum olmaması, dahası sadece TBP kapsamında gelen öğrencilerle muhatap olması, Türkiye'ye kendi imkânlarıyla gelen öğrencilerin muhatap bulamamasına, dolayısıyla ciddi sorunlar yaşanmasına sebep olmuştur. Bu noktada devreye giren GİB, başta ikamet olmak üzere uluslararası öğrencilerin karşılaştıkları sorunları ilettikleri bir merci olarak öğrencilerin Türkiye'de kalışlarını resmî hâle getiren çok önemli bir kurumdur. Uluslararası öğrenciler dışında mülteciler ve bütün yabancılarla ilgilenen GİB, öğrencilerin resmî işlemleriyle ilgili tüm sıkıntılarına çözüm üretmemese de geçmiş dönemlere kıyasla işleri nispeten kolaylaştırdığı için alanda önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı KYK ise uluslararası öğrencilere barınma noktasında yardımcı olmaktadır. KYK yurtları eğitim dışındaki en önemli ihtiyacı barınma olan uluslararası öğrencilerin bu ihtiyacını belli oranda karşılamaktadır. Türkiye'nin her yerinde ve yaygın olan bu yurtlar, piyasa şartlarına göre daha düşük ücretle uluslararası öğrencilere hizmet vermektedir.

Görüldüğü üzere çeşitli kamu kurum ve kuruluşları Türkiye'nin uluslararası öğrenci hareketliliğine doğrudan ya da dolaylı katkı sağlamak-

tadır. Bu kurumlar, uluslararası öğrencilerle resmî oturum izinlerinden barınmalarına kadar çok geniş bir yelpazede muhatap olmaktadır. Türkiye'ye öğrenci gelişine olumlu katkı sunan bu kurumlar genel itibarıyla ya 2000 sonrası kurulmuş ya da bu süreçte revize edilmiştir.

STK ve Diğer Unsurların Uluslararası Öğrencilik Alanına Katkısı

Türk dış politikasında öne çıkan kavramlardan biri de insani yardımdır. Cömert bir ülke olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin özellikle Afrika'ya yönelik gerçekleştirdiği faaliyetler, insani yardım kavramı çerçevesinde ele alınmış ve insani yardıma vurgu yapan çok sayıda çalışma literatürdeki yerini almıştır (Abdi, Nas ve Taşçı, 2021; Arpa ve Bayar, 2019; Kandemir ve Tuncer, 2021; Kızılay, 2021; Özerdem, 2016; Yüksel, 2019). Devlet kurumları ve liderler insani yardımların merkezinde yer almış olsalar da STK'lar aracılığıyla yapılan yardımlar da Türkiye'nin bu alandaki çalışmalarına önemli katkı sağlamıştır. Yapılan düzenlemelerle önleri açılan STK'ların insani diplomasiye olan katkıları da artmıştır. 2005 yılında STK'ların yaptığı insani yardım miktarı 56,7 milyon dolarken, 2016 yılına gelindiğinde 655,17 milyon dolara ulaşmıştır (TİKA, 2016).

Gittikleri ülkelerde yaptıkları yardımlarla gönülleri kazanan ve Ankara'nın yumuşak gücüne katkı sağlayan STK'lar, Türkiye'nin cazibe merkezi hâline gelmesine de hizmet etmektedir. Örneğin 2011 yılında baş gösteren kuraklık nedeniyle milyonlarca insanın etkilendiği Somali'de Türk devlet kurumlarıyla birlikte STK'lar da yoğun bir insani yardım faaliyeti gerçekleştirmiştir. 260.000 insanın can verdiği, tarım alanlarının ve hayvanların yok olduğu kuraklık sonrasında Ankara'nın ve STK'ların yaptığı yardımlar sonucu Türkiye'ye gelen Somalili öğrenci sayısı artmıştır. Su kuyusu açan, katarakt ameliyatı yapan, Ramazan kumanyası veya kurban eti dağıtan, acil yardım çalışmaları gerçekleştiren, kitap kırtasiye veya kıyafet dağıtan, iftar veren her Türk STK'sı aynı zamanda Türkiye'ye uluslararası öğrenci çeken bir tanıtım yapmaktadır. Dolaylı etkisi çok fazla olan bu tür çalışmaların yapıldığı her ülkeden öğrencilerin eğitim için Türkiye'ye gelmeye gayret ettiği görülmektedir (İHH, 2023).

STK'ların farklı ülkelerde yürüttüğü faaliyetlere ek olarak Türkiye özelinde sadece uluslararası öğrencilere yönelik çalışmalar yapan STK'lar

da vardır. 2004 yılında Sosyal Araştırmalar ve Kültürlerarası Dayanışma Derneği (SADER) adıyla dernekleşen ve bugün Türkiye'nin 76 şehrinde 63 dernek ve çok sayıda temsilcilikle 75.000 uluslararası öğrenciye temas eden Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEF), “Biz Bir Milletiz, Yabancı Öğrenci Değil Misafir Öğrenci, Her Âdem Bir Âlemdir, Doğudan Batıya Adil Bir Dünyaya” gibi çok sayıda motto üreterek uluslararası öğrencilere yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir (Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu, 2024). Federasyona bağlı dernekler, öğrencilere Türkiye'ye gelişlerinden ülkelerine dönüşlerine kadar destek vermektedir. Süreç boyunca rehberlik ve danışmanlık, adaptasyon ve burs gibi konularda faaliyet gösteren UDEF, uluslararası öğrencilerin kendilerini Türk halkına tanıtmalarına imkân sağlamaktadır. Ayrıca kültürel alışverişi çift yönlü işletme amacı taşıyan UDEF, dinî ve millî günlerde uluslararası öğrencilerle Türk aileleri bir araya getirmekte ve kültürel bütünleşmenin gerçekleşmesine katkı vererek sürecin sivil alanında önemli bir rol almaktadır. UDEF tarafından yapılan çalışmaların doğal bir sonucu olarak kurulan Uluslararası Mezunlar Derneği (TUMED) ise, Türkiye'deki üniversitelerden mezun olan uluslararası öğrenciler arasında karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamayı hedef edinmiş, mezunların faaliyetlerini etkinleştirip geliştiren bir kurumdur. Uluslararası alanda Türkiye mezunları profili oluşturmayı hedefleyen TUMED, kamu kurumları ve STK'larla iş birliği yaparak uluslararası mezunlara istihdam sağlayan çalışmalar da gerçekleştirmektedir (TUMED, 2024).

Türkiye'deki uluslararası öğrenci sayısı, söz konusu alanın bir iş sektörü hâline gelmesine sebep olmuştur. Bu makalenin konusu olmamakla birlikte, Türkiye'ye uluslararası öğrenci getiren danışman şirketler mevzuu da değinilmesi gereken bir konudur. Türkiye'deki gerek uluslararası öğrenci getiren gerekse gelen uluslararası öğrencilere sigorta hizmeti veren şirket sayısı son 20 yılda artmıştır. Ancak alanla ilgili devletin denetim ve kontrolleri hakkında gerekli düzenlemeler tam olarak yapılmadığı için son zamanlarda uluslararası öğrencilerin mağdur edildiği vakalar medyaya yansımaktadır. Bu noktada uluslararası öğrencileri hem mağdur etmemek hem de süregelen mağduriyetleri gidermek için devlet kurumlarının gerekli hassasiyeti göstermesi büyük önem arz etmektedir.

Sonuç

Uluslararası öğrencilik tüm devletlerin üzerinde önem durduğu bir kavram olarak son yıllarda giderek cazibesini artırmaktadır. Ekonomik, bilimsel ve kültürel başta olmak üzere çok sayıda önemli faydayı sağlayan uluslararası öğrenciler, devletlerin daha fazla öğrenciye ev sahipliği yapmak için rekabet etmelerini gerektirmektedir. Bu sektörden daha fazla pay almak isteyen devletler, bu amaçla çeşitli stratejiler ve uygulamaları hayata geçirerek düzenlemeler yapmaktadır. Türkiye de uluslararası öğrenci varlığını artırmak için çeşitli uygulama ve stratejiler geliştirmiştir. Nispeten başarılı olan uluslararası öğrenci stratejisi, öğrenci sayısının artmasında etkili olurken daha çok az gelişmiş ülkelerden öğrenciye ev sahipliği yapılması ve nitelikten ziyade niceliğe önem verilmesi kalitenin istenilen düzeye taşınamamasına neden olmuştur.

Türkiye'nin daha fazla uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapabilmesi için politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Yüksek öğretimde kalitenin artırılması, ana dilde eğitim imkânı, ulusal güvenlik, göç ve vize kolaylığının yanında kültürel, ekonomik ve ticaret iş birliklerinin artırılması bu politikaların başında gelmektedir. Özellikle zaman zaman mültecilik ve düzensiz göç ile ilişkilendirilen uluslararası öğrenciliğin bu kavramlardan net bir şekilde ayrılmasını sağlayacak uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir. Uluslararası öğrencilerin tercihlerinde ortak tarih ve kültürel değerler ile coğrafi yakınlık önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır (Briggs, 2006). Türkiye'deki uluslararası öğrenci varlığına bakıldığında bu faktörlerle uyumlu bir grafik olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'nin gelişmiş ülkelerden de öğrenci çekebilmesi için stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Bilinirlik, kalite ve uluslararası geçerliliğin artırılması (Mazzarol ve Soutar, 2002), bu ülkelerden de uluslararası öğrencilerin Türkiye'yi tercih etmesine imkân sağlayacaktır.

En fazla uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan ülkelerin dilinin İngilizce olması, öğrencilerin bu dile verdikleri önemi ortaya koymakta ve ev sahipliği yapmak isteyen ülkelerin kendi dillerini yaygınlaştırmalarını gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA gibi yapıların Türkçe'yi diğer ülkelerde yayma çabaları uluslararası öğrencilik açısından son derece kritik öneme sahiptir.

Türkiye'deki uluslararası öğrenci varlığının katlanarak artmasında Er-

doğan'ın uluslararası öğrencilik konusundaki tutum ve hedefleri belirleyicidir. Bunun yanında Türkiye'nin değişen dış politika anlayışı, kamu kurumlarının uluslararası öğrenci varlığını artırmaya yönelik yapılandırılması, YTB gibi yeni kurumların ihdas edilmesi, YÖK ve üniversitelerin yükün altına girmesi ve sivil toplumun meseleyi sahiplenmesi de konuyu doğrudan etkilemiştir.

Görüldüğü üzere Türkiye'deki uluslararası öğrenci sayısındaki artış; siyasi erk, kamu kurum ve kuruluşları ve STK'ların tutumlarından etkilenmektedir. Siyasi liderliğin ortaya koyduğu hedef ve politikalar, kamu kurum ve kuruluşlarının örgütlenmelerini yönlendirmektedir. Eksik kalan alanlar zamanla giderilmekte, ihtiyaç duyulması hâlinde YTB ve GİB gibi yapılar oluşturularak karşılaşılan sorunlara çözüm üretilmeye çalışılmaktadır. Bunların yanı sıra STK'ların uluslararası öğrencilere yönelik faaliyetleri de kamu yapılarının dönüşümünde etkili olmaktadır. Uluslararası öğrencilerle birebir ilgilenen, onların sorun ve taleplerini ilk ağızdan dinleyen UDEF gibi STK'lar, hazırladıkları raporlarla sürecin yönetilmesinde aktif rol almaktadır. Nihayetinde Türkiye'nin uluslararası öğrencilere dair politikaları, süreç içerisinde bazı aksaklıklar yaşanmasına rağmen kendini yenilemekte ve uluslararası öğrenci varlığını artırmaya yönelik hamleler içermektedir.

Kaynaklar

- Abdi, I. I. , Nas, Ç. ve Taşçı, F. (2021). Somali Örneğinde Türkiye Kalkınma Yardımı Modeli. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2 (2). 62-83. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tpd/issue/66013/1037336>
- Arpa, E. ve Bayar, M. (2019). Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Kalkınma Yardımlarının Yardım Etkinliği Açısından Değerlendirilmesi. *Bilge Strateji*, 11 (21), 201-229. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bs/issue/54881/751776>
- Baydemir, M. (2024). *Türkiye'nin Sahra Altı Afrika Kamu Diplomasisi*. Filiz Kitabevi.
- Bhandari, R., Robles, C., ve Farrugia, C. (2018). *International higher education: Shifting mobilities, policy challenges, and new initiatives*. Global Education Monitoring Report.
- Bolat, M. A. (2017). *Türkiye'nin uluslararası öğrenci politikası: Durum tespiti ve öneriler. Uluslararası Öğrencilik Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Perspektifler* (ss. 8-19). Harf Yayın İletişim.
- Briggs, S. (2006). An exploratory study of the factors influencing undergraduate student choice: The case of higher education in Scotland. *Studies in Higher Education*, 36(1), 705-722.
- Budak, M. M., and Terzi, H. M. (2021). "Scholarship Programs as Public Diplomacy Tool and Implementations in Turkic Council Countries." *Bilig 96 (TBMM'nin 100. Yılı Özel Sayısı): 229-253*.
- Çakmakçı, N. (2024). Yabancı öğrencide ilk 10'dayız. *Hürriyet*. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/nuran-cakmakci/yabanci-ogrencide-ilk-10dayiz-42425251>. Erişim Tarihi: 05.06.2024
- Erdoğan, M. (2013). *Dış Politika Analizi*. Anadolu Üniversitesi.
- Erendor, M.E. (2020). *Türk dış politikası*, Acar, H. (Ed.). Atlas Akademik Basım Yayın.
- Government of Canada (2019). Canada's International Education Strategy (2019-2024). <https://www.international.gc.ca/education/strategy-2019-2024-strategie.aspx?lang=eng>. Erişim Tarihi: 01.09.2024
- Gök, M., (2022). "Türkiye'de Yabancı Akademisyen İstihdamı, Karşılaşılan Sorunlar ve Örnek Mahkeme Kararları". *Alanya Akademik Bakış*, 6(1), Sayfa No. 1987-2015.

- Güder, S. ve Mercan, M. H. (2012). 2000 Sonrası Türk Dış Politikasının Temel Parametreleri ve Orta Doğu Politikası. *İnsan ve Toplum*, 2(3), 57-92.
- Güneş, H. (2013). Türkiye ve Orta Asya İlişkileri. Faruk Sönmezoğlu (Ed.). *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası Analizi* içinde. (s.715-744). Der Yayınları.
- Hudson, V. M. (2005). Foreign Policy Analysis: Actor Specific Theory and the Ground of International Relations. *Foreign Policy Analysis. Cilt 1. Sayı 1. s. 1-30.*
- İHH. (2023). Vildan'ın Hikâyesi. İHH İnsani Yardım Vakfı. <https://ihh.org.tr/anlati/vildanin-hikayesi>. Erişim Tarihi: 05.10.2023.
- Kandemir, E ve Tuncer, C. O. (2021). Türk Dış Politikasında İnsani Diplomasi Bağlamında Kızılay, AFAD, İHH, Deniz Feneri ve Beşir Derneği'nin Afrika ve Asya'daki Faaliyetleri. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*.
- Karahan, M. ve Abbas, Z. (2022). Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç Kullanımı: Sahra Altı Afrika Ülkelerinde Maarif Vakfı Faaliyetleri. *R&S- Research Studies Anatolia Journal*, 5 (1), 1-25.
- Kavak Y. ve Baskan G. A. (2001). Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarına Yönelik Eğitim Politika ve Uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, 20: 92-103.
- Kesgin, B. (2011). *Political leadership and foreign policy in post-cold war Israel and Turkey*. [Doctoral dissertation, University of Kansas]
- Lee, J. J., Maldonado-Maldonado, A., ve Rhoades, G. (2006). *The political economy of international student flows: Patterns, ideas, and propositions*. In J. C. Smart (ed.)
- Kızılay, Ş. (2021). Değerleri ve Aktörleriyle Türkiye'nin İnsani Yardım Politikası. *UPA Strategic Affairs 2: 185-209*
- Levent, F. ve Karaevli, Ö. (2014). Uluslararası Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Politikalar ve Türkiye İçin Öneriler. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 38 (38). 97-118. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaebd/issue/387/2626>.
- Maarif Bülten 27. (2023). Afrika'da Maarif Vakfı. *Maarif Vakfı*. <https://turkiyemaarif.org/uploads/editions/files/165659d39ce237.pdf>.

Erişim Tarihi: 01.10.2024

Mazzarol, T. and Soutar, G.N. (2002), ““Push pull” factors influencing international student destination choice”. *International Journal of Educational Management*, Vol. 16 No. 2, pp. 82-90.

OECD. (2020). Education at a Glance 2020. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/69096873-en.pdf?expires=1621870335&id=id&accname=guest&checksum=6A0C8E49C7C5607101B80E31CD3ADB21>. Erişim Tarihi: 01.09.2024

OECD. (2024). Education at a Glance 2024. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/c00cad36-en.pdf?expires=1728249820&id=id&accname=guest&checksum=EC2BE01BF26B293097CBD4BD0EAAC4F3>. Erişim Tarihi: 15.09.2024

Özerdem, A. (2016). İnsaniyetçilik ve Türk Dış Politikası. *Uluslararası İlişkiler Dergisi. Special Issue: Turkish Foreign Policy*. 129-149.

Öztürk, S. (2014). *Büyük Öğrenci Projesinden Türkiye Bursları Projesine Geçiş Süreci ve Türkiye'nin Öğrenci Politikasındaki Değişim*. T.C. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.

Project Atlas. (2020). Over 5.6 million higher education students studied abroad. *Project Atlas*. <https://iie.widen.net/s/rfw2c7rrbd/project-atlas-infographics-2020>. Erişim Tarihi: 05.09.2024

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2024). Türkiye'nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri Ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı. *T.C. Dışişleri Bakanlığı*. <https://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa>. Erişim Tarihi 10.10.2024

TİKA. (2016). *TİKA İdare Faaliyet Raporu 2016*. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı. Ankara.

TİKA. (2024). Hakkımızda. *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)*. <https://tika.gov.tr/kurumumuz/hakkimizda/>. Erişim Tarihi: 02.10.2024

TMV. (2024). Dünyada Maarif, Güncel Durum Bilgisi. *Maarif Vakfı*. <https://turkiyemaarif.org/dunyada-maarif>. Erişim Tarihi: 03.10.2024

TUMED. (2024). Hakkımızda. *Türkiye Uluslararası Mezunlar Derneği (TUMED)*. <http://tumед.org.tr/kurumsal/>. Erişim Tarihi: 16.10.2024

- Türkiye Diyanet Vakfı. (2021). *Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi Burs Programı Başvuru Kılavuzu*. <https://diyanetburslari.tdv.org/wp-content/uploads/2021/02/IHL-Basvuru-Klavuzu-2021-TUM-DILLER.pdf>. Erişim Tarihi: 16.10.2024
- UDEF. (2024). Hakkımızda. *Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEF)*. <https://udef.org.tr/hakkimizda/>. Erişim Tarihi: 16.10.2024
- UK Government (2019). Plans to boost international student numbers and income. *Department for Education*. <https://www.gov.uk/government/news/plans-to-boost-international-student-numbers-and-income>. Erişim Tarihi: 25.8.2024
- YEE. (2024). Kurumsal. *Yunus Emre Enstitüsü*. <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>. Erişim Tarihi: 03.10.2024
- YTB. (2024). Uluslararası Öğrenciler. *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)*. <https://ytb.gov.tr/daireler/uluslararasi-ogrenciler>. Erişim tarihi: 04.10.2024
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. (2024). Uyuşma Göre Öğrenci Sayıları Raporu. *Yükseköğretim Kurulu*. <https://istatistik.yok.gov.tr/>. Erişim tarihi: 19.10.2024
- Yükseköğretim Kurulu. (2017). *Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi 2018-2022*. https://www.yok.gov.tr/Documents/AnaSayfa/Yuksekogretimde_Uluslararasilasma_Strateji_Belgesi_2018_2022.pdf. Erişim Tarihi: 15.01.2024
- Yüksel, G. (2019). *Türk Dış Politikasında İnsani Yardım Kuruluşları: Katkılar, Motivasyonlar, Kaynaklar Ve Sorunlar*. [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi].

Yazar Katkıları

Yazarlar, araştırma konusunun belirlenmesi, verilerin toplanması, literatür taraması, bulguların açıklanması ve kaynakçanın hazırlanmasında eşit derecede katkı yapmıştır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar tarafından çıkar çatışmasının olmadığı rapor edilmiştir.

Etik Bildirim

Etik Kurul Adı: Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Extended Abstract

Türkiye has been at the centre of global attention for its image that dynamically flourished in the past two decades. From politics and defense to economics, social dynamics, and culture, Türkiye has emerged as a country of immense interest, attracting an inrush of a good number of tourists on one hand and a significant number of refugees on the other. Amidst these developments, there seems to be another more important issue somehow being undermined. The concept of international student-ship; is an agenda of great importance for Türkiye and the world that has the potential to shape the future on a regional and global scale. From 15,000 in 2002 to over 300,000 by 2022 – this rapid surge in the number of international students coming to Türkiye makes it clear that a phenomenon of such vitality certainly demands a closer examination.

This article studies the factors behind Türkiye's success in attracting so many international students in such a short span. It aims to analyse the roles of various institutions and organizations that have played substantial roles in this transformation. By understanding these dynamics, it can be well related to the reasons underlying the growing appeal of Türkiye as an educational destination for students World wide. Discrimination and other similar repelling factors in countries with a prominent number of international students also are driving elements when it comes to choosing a country for further education. However, these are excluded from the subject of this study.

One of the most important institutions that shape Türkiye's international student policy is YTB (Presidency for Turks Abroad and Related Communities) and the other is YÖK (Council of Higher Education). These two institutions are directly the major actors in setting the narrative when it comes to the international students in Türkiye. YTB best known among the international students for administering Türkiye Scholarships, facilitates the scholarship process that has marked a significant surge in applications over the past years. Likewise, YÖK's decision to decentralize university admissions by transitioning to universities conducting their own entrance assessments has contributed drastically to the diversification and expansion of Türkiye's international student construct. With YÖK's Internationalization Strategy Document, univer-

sities are directly involved throughout the admission procedure of a student. It can be clearly noted that the main actors of the increase in the number of international students in the state wing are YTB, YÖK and the universities.

Moreover, civil society organizations such as UDEF (Federation of International Student Associations) and TÜMED have played vital roles in promoting Türkiye as an international education hub. These both organizations solely focus on engaging with international students and fostering alumni networks. The dedicated works of these organizations have enhanced Türkiye's appeal as a preferred destination for higher education among international students. TMV (Türkiye Maarif Foundation), by taking over control of former FETÖ -affiliated schools abroad is another important institution that ensures the flow of international students to Türkiye both with these schools and by establishing new ones. According to 2023 statistics, Türkiye is the first education destination preferred by students graduating from TMV schools, which provides educational outreach to more than 52,000 students worldwide. TMV, which provides education to tens of thousands of students in their own countries, acts as a diplomatic agency that promotes and introduces Turkish universities to the world.

TİKA (Turkish Cooperation and Coordination Agency) plays a versatile role as well. While contributing to Ankara's soft power through humanitarian aid, it is also promoting Türkiye's educational landscape through training programs. In particular, TİKA develops vocational education and training programs, with which it has encouraged Türkiye as a destination for international students. YEI (Yunus Emre Institute), dedicated to strengthening Türkiye's global profile, emphasizes on the language factor in international students' preference for Türkiye with its Turkish language programs in different countries. Their cultural diplomacy initiatives are instrumental in determining the countries that international students will prefer, in which YEI excels greatly.

Moreover, TDV (Turkish Diyanet Foundation) plays yet another body that plays a strategic role that contributes to the flow of international students to Türkiye. TDV focuses on providing religious education to youths from 111 different countries at all levels of education. With projects such as International Anatolian Imam Hatip High Schools, Inter-

national Theology Undergraduate and Graduate programs, TDV fosters cultural bridges between Türkiye and Muslim communities worldwide. Türkiye's international student policy: It is a collaborative effort shaped with political leadership, public institutions, organizations and the academic community. The goals and policies put forward by the political leadership guide the coordination between all the stakeholders. With every passing moment, shortcomings are actively addressed and related policies are made or updated to devise solutions with dedicated organizations like YTB and GIB (Directorate of Migration Management). Further, NGOs such as UDEF, which deal with international students one-on-one and listen to their problems and demands firsthand, take an active role in the management of the process that can be easily seen in their reports and active indulgence in the field.

Ultimately, Türkiye's international policy, despite some setbacks in the process, is renewing itself and includes measures to increase the presence of international students. In this article, it has been observed that the success that Türkiye has demonstrated in attracting a promising number of international students within a very short span of time can be attributed to a well-structured and inclusive approach involving diverse stakeholders—from NGOs to universities and the government. The factors contributing to this surge comprise of quality and affordability of higher education in Türkiye, Türkiye's cultural diversity and proactive measures aimed to enhance Türkiye's global academic standing. With all these factors taken into account, it is no wonder why the diversity and number of international students in universities have increased in a short time and reached the figures of 300,000 marking Türkiye as a premier educational destination.

Bir Çalıştayın Ardından: Yapay Zekâ ve İnsanlığın Geleceği: Fırsatlar ve Tehditler (10-11 Mayıs 2024, Kocaeli)

After a Workshop: Artificial Intelligence and the Future of Humanity: Opportunities and Threats

Metin Gümüş

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Makine Mühendisliği Bölümü

ORCID: 0000-0002-0945-6827, mgumus@marmara.edu.tr

Geliş Tarihi: 12.12.2024 - **Kabul Tarihi:** 25.12.2024

DOI: 10.55205/jocsosa.3120241600496

Atıf: Bir Çalıştayın Ardından: Yapay Zekâ ve İnsanlığın Geleceği: Fırsatlar ve Tehditler (10-11 Mayıs 2024, Kocaeli). *Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 3(1), 96-101.

Cihannüma Dayanışma ve İşbirliği Derneğinin öncülüğünde Kocaeli Valiliği, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Üniversitesi, Teknik Elemanlar Derneği (TEKDER) ve Doğu Marmara Kalkınma Ajansı ile birlikte 10-11 Mayıs 2024 tarihlerinde Kocaeli’nde gerçekleştirilen “Yapay Zekâ ve İnsanlığın Geleceği: Fırsatlar ve Tehditler” başlıklı çalıştayda insanlığı çok hızlı bir şekilde etkisi altına almaya başlayan Yapay Zekâ (YZ) tüm yönleri ile ele alınmıştır.

Teknolojideki hızlı gelişmeler ve özellikle dijital dönüşüm, insanlığa birçok fırsat sunduğu gibi birçok tehditler de oluşturmaktadır. Bu süreçte, YZ olarak karşımıza çıkan yeni teknoloji, insanoğlunun geleceğinde yeni bir devrim oluşturacağı öngörülmektedir. YZ kavramı ve felsefesi üzerine tartışmalar devam ederken YZ, bir bilgisayarın veya bilgisayar kontrolündeki bir sistemin insanlara benzer şekilde davranış geliştirme

kabiliyeti olarak tanımlanabilmektedir. Diğer bir ifade ile bilgisayarlı sistemlere insan benzeri düşünme, öğrenme, muhakeme etme ve sonuç çıkarma yeteneklerinin kazandırılması çabasıdır.

YZ son yıllarda hızla gelişerek ve önem kazanarak dünya genelinde büyük bir ilgi ve heyecan uyandırmış, hemen hemen tüm alanlarda karşımıza çıkan uygulamaları nedeniyle tüm boyutları ile tartışılır hale gelmiştir. Teknoloji alanında öncü ülkelerde YZ konusunda büyük yatırımlar yapılarak üniversitelerde, enstitülerde, büyük teknoloji şirketlerinde ve araştırma merkezlerinde yoğun çalışmalar yürütülerek bu alanda da araştırmalara ve geliştirmelere öncülük edilmektedir. Dünya çapında YZ uygulamaları, akıllı şehirlerden ulaşım, endüstriyel üretimden savunma sanayine, sağlık hizmetlerinden eğitime, çevreden ziraata, enerji sektöründen uçak ve uzay teknolojilerine, perakende sektöründen hizmet sektörüne, finanstan insan kaynaklarına, hukuktan güvenlik alanına kadar hemen hemen her alanda etkin ve verimli çözümler sunarak insanlık için önemli fırsatlar oluşturmaktadır.

YZ insanlığa sağladığı önemli faydalar ile beraberinde önemli tehditleri de getirmektedir. YZ'nin veri gizliliği ve güvenliğine oluşturduğu tehditler, işsizliği artırma riski nedeniyle istihdam sorunu oluşturma potansiyeli, YZ destekli silah sistemlerinin insan hakları ihlallerini doğurması, YZ teknolojileri ile insanlığın sınır tanımayan dönüşümü – transhümanizm, YZ'nin özerklik düzeyinin artmasıyla insan kontrolünden çıkarak insanlığın varlığına tehdit oluşturmaları, YZ'nin insani değerlere, sosyal adalete ve ahlaki boyuta öngörülemez olumsuz etkileri, YZ ile algı yönetimi ve toplumların sürüleştirmesi gibi konular acilen tedbir alınması gereken önemli konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görüldüğü üzere, YZ insanlığın yaşam standardını yükselten ve heyecan verici bir gelecek sunarken, beraberinde birçok endişeyi de getirmektedir. Bu nedenle YZ'nin avantaj ve dezavantajları, sunduğu fırsatlar, beraberinde getirdiği tehditler ve buna bağlı olarak insanlığın geleceği toplumun tüm kesimleri tarafında tüm boyutları ile sürekli araştırılmalı, takip edilmeli, elde edilen veriler doğrultusunda aksiyon planları ve gelecek projeksiyonları oluşturulmalıdır. Bu çerçevede, en yüksek katkıyı sağlayabilmek amacı ile gerçekleştirilen çalıştayda konu tüm boyutları ile iki gün boyunca yapılan panel ve oluşturulan çalıştay masaları ile müzakere edilmiş ve sonuç raporu kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Çalıştayın birinci günü açılış konuşmasında Vali Seddar Yavuz, “Bu çalıştayın Kocaeli’de yapılması tesadüf olarak nitelendirilemez. Dünyada akan kan ve gözyaşını durduracak süssü kavramların arkasına saklanmış zalimlerle mücadele edeceksek bilim, sanayi ve teknolojiye özellikle dijitalleşmeye çok daha fazla değer atfetmemiz gerekiyor.” diyerek dikkatleri teknolojinin önemine ve özellikle dijitalleşmeye çekmiştir. Cihannüma Genel Başkanı Av. Rıza Yorulmaz ise konuşmasında, “Türkiye yüzyılıyla; ekonomisi güçlü, diplomaside sözü dinlenen, bilimde saygın, teknolojiye öncü, askeri gücü caydırıcı, hülasa her alanda dünyada lider bir Türkiye hedeflenmektedir. Bunu başardığımızda daha adil ve yeni bir dünyayı kurabiliriz, bunu başardığımızda önümüzdeki yüzyıl Türkiye yüzyılı olabilir.” vurgusu yaparak gerçekleştirilen yapay zekâ temalı çalıştayın bu hedefler istikametinde önemli bir adım olduğunu belirtmiştir. Programın açılış konuşmalarından sonra gerçekleşen panelde; Ömer Ekinci moderatörlüğünde, panelistler Prof. Dr. Ahmet Dağ, Osman Çalışkan, Dr. Cenk Deniz Mendi, Mehmet Metin Okur tarafından “Yapay Zeka ve İnsanlığın Geleceği” konusu çeşitli boyutları ile değerlendirilmiştir.

Çalıştayın ikinci gününde, YZ’nin tüm boyutları uzmanlarıyla müzakere edilmiş ve YZ’nin oluşturduğu fırsat ve tehditler kendi düşünce dünyamız içerisinde değerlendirilmiştir. Çalıştayda oluşturulan müzakere masalarında YZ’nin kavramsal ve felsefi; teknoloji, Ar-Ge ve mühendislik; savunma ve ulusal güvenlik; eğitim ve istihdam; liderlik, yönetişim, kalite ve verimlilik; veri yönetimi; etik, hukuki ve sosyolojik boyutları ele alınmıştır.

YZ’nin kavramsal ve felsefi boyutunun ele alındığı birinci müzakere masasında; YZ kavramı ve kapsamı, YZ’nin sınırları/kısıtlılığı, YZ’nin yapay akla dönüşüp dönüşmeyeceği YZ’nin özerklik düzeyi ve insan kontrolü arasındaki denge, teknoloji ve insanın etkileşimli evrimi, insanlığın geleceği – transhümanizm, posthümanizm, YZ’nin insani özelliklere sahip olması ve insanlığın kimliğini/kendini tanımlaması ve YZ etiğinin imkanı konuları farklı alanlardan konunun uzmanları tarafından ele alınmış ve çok ilginç değerlendirmelerde bulunulmuştur.

YZ’nin teknoloji, Ar-Ge ve mühendislik boyutunun ele alındığı ikinci müzakere masasında; teknik ve teknolojik altyapı, büyük veri ve büyük veri platformları, kuantum teknolojisi ve süper bilgisayarlar, Üretimde YZ, makine ve insan iş birliği, YZ alanında girişimcilik ve yenilikçilik,

YZ'nin sektörel etkileri, akıllı şehirler ve ulaşım sistemleri, kamusal/kurumsal/kişisel verilerin nitelikli verileştirilmesi konularıyla ilgili prensipler tartışılmış ve izlenecek yol haritası önerilmiştir.

Savunma ve ulusal güvenlik boyutunun ele alındığı üçüncü müzakere masasında, YZ'nin stratejik önemi / stratejik odak noktaları / ulusal güvenliğe etkileri, gerçek zamanlı görüntü işleme / kontrol distopyası / "büyük birader seni izliyor" olgusu; veri güvenliği açısından YZ / federe öğrenme / veriye erişimin politik potansiyeli, YZ ve siber istihbarat, YZ ve askeri savunma sistemleri, askeri stratejilerde YZ tabanlı karar destek sistemlerinin rolü, tam otonom silah sistemleri (ölümcül katil robotlar / laws) konuları savunma ve ulusal güvenlik alanlarındaki uzmanlar tarafından çok farklı boyutları ile değerlendirilmiştir.

YZ'nin eğitim ve istihdam boyutunun ele alındığı dördüncü müzakere masasında; YZ'nin öğretim sistemleri ile etkileşimi (YZ'nin öğretimi ve öğretimde YZ'nin kullanımı), YZ uzmanlarının yetiştirilmesi, YZ'nin insan kaynağı planlamasına, mesleklerin dönüşümüne ve mesleki eğitime etkisi konuları eğitimciler ve araştırmacılar tarafından ele alınmış ve önemli önerilerde bulunulmuştur.

YZ'nin liderlik, yönetim, kalite ve verimlilik boyutunun ele alındığı beşinci müzakere masasında; kurumların YZ tabanlı dijital dönüşümü; YZ destekli yönetim ve çevik liderlik, karar destek sistemleri, RPA, YZ'nin kalite sistemlerindeki uygulamaları, YZ'nin kurumsal operasyonlara etkileri ve verimlilik boyutu uzman kişiler tarafından ele alınmış ve özellikle yöneticilerin istifade edeceği önemli değerlendirilmelerde bulunulmuştur.

YZ'nin veri yönetimi boyutunun ele alındığı altıncı müzakere masasında; Ülkemiz yararına YZ'de kullanılabilecek veri miktarı yeterli midir?, Veri kapsamı ve çeşitliliği nasıldır? Veri yönetim ilkeleri açısından mevzuat yeterli mi veya mevzuata uyuluyor mu?, kurum ve kuruluşlarda YZ için veri yönetim stratejileri geliştirilebilir mi? sorularına yanıt aranmıştır. Ayrıca kullanıcı ve yöneticilerin faaliyetleri konusunda stratejiler, veri yönetim teknolojilerinin (HW+SW) becerilerini kullanabilme ve geliştirme stratejileri, verilerden değer elde etme stratejileri, Türkiye'nin YZ'de veri işlemedeki durumu, risk gruplarına göre yasal düzenleme, görev kritik uygulamalar, etnik kökenli ve biyometrik verilerin güvenliği,

veri etiketleme, yetkin insan gücü yetiştirme, devletin ve üniversitelerin destek ve teşvikleri, YZ verilerinin tutulması ve saklanması, tasnifi, veri tutma metotları, lisanslama ve entegrasyon maliyetleri konuları çoğunluğunu akademisyenlerin oluşturduğu uzmanlar tarafından kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir.

YZ'nin etik, hukuki ve sosyolojik boyutunun ele alındığı yedinci müzakere masasında; YZ uygulamasında etik ve hukuki ilkeler, YZ uygulamasında sorumluluk ve hukuki boyut, YZ'nin toplumda işsizlik, eşitsizlik ve sosyal adalete etkisi, YZ'nin insani değerlere ve toplum ahlakı üzerine etkisi konuları çok farklı disiplinlerden olan uzmanlar tarafından ele alınmıştır.

Çalıştayın kapsamı ve ele alınan konulardan görüldüğü üzere, YZ yaşamımızın tüm boyutlarını etkilemekte, insanlığın yaşam standartlarını yükselten ve heyecan verici bir gelecek sunarken, beraberinde birçok endişeyi de getirmektedir. Bu nedenle YZ'nin avantaj ve dezavantajları, sunduğu fırsatlar, beraberinde getirdiği tehditler ve buna bağlı olarak insanlığın geleceği toplumun tüm kesimleri tarafında tüm boyutları ile sürekli araştırılmalı, takip edilmeli, elde edilen veriler doğrultusunda aksiyonlar alınmalı ve gelecek projeksiyonları oluşturulmalıdır. Bu maksatla, bu alanda bir seferberlik oluşturularak yüksek eğitim kurumları, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında güçlü işbirlikleri oluşturulmalıdır.

Çalıştayın sonuç raporunda özellikle şu hususlara vurgu yapılmıştır: Çalışmaların teknik boyutlarında özellikle araştırma üniversitelerinde kurulmuş/kurulacak enstitüler, araştırma merkezleri lokomotif görevi üstlenmelidir. Bu amaçla yeni tematik üniversiteler kurulabilir veya bazı üniversitelerin ihtisas alanı YZ olarak belirlenmelidir. Ayrıca bu konuları devletin en üst kurullarında gündemde tutmak, politikalar geliştirmek, ekonomik kaynaklar ve yeni istihdam olanakları oluşturmak ve tüm bu çalışmalarını en üst düzeyde koordine etmek maksadı ile “Bilişim Teknolojileri ve YZ Bakanlığı” ihdas edilmesi yararlı olacağı kanaati belirtilmiştir.

“Yapay Zekâ ve İnsanlığın Geleceği: Fırsatlar ve Tehditler” başlıklı çalıştayın sonuç raporu Cihannüma Dayanışma ve İşbirliği Derneğinin web sayfasında yayınlanacaktır. YZ'yi tüm yönleri ile ele alan bu raporda,

konuyla ilgili çok önemli değerlendirmelerde, tespitlerde ve önerilerde bulunulmuştur. Çalıştay raporunun, konuyla ilgili olan öğrenciler, akademisyenler uzmanlar tarafından incelenmesi büyük önem arz etmektedir. Raporun, YZ alanına ilgi duyan tüm taraflara yol gösterici bir rehber olacağı düşünülmektedir.

CIHANNÜMA
SOSYAL BİLİMLER
www.cihannumaakademi.org **AKADEMİ DERGİSİ**